

UNIVERZITET U SARAJEVU
FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
ODSJEK POLITOLOGIJA

**PROGRAMI RAZMJENE KAO INSTRUMENT MEKE MOĆI
SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA – PRIMJER BOSNE I
HERCEGOVINE**

-magistarski rad-

Kandidat
Hamzić Alem
997/II - PIR

Mentor
Doc. dr. Karčić Hamza

Sarajevo, juni 2020

**FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA**
UNIVERZITET U SARAJEVU
MCMXLIX

ODSJEK POLITOLOGIJA

**PROGRAMI RAZMJENE KAO INSTRUMENT MEKE MOĆI
SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA – PRIMJER BOSNE I
HERCEGOVINE**

-magistarski rad-

Kandidat
Hamzić Alem
997/II - PIR

Mentor
Doc. dr. Karčić Hamza

Sarajevo, juni 2020

SADRŽAJ

Skraćenice

Popis tabela, histograma i grafika

UVOD	1
I. METODOLOŠKI OKVIR RADA	2
1. Problem istraživanja.....	2
2. Predmet istraživanja	2
2.1. Kategorijalno pojmovni sistem	3
3. Ciljevi istraživanja.....	5
3.1. Naučni ciljevi	5
3.2. Društveni ciljevi.....	5
4. Sistem hipoteza	7
4.1. Generalna hipoteza.....	7
4.2. Posebne-pojedinačne hipoteze	7
4.3. Sistem varijabli	8
4.4. Sistem indikatora.....	8
5. Načini istraživanja.....	9
6. Naučna i društvena opravdanosti istraživanja.....	9
7. Vremensko (i prostorno) određenje istraživanja	9
II. TEORIJSKE OSNOVE RADA.....	10
1. Meka moć.....	10
1.1. Osnovne karakteristike i izvori meke moći.....	11
1.2. Producija i projekcija meke moći.....	15
2. Programi razmjene vlade Sjedinjenih Američkih Država.....	21
2.1. Zastupljenost programa razmjene i drugih oblika američke pomoći u post-konfliktnim državama/društvima	30
2.1.1. Primjeri saradnje Sjedinjenih Američkih Država sa post-konfliktnim državama (Rwanda, Kosovo i Eritrea).....	35
3. Diplomatsko predstavništvo vlade Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini	46
3.1. Prisutnost vlade SAD-a u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini	47
3.2. Programi razmjene koje nudi vlada SAD-a u Bosni i Hercegovini	50
4. Programi razmjene kao instrument meke moći.....	56
III. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	58
ZAKLJUČAK.....	69
PRILOZI.....	71
BIBLIOGRAFIJA.....	109

Skraćenice

USA/US/SAD	(engl. <i>United States of America</i>) Sjedinjene Američke Države
BiH	Bosna i Hercegovina
YLP	Youth Leadership Program
KLYES	Kennedy-Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program
UN	(engl. <i>United Nations</i>) Ujedinjene nacije
NATO	(engl. <i>The North Atlantic Treaty Organization</i>) Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora
USC	(engl. <i>University of Southern California</i>) Univerzitet „Southern California“
OWI	(engl. <i>Office of War Information</i>) Kancelarija za ratne informacije
OSS	(engl. <i>Office for Strategic Services</i>) Agencija za strateške usluge
CIA	(engl. <i>The Central Intelligence Agency</i>) Američka obavještajna agencija
USIA	(engl. <i>United States Information Agency</i>) Informativna agencija Sjedinjenih Američkih Država
USAID	(engl. <i>The United States Agency for International Development</i>) Američka agencija za međunarodni razvoj
ECA	(engl. <i>The Bureau of Educational and Cultural Affairs</i>) Ured za obrazovanje i kulturu
OPA	(engl. <i>Office for Public Affairs</i>) Ured za odnose sa javnošću
OCIAA	(engl. <i>The Office of the Coordinator of Inter-American Affairs</i>) Ured koordinatora za američka pitanja
OIAA	(engl. <i>Office of Inter-American Affairs</i>) Ured za američka pitanja
IVLP	International Visitor Leadership Program
USCIS	(engl. <i>U.S. Citizenship and Immigration Services – USCIS</i>) Služba za državljanstvo i imigraciju SAD-a
CBYX	Congress-Bundestag Youth Exchange Program
FLEX	Future Leaders Exchange Program
SSSR	Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika
UNICEF	(engl. <i>The United Nations Children's Fund</i>) UN međunarodni fond za djecu
PEPFAR	(engl. <i>The U.S. President's Emergency Plan for AIDS Relief</i>) Američki program borbe protiv AIDS-a

Popis tabela, histograma i grafika

Tabela 1. Razlika između tvrde i meke moći

Tabela 2. Opis podindeksa za utvrđivanje meke moći

Tabela 3. Iznos američke strane pomoći Bosni i Hercegovini (po sektorima i godinama) od fiskalne 2001. do 2019. godine (u hiljadama američkih dolara)

Tabela 4. Komparacija osnovnih podataka programa razmjene YLP i KLYES

Tabela 5. Broj dostupnih programa razmjene namijenjenih učenicima srednjih škola u državama bivše Jugoslavije

Tabela 6. Spol ispitanika

Tabela 7. Starost ispitanika

Tabela 8. Mjesto prebivališta ispitanika

Tabela 9. Obrazovanje ispitanika

Tabela 10. Etnička pripadnost ispitanika

Tabela 11. Status ispitanika

Tabela 12. Programi razmjene na kojem su bili ispitanici

Tabela 13. Godina razmjene ispitanika

Tabela 14. Motivacija ispitanika za prijavu na program razmjene

Tabela 15. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u

Tabela 16. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u (procentualno)

Tabela 17. Mišljenje ispitanika o američkoj prisutnosti na međunarodnoj sceni

Tabela 18. Mišljenje ispitanika o američkoj prisutnosti na međunarodnoj sceni (procentualno)

Tabela 19. Mišljenje ispitanika o vanjskopolitičkim aktivnostima SAD-a

Tabela 20. Mišljenje ispitanika o vanjskopolitičkim aktivnostima SAD-a (procentualno)

Tabela 21. Mišljenje ispitanika o djelovanju SAD-a u BiH

Tabela 22. Mišljenje ispitanika o djelovanju SAD-a u BiH (procentualno)

Tabela 23. Utjecaj programa razmjene na percepciju ispitanika o SAD-u

Tabela 24. Utjecaj programa razmjene na percepciju ispitanika o SAD-u (procentualno)

Tabela 25. Želja za posjetom SAD-a

Tabela 26. Želja za posjetom SAD-a (procentualno)

Tabela 27. Preseljenje u SAD

Tabela 28. Preseljenje u SAD (procentualno)

Tabela 29. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u (varijable)

Tabela 31. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u (Beta koeficijent)

Tabela 32. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u (Mean, Std.Deviation, Min., Max)

Tabela 33. Utjecaj programa razmjene na životne vrijednosti ispitanika (varijable)

Tabela 34. Utjecaj programa razmjene na životne vrijednosti ispitanika (R, R Square)

Tabela 35. Utjecaj programa razmjene na životne vrijednosti ispitanika (ANOVA)

Tabela 36. Utjecaj programa razmjene na životne vrijednosti ispitanika (Beta koeficijent)

Tabela 37. Utjecaj programa razmjene na životne vrijednosti ispitanika (Mean, Std. Deviation, Min., Max)

Tabela 38. Profesionalno usavršavanje u toku/nakon programa (varijable)

Tabela 39. Profesionalno usavršavanje u toku/nakon programa (R, R Square)

Tabela 40. Profesionalno usavršavanje u toku/nakon programa (ANOVA)

Tabela 41. Profesionalno usavršavanje u toku/nakon programa (Beta koeficijent)

Tabela 42. Profesionalno usavršavanje u toku/nakon programa (Mean, Std. Deviation, Min., Max)

Tabela 43. Utjecaj programa na dalji angažman ispitanika u zajednici

Tabela 44. Utjecaj programa na dalji angažman ispitanika u zajednici (R, R Square)

Tabela 45. Utjecaj programa na dalji angažman ispitanika u zajednici (ANOVA)

Tabela 46. Utjecaj programa na dalji angažman ispitanika u zajednici (Beta koeficijent)

Tabela 47. Utjecaj programa na dalji angažman ispitanika u zajednici (Mean, Std. Deviation,

Tabela 48. Komparacija utjecaja programa razmjene (sažetak obrade slučaja)

Tabela 49. Komparacija utjecaja programa razmjene (promjena percepcije o SAD-u)

Tabela 50. Komparacija utjecaja programa razmjene (Hi-kvadrat test)

Tabela 51. Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi. (prema starosti ispitanika)

Tabela 52. Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi. (prema prebivalištu ispitanika)

Tabela 53. Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

Tabela 54. Smatram da sam u toku svog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama usvojio nove lične i društvene vrijednosti koje njegujem i promovišem danas. (prema starosti ispitanika)

Tabela 55. Smatram da sam u toku svog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama usvojio nove lične i društvene vrijednosti koje njegujem i promovišem danas. (prema prebivalištu ispitanika)

Tabela 56. Smatram da sam u toku svog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama usvojio nove lične i društvene vrijednosti koje njegujem i promovišem danas. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

Tabela 57. U toku svog boravka imao sam priliku da steknem nova znanja i iskustva koji su doprinjeli mom profesionalnom usavršavanju. (prema starosti ispitanika)

Tabela 58. U toku svog boravka imao sam priliku da steknem nova znanja i iskustva koji su doprinjeli mom profesionalnom usavršavanju. (prema prebivalištu ispitanika)

Tabela 59. U toku svog boravka imao sam priliku da steknem nova znanja i iskustva koji su doprinjeli mom profesionalnom usavršavanju. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

Tabela 60. Smatram da sam nakon povratka u BiH postao aktivniji građanin u društvu koji promoviše demokratske vrijednosti. (prema starosti ispitanika)

Tabela 61. Smatram da sam nakon povratka u BiH postao aktivniji građanin u društvu koji promoviše demokratske vrijednosti. (prema prebivalištu ispitanika)

Tabela 62. Smatram da sam nakon povratka u BiH postao aktivniji građanin u društvu koji promoviše demokratske vrijednosti. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

Tabela 63. Smatram da je američka prisutnost na međunarodnoj sceni garant globalnog mira i stabilnosti. (prema starosti ispitanika)

Tabela 64. Smatram da je američka prisutnost na međunarodnoj sceni garant globalnog mira i stabilnosti. (prema prebivalištu ispitanika)

Tabela 65. Smatram da je američka prisutnost na međunarodnoj sceni garant globalnog mira i stabilnosti. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

Tabela 66. Sve vanjskopolitičke aktivnosti američke vlade smatram izrazito pozitivnim i konstruktivnim. (prema starosti ispitanika)

Tabela 67. Sve vanjskopolitičke aktivnosti američke vlade smatram izrazito pozitivnim i konstruktivnim. (prema prebivalištu ispitanika)

Tabela 68. Sve vanjskopolitičke aktivnosti američke vlade smatram izrazito pozitivnim i konstruktivnim. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

Tabela 69. Američka vlada je ulagala i ulaže velike napore u procese pomirenja i stabilizacije u BiH. (prema starosti ispitanika)

Tabela 70. Američka vlada je ulagala i ulaže velike napore u procese pomirenja i stabilizacije u BiH. (prema prebivalištu ispitanika)

Tabela 71. Američka vlada je ulagala i ulaže velike napore u procese pomirenja i stabilizacije u BiH. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

Tabela 72. Da li biste voljeli živjeti u Sjedinjenim Američkim Državama? (prema starosti ispitanika)

Tabela 73. Da li biste voljeli živjeti u Sjedinjenim Američkim Državama? (prema prebivalištu ispitanika)

Tabela 74. Da li biste voljeli živjeti u Sjedinjenim Američkim Državama? (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

Histogram 1. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u

Histogram 2. Mišljenje ispitanika o američkoj prisutnosti na međunarodnoj sceni

Histogram 3. Mišljenje ispitanika o vanjskopolitičkim aktivnostima SAD-a

Histogram 4. Mišljenje ispitanika o djelovanju SAD-a u BiH

Histogram 5. Utjecaj programa razmjene na percepciju ispitanika o SAD-u

Histogram 6. Želja za posjetom SAD-a

Histogram 7. Preseljenje u SAD

Histogram 8. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u (regresijska analiza)

Histogram 9. Utjecaj programa razmjene na životne vrijednosti ispitanika

Histogram 10. Profesionalno usavršavanje u toku/nakon programa

Histogram 11. Utjecaj programa na dalji angažman ispitanika u zajednici

Grafik 1. Međunarodna reputacija SAD-a iskazana u procentima

Grafik 2. Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi u svijetu (1996 - 2019)

Grafik 3. Komparacija statusa Eritreje i Rwande na osnovu Indeksa nestabilnih država (2006-2019)

Grafik 4. Godišnji iznos američke strane pomoći - Rwanda 2001-2019 (u milionima američkih dolara)

Grafik 5. Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi za učesnike programa razmjene iz Rwande (1997-2019)

Grafik 6. Godišnji iznos američke strane pomoći - Eritreja 2001-2018 (u milionima američkih dolara)

Grafik 7. Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi za učesnike programa razmjene iz Eritreje (1997-2019)

Grafik 8. Godišnji iznos američke strane pomoći - Kosovo 2001-2019 (u milionima američkih dolara)

Grafik 9. Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi za učesnike programa razmjene sa Kosova (2008-2019)

Grafik 10. Godišnji iznos američke strane pomoći – Bosna i Hercegovina 2001-2019 (u milionima američkih dolara)

Grafik 11. Iznos američke strane pomoći Bosni i Hercegovini (po sektorima i godinama) od fiskalne 2001. do 2019. godine (u hiljadama američkih dolara)

Grafik 12. Ukupni iznos američke strane pomoći Bosni i Hercegovini po sektorima od fiskalne 2001. do 2019. godine (u milionima američkih dolara)

Grafik 13. Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi za učesnike programa razmjene iz Bosne i Hercegovine (1997-2019)

UVOD

Ideja za istraživanje programa razmjene kao instrumenta meke moći potiče od ličnog iskustva kao učesnika kratkoročnog programa razmjene, sponzoriranog od strane vlade Sjedinjenih Američkih Država, pod nazivom *Youth Leadership Program* 2012. godine. Iako nisam bio svjestan šta participacija u takvog programu u potpunosti predstavlja, uvidio sam da sam usvojio određene nove, lične i društvene, vrijednosti, te da se, shodno njima, moj način promišljanja promijenio. U toku svojih studija imao sam priliku da se bolje upoznam sa pojmom „meka moć“, te sam odlučio da istraživanje, u sklopu moje master teze, bude usmjereno ka ispitivanju utjecaja programa razmjene na učesnike/alumniste i generalno njihovu percepciju o Sjedinjenim Američkim Državama prije i poslije razmjene.

Ovaj rad je strukturiran na način da obuhvata tri teorijske cjeline: prva cjelina se odnosi na objašnjenje osnova meke moći, njenog porijekla kao koncepta i na sve elemente koje spominje profesor Joseph S. Nye u svojim knjigama: „Soft Power. The Means to Success in World Politics“, „Bound to Lead – The changing nature of American Power“ i „The Future of Power“. Druga cjelina nudi historijski prikaz aktivnosti diplomatskog predstavnštva Sjedinjenih Američkih Država u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini, gdje se detaljnije pojašnjavaju razlozi osmišljavanja određenih programa razmjene dostupnih bh. društvu, u kojem vremenskom periodu postaju aktivni i sa kojim ciljem. Fokus će biti na programima razmjene koji su dostupni učenicima srednjih škola, a to su dugoročni „*The Kennedy-Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program*“ i kratkoročni „*Youth Leadership Program*“ program. Kakav i koliki su utjecaj navedeni programi imali na učesnike, a sadašnje US International Exchange alumniste će se objasniti u trećoj cjelini. Kroz istraživanje, koje se sprovelo za potrebe ovog rada, nastojalo se ispitati mišljenje alumnista, utvrditi razlike njihove percepcije o Sjedinjenim Američkim Državama prije i poslije razmjene, lična procjena nivoa usvojenih novih društvenih i drugih vrijednosti, utjecaj na njihov dalji profesionalni razvoj, angažovanost u civilnom društvu i promociji demokratskih vrijednosti.

Tema ovog magistarskog rada predstavlja jedno novo područje za istraživanje u Bosni i Hercegovini i regionu. Zbog toga smatram da dobiveni rezultati istraživanja mogu podstaći nova teorijska i istraživačka pitanja koja će doprinositi boljem razumijevanju meke moći kao vrlo značajnog fenomena u politici i međunarodnim odnosima.

II. METODOLOŠKI OKVIR RADA

Prvobitna ideja za ovo istraživanje bila je da se ispituje projekcija meke moći kroz implementaciju dugoročnog programa pod nazivom “*Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program*“. Uvidjevši mogućnost za kvalitetnije i reprezentativnije rezultate istraživanja, odlučeno je da se komparira utjecaj dugoročnog i kraktočnog programa razmjene. Zbog toga se istraživanje proširilo, te se kao primjer kratkoročnog programa razmjene obuhvatio i „*Youth Leadership Program*“. Učesnici koji su participirali u dva navedena programa će iznijeti svoje mišljenje, prenijeti iskustvo i utiske sa programa, na osnovu kojih će se pokušati doći do rezultata i zaključaka istraživanja koristeći metode koje će se obrazložiti u nastavku ovog dijela rada.

1. Problem istraživanja

Da li programi razmjene “*Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program*” i „*Youth Leadership Program*“, koje implementira vlada SAD-a u Bosni i Hercegovini, utječu na promjenu percepcije učesnika programa, o Sjedinjenim Američkim Državama, na njihove životne vrijednosti i dalji tok profesionalnog usavršavanja?

2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja u ovom radu i istraživanju je projekcija meke moći Sjedinjenih Američkih Država, počevši od 2009. godine do danas, kroz implementaciju programa razmjene za učenike srednjih škola u Bosni i Hercegovini pod imenom „*Kennedy-Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program*“ i „*Youth Leadership Program*“.

Učesnici navedenih programa imaju priliku boraviti određeni vremenski period u Sjedinjenim Američkim Država, te biti aktivni sudionik u društvenim procesima, kako kroz obrazovanje - tako i u vannastavnim aktivnostima, te kroz socijalizaciju sa drugima biti izloženi usvajanju drugih društvenih vrijednosti. Biti izložen drugačijoj kulturi na jedan ovakav način, na duži vremenski period, može uspješno (indirektno ili direktno) utjecati na promišljanje učesnika programa, te na njihove dalje odluke u životu. Pored navedenog, osvrčući se na političko-kulturne ciljeve, također mogu uspješno poslužiti implementaciji vanjske politike Sjedinjenih Američkih Država čija državna administracija, kroz ove ili slične programe razmjene, teži konstruirati drugačiju sliku i razumijevanja položaja Sjedinjenih Američkih Država u svijetu.

2.1. Kategorijalno pojmovni sistem

Meka moć

Meka moć predstavlja nenasilnu sposobnost oblikovanja preferencija drugih koristeći društvene i državne resurse (kao što su kultura, političke vrijednosti i vanjskopolitičke aktivnosti), te predstavljajući ih kao univerzalne, privlačne i poželjne. Ne podrazumijeva prisilu i ucjenu, niti slične elemente tvrde državne moći. Projekciju meke moći vrše vladini i nevladini akteri u zavisnosti od državnog režima, a ovo istraživanje obuhvata istraživanje meke moći vlade Sjedinjenih Američkih Država, kroz implementaciju programa razmjene u Bosni i Hercegovini.

Programi razmjene

Programi razmjene vlade Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini su programi koji nude mogućnost različitim kategorijama društva priliku da posjete SAD. Oni se razlikuju, kako za različite kategorije društva, tako i po svrhi i trajanju programa. Učesnici mogu učestvovati u kulturnoj, akademskoj ili profesionalnoj razmjeni, te na taj način uočiti kulturne razlike, steći nove lične i društvene vrijednosti, imati priliku da se profesionalno usavršavaju i učvrstiti bilateralne veze između dvije države. U ovom istraživanju obuhvaćeni su programi razmjene dostupni učenicima srednjih škola u Bosni i Hercegovini, a to su (1) KLYES – *The Kennedy-Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program* i (2) YLP - *Youth Leadership Program*.

KLYES

KYLES – *The Kennedy-Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program* u Bosni i Hercegovini je prisutan od 2009. godine, te predstavlja dugoročni program razmjene namijenjen učenicima srednjih škola. Učenici imaju priliku da drugi ili treći razred srednje škole borave u Sjedinjenim Američkim Državama, obrazuju se u američkoj školi, budu aktivni sudionici u društvenim procesima i upoznaju američku kulturu. Pri povratku u Bosnu i Hercegovinu nastavljaju svoje obrazovanje, te imaju mogućnost, kao KLYES alumnisti da se aktivno uključe u rad YES Alumni i US Alumni asocijacije.

YLP

YLP – *Youth Leadership Program* u Bosni i Hercegovini je prisutan od 2001. godine, te predstavlja kratkoročni program razmjene namijenjen učenicima (*do 15 godina starosti*) i nastavnicima srednjih škola (*sa istaknutim liderskim osobinama i zabilježenom aktivnom ulogom u društvu – podržavajući omladinski aktivizam*). Učenici i nastavnici imaju priliku da borave, između tri do četiri sedmice, u Sjedinjenim Američkim Državama, prisustvuju edukacijama na temu aktivnog građanstva u demokratskom društvu, upoznaju se sa lokalnim američkim liderima, školskim sistemom, te volontiraju u lokalnom udruženju ili javnoj kuhinji. Pri povratku u Bosnu i Hercegovinu učenici nastavljaju svoje obrazovanje, ali također (zajedno sa nastavicima) imaju zadatku da implementiraju društveno koristan projekt, kojeg su osmiliti u toku svog programa razmjene. Također, kao YLP alumnisti, imaju mogućnost da se aktivno uključe u rad US Alumni asocijacije.

Alumni

U ovom istraživanju alumni predstavlja grupu ljudi koji su imali priliku da budu učesnici dugoročnog (KLYES) i kratkoročnog (YLP) programa kojeg implementira vlada Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini.

Aktivni građanin

Pod pojmom aktivni građani se podrazumijevaju građani koji u svojim lokalnim sredinama nastoje da utječu na procese donošenja odluka, te stvaranje boljeg i kvalitetnijeg društvenog ambijenta.

Aktivnost se može manifestovati na više način; djelovanjem individualno (postupci kao što su potpisivanje peticije, iskazivanje mišljenja na građanskoj raspravi i sl.) kolektivno (organizovanje skupova građana, podražavanjem protesta i sl.), te građanski angažman kroz članstvo u organizacijama (nevladinim i/ili političkim) i sudjelovanjem u aktivnostima koje te organizacije provode.

3. Ciljevi istraživanja

3.1. Naučni ciljevi

- Utvrditi da li programi razmjene YES i YLP, koje implementira vlada SAD-a u BiH, utječe na promjenu percepcije učesnika programa o Sjedinjenim Američkim Državama.
- Ispitati da li programi razmjene YES i YLP, koje implementira vlada SAD-a u BiH, utječe na oblikovanje životnih vrijednosti učesnika programa razmjene.
- Saznati da li programi razmjene YES i YLP, koje implementira vlada SAD-a u BiH, omogućavaju učesnicima programa razmjene, da steknu nova znanja i iskustva koja im koriste u njihovom profesionalnom usavršavanju i zaposlenju.
- Ispitati da li programi razmjene YES i YLP, koje implementira vlada SAD-a u BiH, motivišu učesnike programa razmjene da (p)ostanu aktivni građani koji promovišu demokratske vrijednosti.
- Istražiti da li dugoročni program razmjene (*Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program*) ima veći utjecaj na učesnike programa i njihovu percepciju o SAD-u, nego kratkoročni program razmjene (Youth Leadership Program).

3.2. Društveni ciljevi

Koristi istraživanja:

- Utvrđivanje da li se kroz navedene programe razmjene (KLYES i YLP) vrši projektovanje meke moći Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini.
- Otvoriti prostor za nova teorijska i istraživačka pitanja iz oblasti meke moći.

Korisnici istraživanja:

- Rezultati istraživanja u ovom radu mogu poslužiti:
 - mladim ljudima u Bosni i Hercegovini da se upoznaju sa programima razmjene koje nudi vlada Sjedinjenih Američkih Država,
 - različitim institucijama, (nevladinim) organizacijama i pojedincima koji istražuju ovu ili srodnu temu,
 - različitim nivoima vlasti koji se bave pitanjima i potrebama mladih iz oblasti kulture i obrazovanja,
 - osoblju ambasade Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini kako bi uvidjeli uspješnost (realizacije) programa razmjene i utjecaja na njihove učesnike.

Način korištenja rezultata:

- Informisanje šire javnosti o programima razmjene koje provodi vlada SAD-a u BiH i njihovom utjecaju na učesnike (oblikovanje životnih vrijednosti, sticanje novog znanja i iskustva, kao i motivacije za aktivno učešće u svojim lokalnim zajednicama).
- Ukoliko istraživanje pokaže da programi razmjene imaju pozitivan utjecaj na učesnike programa, rezultati mogu biti korišteni i u svrhu motivacije za mlade ljude da se prijave za učešće u nekom od njih.
- Rezultati istraživanja mogu biti od koristi i za poticanje novih teorijskih i istraživačkih pitanja iz ove oblasti.

4. Sistem hipoteza

4.1. Generalna hipoteza

Programi razmjene “*Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program*” i „*Youth Leadership Program*“, koje implementira vlada SAD-a u BiH, utječu na pozitivnu promjenu percepcije učesnika programa o Sjedinjenim Američkim Državama.

4.2. Posebne-pojedinačne hipoteze

- Programi razmjene “*Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program*” i „*Youth Leadership Program*“, koje implementira vlada SAD-a u BiH, utječu na oblikovanje životnih vrijednosti učesnika programa.
- Programi razmjene “*Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program*” i „*Youth Leadership Program*“, koje implementira vlada SAD-a u BiH, omogućavaju učesnicima programa da steknu nova znanja i iskustva koja im koriste u njihovom profesionalnom usavršavanju i uspješnom zaposlenju.
- Programi razmjene “*Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program*” i „*Youth Leadership Program*“, koje implementira vlada SAD-a u BiH, motivišu učesnike programa da (p)ostanu aktivni građani koji promovišu demokratske vrijednosti
- Dugoročni program razmjene (“*Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program*”) ima veći utjecaj na učesnike programa i njihovu percepciju o SAD-u, nego kratkoročni program razmjene („*Youth Leadership Program*“).

4.3. Sistem varijabli

Zavisna: Percepcija učesnika programa razmjene/alumnista o Sjedinjenim Američkim Državama

Nezavisna: Program razmjene, godine, teritorijalno prebivalište i etnička pripadnost

4.4. Sistem indikatora

- Program razmjene:
 - kratkoročni program (Youth Leadership Program)
 - dugoročni program (Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program)
- Percepcija učesnika programa o SAD-u:
 - pozitivna, negativna, ista
- Godine:
 - od 15 do 18
 - od 19 do 26
 - od 27 do 33
 - od 34 do 40
 - preko 40
- Teritorijalno prebivalište:
 - Federacija BiH
 - Republika Srpska
 - Brčko Distrikt
 - Sjedinjene Američke Države
 - Ne živim više u BiH
- Etnička pripadnost
 - Bošnjak
 - Hrvat
 - Srbin
 - Ostalo

5. Način istraživanja

Istraživanje za potrebe ovog rada kombinovat će nekoliko metoda:

- Anketa sa učesnicima programa
- Intervju sa uposlenicima ambasade i američkog savjeta (engl. American Councils BiH) koji su (in)direktno uključeni u realizaciju programa razmjene

6. Naučna i društvena opravdanosti istraživanja

Uzmajući u obzir historiju Bosne i Hercegovine, nedavna dešavanja/izazove proisteklih iz etničkih razlika, ekonomskih neprilika i političkih procesa, te također prisutnosti određenog broja međunarodnih aktera, tema ovog magistarskog rada predstavlja važno, ali i značajno polje za istraživanje. Meka moć (njene glavne karakteristike, te pravi utjecaj na pojedince u multietničkom društvu i na dinamiku društvenih procesa uopće) predstavlja jedno novo područje za istraživanje i na međunarodnoj sceni, a kada govorimo o Bosni i Hercegovini, ono još uvijek, ostaje neistraženo. Sve prisutniji broj programa razmjene (finansiranih od strane različitih vlada regionalnih i globalnih sila) predstavljaju jedan od instrumenata meke moći, te će ovaj rad nastojati objasniti kako i na koji način su programi (obuhvaćeni ovim istraživanjem) utjecali na učesnike, njihove lične i društvene vrijednosti, na percepciju o Sjedinjenim Američkim Državama nakon razmjene, njihovo profesionalno usavršavanje i dalji angažman (kao aktivni građani) u društvu. Dobiveni rezultati istraživanja osim što mogu biti informativnog karaktera za šиру javnost i zainteresirane strane, mogu potići na nova teorijska i istraživačka pitanja koja će doprinositi boljem razumijevanju meke moći, kao relativno novog, ali vrlo značajnog fenomena u politici i međunarodnim odnosima.

7. Vremensko (i prostorno) određenje istraživanja

Istraživanje je obuhvatilo godine sproveđenja programa razmjene YLP i KLYES (od 2001. do 2019. godine) na prostoru Bosne i Hercegovine.

II. TEORIJSKE OSNOVNE RADA

1. MEKA MOĆ

Kako bi se pobliže objasnio pojam meke moći, potrebno je prije svega shvatiti proces difuzije državne moći, od one koju su zagovarali tradicionalni realisti - a to je da vojna moć predstavlja indikator državne snage i utjecaja u međunarodnoj areni, do neoliberalista koji ističu ekonomsku i meku moć kao jednak bitne instrumente državne moći.

Od kraja Drugog svjetskog rata, polje nacionalne sigurnosti je postalo složenije za sve države svijeta (ponajviše za velike sile), jer su se i prijetnje transformisale. S obzirom da je tradicionalno realističko poimanje svijeta uvijek akcenat stavljalio na države, a da su se pritom drugi međunarodni i regionalni nevladini akteri počeli pojavljivati (a izvor njihove moći nije bio vojne prirode), države su morale pronaći načine kako se adaptirati na nove promjene. Postepeno je državna moć prolazila kroz proces difuzije, ne samo zbog različih (transnacionalnih) nevladinih aktera, već i zbog intenzivirajućeg porasta nacionalizma u slabijim državama, razvoja tehnologije i drugih procesa koji su činili sastavni dio globalizacije. Korištenje metoda prisile su postale ekonomski neisplative, te su države postepeno uviđale mnoge pogodnosti u razvijanju međunarodnih i regionalnih platformi koje su zastupale intenzivniju komunikaciju i međuvisnost.

Na koncu 20. stoljeća, međunarodne i regionalne sile osmišljavaju strategije koje su usmjerene ka širenju njihovog utjecaja, izbjegavajući elemente propagande i stvaranje otpora kod drugih naroda u obliku socijalne mobilizacije i revolta. Također, zbog uključenosti u rad međunarodnih i regionalnih organizacija (kao što su UN i NATO), državne aktivnosti sve više postaju manje unilateralne, te teže biti zajedničke, zbog međunarodnog kredibiliteta i reputacije. Danas postoje mnogi načini kako države mogu utjecati na ponašanje drugih, Joseph Nye u svojoj knjizi „Soft Power – The Means to success in world politics“ navodi sljedeće načine: (1) mogu ih prisiliti sa prijetnjama (vojna moć), (2) potaknuti sa novcem (ekonomski moć), te (3) privući ih i navesti da žele isto kao i država koja želi utjecati na druge (meka moć).¹ Od navedene tri državne moći, vojna i ekonomski su duže prisutne u međunarodnim i bilateralnim odnosima, samim tim se i njihova projekcija lakše uočava jer su dugo bile predmet istraživanja i studija. Međutim, meka moć je od strane mnogih teoretičara, obično podcijenjena i/ili negirana što je dovelo do njenog zanemarivanja kao bitnog faktora državnog aparata. Stoga će se u nastavku temeljitije objasniti glavne karakteristike meke moći, njenog porijekla i načina projekcija.

¹ Nye, Joseph. *Soft Power: The Means To Success In World Politics*. New York, SAD: Public Affairs, 2004, str. 5

1.1. Osnovne karakteristike i izvori meke moći

Proces globalizacije podrazumjeva povećanje popustljivosti tradicionalnih granica, te veću izloženost različitih kulturnih utjecaja i brže širenje informacija zahvaljujući modernim tehnologijama. Također pospješuje procese koji su usko vezani za društvenu interakciju i uspostavljanje odnosa među ljudima koji njeguju različite kulturne vrijednosti. Svaki taj susret, a koji sada zahvaljujući napretku tehnologije može biti i virtuelan, ostavlja određeni trag, naročito ako kultura sa kojom se osoba susreće ima određene univerzalne vrijednosti, te samim tim i određeni nivo sličnosti.

Razlog zašto se na početku ovog podnaslova navode elementi, kao što su: popustljivost tradicionalnih granica, brži i lakši protok informacija, a time i izloženost različitim kulturama, je zbog jednostavnijeg približavanja konceptu meke moći, tj. svim onim elementima koji su omogućili i stvorili uslove za njenu projekciju.

Meka moć, iako se praktikovala ranije kroz historiju, kao pojam se prvi put spominje u knjizi „Bound to Lead – The changing nature of American Power“, autora Joseph-a Nye-a, 1990. godine, te je okarakterizirana kao sposobnost oblikovanja preferencija drugih. Ona podrazumjeva nenasilne metode djelovanja koje mogu praktikovati različiti akteri, te koja nije pod apsolutnom kontrolom državnog aparata. Za razliku od vojne i ekonomске (*tvrde*) moći, gdje se koristi sila i novac za dostizanje ciljeva, meka moć koristi privlačnost univerzalnim vrijednostima koje država posjeduje i promoviše. Pa se tu može napraviti distinkcija između zapovijedne moći (*Command power*), kao sposobnost da se utiče na to kako će drugi nešto (u)raditi, i kooperativne moći (*Co-optive power*) kao sposobnost da se utiče na to šta drugi žele.²

	Tvrda moć		Meka moć	
Oblik ponašanja	Prisila Command	Navođenje	Utvrđivanje agende	Privlačnost Co-opt
Sredstva	Sila Sankcije	Plaćanja Mito	Pravila i prakse Kultura Politika	

Tabela 1. Razlika između tvrde i meke moći³

² Ibid. str. 7.

³ Ibid. str. 8.

Izrazito bliski pojmovi koji se također vežu za meku moć su kulturna i javna diplomacija i one imaju za cilj promociju (kulturnih) vrijednosti društva jedne države i ujedno uspostavljanje stabilnih i dugoročnih prijateljskih bilateralnih veza koje osiguravaju partnersku atmosferu za dalju saradnju. Kulturna diplomacija „ne podrazumijeva samo uobičajnu komunikaciju između vlade i vlade, svojstvenu drugim vrstama diplomatske interakcije, već i komunikaciju između vlade i građana stranih zemalja“⁴, te je praktikuju i drugi nevladini akteri. Tim ova vrsta diplomatije ne podliježe u potpunosti teorijama državnog centrizma, što je i odlika projekcije meke moći. Dodatno, ne treba zanemarivati i činjenicu da je demokratski oblik vladanja postao veoma čest i općeprihvaćen, te da je shodno tome „vlast u velikoj mjeri utemeljena na pristanku ljudi i da njena moć nad ljudima je ograničena“⁵, što nas dovodi do zaključka da je prepoznata važnost javnog mijenja zbog čega se difuzija državne moći i prvenstveno desila.

Kako bi projekcija bila učinkovitija i uspješnija potrebno je imati dovoljno opremljene (društvene i državne) resurse koji će se moći iskoristiti u procesu „privlačenja“ i ubjeđivanja. Kao bitan resurs se već navodi kultura, međutim potrebno je obratiti pažnju i na političke vrijednosti i vanjsko političke aktivnosti.⁶

Kultura kao „specifični set duhovnih, intelektualnih i emocionalnih karakteristika društva ili društvene grupe, uključujući umjetnost i književnost, obuhvata i životni stil, načine zajedničkog življjenja, vrijednosne sisteme, tradicije i vjerovanja“⁷ te se u ovom slučaju, nerijetko koristi kao primarni resurs meke moći. U zavisnosti od ciljne grupe kojoj se plasiraju elementi kulturnih vrijednosti razlikujemo kulturu za elite (npr. umjetnost i književnost) i kulturu za šire mase (npr. Hollywood filmovi, muzika i sl.), a uporedo i različite kanale komunikacije.

Domaći i međunarodni kredibilitet i reputacija su blisko vezani za drugi i treći resurs meke moći, a to su političke vrijednosti i vanjskopolitičke aktivnosti. Unutrašnje nacionalne politike vlade (kao što su promocija demokratskih vrijednosti, garantovanje ljudskih prava i sl.) mogu poboljšati državni ugled i imidž na međunarodnoj sceni, što pospešuje efektivnije

⁴ Senkić, Matea. *Cultural Diplomacy from the Bottom-Up*. Zagreb, Hrvatska: Institut za razvoj i međunarodne odnose, 2017, str.4.

⁵ Change, Su. *Soft Power*, u *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, uredili: Andrew Cooper, Jorge Helne, i Ramesh Thakur, Oxford, Velika Britanija: Oxford University Press, 2013, str. 419.

⁶ Nye, Joseph. *Soft Power: The Means To Success In World Politics*. New York, SAD: Public Affairs, 2004, str. 11.

⁷ UNESCO *Univerzalna Deklaracija UNESCO-a o kulturnoj raznolikosti*. UNESCO.ORG. Organizacija

Ujedinjenih naroda za obrazovanje, nauku i kulturu, 2001. [datum pristupa: 13.09.2019.]

<http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/diversity/pdf/declaration_cultural_diversity_hr.pdf>

sprovođenje vanjskopolitičkih aktivnosti. Međutim, vanjskopolitičke aktivnosti također zasebno utječu na vitalnost meke moći, u zavisnosti koje vrijednosti promoviše i koje stavove zastupa država. Unilateralne (kao što je slučaj sa američkom invazijom Iraka 2003. godine), nedemokratske, agresivne, nasilne i neprijateljske aktivnosti mogu zasigurno našteti državnom ugledu, njenom kredibilitetu i reputaciji, a samim tim i projekciji meke moći.

Od 2015. godine, postoje studije koje sprovodi američki centar za javnu diplomaciju (USC Center on Public Diplomacy/Portland) sa posebnim fokusom na složenost i kompleksnost meke moći i njenih resursa. Indeks (pod nazivom „*Soft Power 30*“) objedinjuje objektivne (70%) i subjektivne podatke (30%) kroz istraživanje, oslanja se na tri glavna izvora meke moći koje Nye navodi (kulturna, političke vrijednosti i vanjskopolitičke aktivnosti), te ih proširuje uzimajući u obzir široki spektar drugih faktora koji doprinose državnoj mekoj moći. Šest podindexa čine kategoriju objektivnih podataka⁸, a to su: vlast, kultura, globalna angažovanost, obrazovanje, digitalizacija i poduzetništvo,⁹ dok kategorija subjektivnih podataka podrazumjeva anketiranje ispitanika (iz 25 država koje obuhvata istraživanje) ispitivajući: „naklonjenost prema drugim državama; percepciju kuhinje stranih država; percepciju gostoprимstva prema turistima u stranim državama; percepciju o tehnološkim proizvodima stranih država; percepciju luksuzne robe proizvedene u stranim državama; povjerenje u pristup stranim državama globalnim poslovima; nivo spremnosti da se posjeti strana država (radi trajnog preseljenja, posla ili studija); i percepciju doprinosa stranih država globalnoj kulturi.“¹⁰

⁸ Detaljnije objašnjenje se može pronaći u Tabela 2. – Opis podindeksa za utvrđivanje meke moći.

⁹ USC Center on Public Diplomacy / Portland. “*Soft Power 30 - A Global Ranking of Soft Power 2018.*” Soft Power 30. Portland PR Limited, 2018, [datum pristupa: 13.09.2019.] <<https://softpower30.com/wp-content/uploads/2018/07/The-Soft-Power-30-Report-2018.pdf>>

¹⁰ Ibid.

Podindeks	Opis (šta podrazumjeva podindeks)
Vlast	Kroz ovaj podindeks se istražuje koliko poželjan model upravljanja država posjeduje. Vrši se procjena političkih vrijednosti i bitnih političkih rezultata, te rada javnih institucija, što prije svega podrazumjeva odnos prema građanima.
Kultura	Podindeks „kultura“ uključuje mјere poput godišnjeg broja stranih turista, državni uspjeh na polju međunarodne muzičke industrije i sporta.
Globalna angažovanost	Vrše se mјerenja koja se odnose na broj ambasada u inostranstvu, članstvo u multilateralnim organizacijama i pružanje razvojne pomoći.
Obrazovanje	Podindeks „obrazovanje“ uključuje mјere poput broja stranih studenata u državi, relativne kvalitete rada univerziteta i akademskog učinka visokoškolskih ustanova.
Digitalizacija	Podindeks „digitalizacija“ ima za cilj da utvrdi u kojoj su mjeri države prihvatile nove tehnologije, koliko su digitalno povezane sa drugim državama i koji je stepen upotrebe digitalne diplomatiјe putem društvenih mreža.
Poduzetništvo	Podindeks „poduzetništvo“ želi ispitati i utvrditi relativnu privlačnost državnog ekonomskog modela (u smislu njegove konkurentnosti), te sposobnost za inovacije i poticanje poduzetništva i trgovine (što podrazumjeva ispitivanje nivoa korupcije, troškova za pokretanje novih firmi i sl.).

Tabela 2. Opis podindeksa za utvrđivanje meke moći¹¹

Rezultati istraživanja, koji se mogu pronaći u Indeksu „Soft Power 30“, nam eksplicitno navode da država ne može posjedovati sveobuhvatnu meku moć u svim gore navedenim područjima, te da zapravo uopšte nije proporcionalno raspoređena u svakom području. Zbog globalne fragmentacije, „meka moć se može sve više rasподijeliti na niz različitih aktera, čiji ciljevi i namjere ne moraju nužno biti u skladu s vladom“¹² što nas dovodi do zaključka da „meka moć nije monolitna.“¹³

Pored navedenog, opsežno istraživanje (koje uključuje sve navedene podindekse i oblasti ispitivanja) nam govori o kompleksnom sistemu produkcije i projekcije meke moći, te potrebnoj sveobuhvatnoj komparativnoj analizi koja će moći ponuditi jasniju sliku stanja meke moći u svijetu.

¹¹ Ibid.

¹² Change, Su. *Soft Power*, u *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, uredili: Andrew Cooper, Jorge Helne, i Ramesh Thakur, Oxford, Velika Britanija: Oxford University Press, 2013, str. 419.

¹³ Ibid.

1.2. Producija i projekcija meke moći

Države i drugi akteri koji posjeduju pomenute resurse koji mogu biti iskorišteni za inteziviranje i uspješnije projektovanje meke moći, moraju također znati i kako na pravilan način upotrijebiti te iste resurse. Uspješnost će zavisiti od višestrukih unutrašnjih i vanjskih faktora koji se mogu elaborirati na sljedeći način.

Uzimajući u obzir pretpostavku da svaka država ima za cilj što pozitivnije efekte projekcije meke moći, ona mora imati dovoljno fleksibilan i senzibilan državni aparat, gdje će vlast biti u mogućnosti da posjeduje dovoljan nivo unutrašnjeg kredibiliteta (koji može osigurati početni „kapital“ za regionalnu/globalnu projekciju), nacionalne agencije koje posjeduju zadovoljavajući akademski i istraživački kapacitet za analizu aktuelnog sadržaja na međunarodnoj sceni, te strategije koje će se bazirati na uspostavljanju stabilnih i dugoročnih prijateljskih bilateralnih veza sa drugim državama (što podrazumjeva praktikovanje javne, kulturne i digitalne diplomatije, postojanje kulturnih, akademskih i profesionalnih razmjena, i sl.).

Vanjski faktori predstavljaju sve vanjskopolitičke aktivnosti države. Fleksibilnost, koja se ogleda u spoznaji države da se resursi meke moći mijenjaju na osnovu konteksta odnosa sa drugim državama je jako važna, jer može omogućiti prilagođenu produkciju i projekciju meke moći (za specifičnu državu, aktera, posebni region u svijetu, karakterističnu drugu kulturu itd.).

U skladu sa ovim istraživanjem, uzet ćemo Sjedinjene Američke Države kao pravi primjer „imperializma univerzalnosti“¹⁴, kako bi unutrašnji i vanjski faktori bili lakše pojašnjeni. Nakon Drugog svjetskog rata i uspostavljanja bipolarnog svijeta, Hladni rat je vodio ka sve većem naoružavanju, a pritom nije izazvao masovne oružane sukobe. Međutim, informacije su predstavljale moć i bile su instrument za kreiranje pozitivnog ili negativnog svjetskog imidža (sebe, ali i drugih). Sjedinjene Američke Države, kao iskusni oponent Sovjetskom savezu, imale su, već u Drugom svjetskom ratu, uspostavljene državne sisteme koji su se bavili „javnom diplomacijom“. Tačnije, propagandom koja je, za razliku od današnje meke moći, težila bržem utjecaju na druge i koja je imala snažne veze sa vladinim agencijama (kao što su Kancelarija za ratne informacije (engl. Office of War Information - OWI) i Agencija za strateške usluge (engl. Office for Strategic Services - OSS)).

¹⁴Bourdieu, Pierre. *Deux imperialismes de l'universel*, u *Međunarodni kulturni odnosi – Istorija i kontekst*. uredili: Fransoa Šobe i Loren Marten, Beograd, Srbija: Clio, 2014, str. 20.

Pomenuta Kancelarija, „osim propagandnog rada unutar Sjedinjenih Država, naročito preko odeljenja zaduženog za film, postizala je i neosporne uspehe u inostranstvu, sprovodeći svetski zadat informisanja o Americi putem 28 informativnih centara u svetu u kojima su se moglo naći sve brošure, novine i časopisi o Sjedinjenim Državama“¹⁵, dok je OSS, kao preteća Američke obavještajne agencije (CIA-e), bila „odgovorna za prikupljanje i analizu strateških informacija o neprijateljskim silama.“¹⁶

Pored filmske industrije koja je služila „da se učvrsti osjećaj američkog samoidentiteta“¹⁷ i prenese informaciju stanovništvu u drugim državama, radio je također predstavljaо jedan od glavnih kanala komunikacije tokom, a i nakon, Drugog svjetskog rata. Sve do 1942. godine, iako su druge države već emitirale svoj sadržaj putem radio frekvencija, SAD nije imala niti jedan radiofrekvencijski kanal.¹⁸ Dolazi do osnivanja radija pod nazivom „Voice of America“ koji već „krajem 1943. godine posjeduje 23 odašiljača isporučujući vijesti na 27 jezika,[...] te se naknadno osnivaju posebne radio stanice kao što su Radio Liberty i Radio Slobodna Evropa, koji su koristili prognanike za emitiranje sadržaja u Istočnom bloku.“¹⁹

Propaganda, tadašnja „javna diplomacija“, usvajanjem akta pod nazivom „U.S. Information and Educational Exchange Act of 1948“²⁰ dobiva zakonsko uporište, a sa preuzimanjem mandata predsjednika Dwight D. Eisenhower-a, dolazi do strukturalnih promjena. U augustu 1953. godine „Eisenhowerova administracija odvaja informativnu djelatnost od State Deparmenta te formira zasebnu United States Information Agency (USIA) koja programira i koordinira politike javne diplomacije na terenima diljem svijeta i [...] postaje prva globalna agencija koja je u stanju širiti informacije prije nego što je ijedna privatna kompanija bila u stanju to činiti.“²¹ Agenciji, kao centralnoj instituciji za javnu diplomaciju, se ubrzo nakon toga pripaja i radio „Voice of America“, međutim „1999. godine agencija se ukida i njene nadležnosti se prenose se na State Department, kako bi bile bliže političkom centru.“²²

¹⁵Šobe, Fransoa i Marten, Loren. *Međunarodni kulturni odnosi – Istorija i kontekst*. Beograd, Srbija: Clio, 2014, str. 250.

¹⁶Ibid. str. 251.

¹⁷Dodds, Klaus. *Geopolitika*. Sarajevo/Zagreb, BiH/Srbija: Šahinpašić, 2009, str. 147.

¹⁸Voice of America. „VOA Through the Years.“ VOA. VOA - Voice of America English News, 25.01.2018. [datum pristupa: 13.09.2019] <<https://www.insidevoa.com/a/3794247.html>>

¹⁹Nye, Joseph. *Soft Power: The Means To Success In World Politics*. New York, SAD: Public Affairs, 2004, str. 102.

²⁰Akt je podrazumjevalo i intenziviranje programa razmjene između SAD i drugih država.

²¹Konta, Carla. *Američka čitaonica u Zagrebu i kulturni Hladni rat u socijalističkoj Jugoslaviji: intervju s dugogodišnjom direktoricom Nadom Apsen*, u Časopis za Povijest Zapadne Hrvatske, uredila: Andrea Roknić Bežanić, Rijeka, Hrvatska: Sveučilište u Rijeci, 2018, [datum pristupa: 13.09.2019], <https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=321221>

²²Nye, Joseph. *Soft Power: The Means To Success In World Politics*. New York, SAD: Public Affairs, 2004, str. 103.

Uspostavljanjem UN-a, države se postepeno počinju (sa SAD-om na čelu) okretati ka multilateralizmu. Kreirajući ovakvu, i slične, (međuvladine) organizacije, identificiraju se i koriste zajedničke vrijednosti za uspostavljanje praksi i pravnih okvira konsenzusom ili odobravanjem većine. To otvara prostor za projekciju meke moći jer se ona oslanja na iste zajedničke vrijednosti.

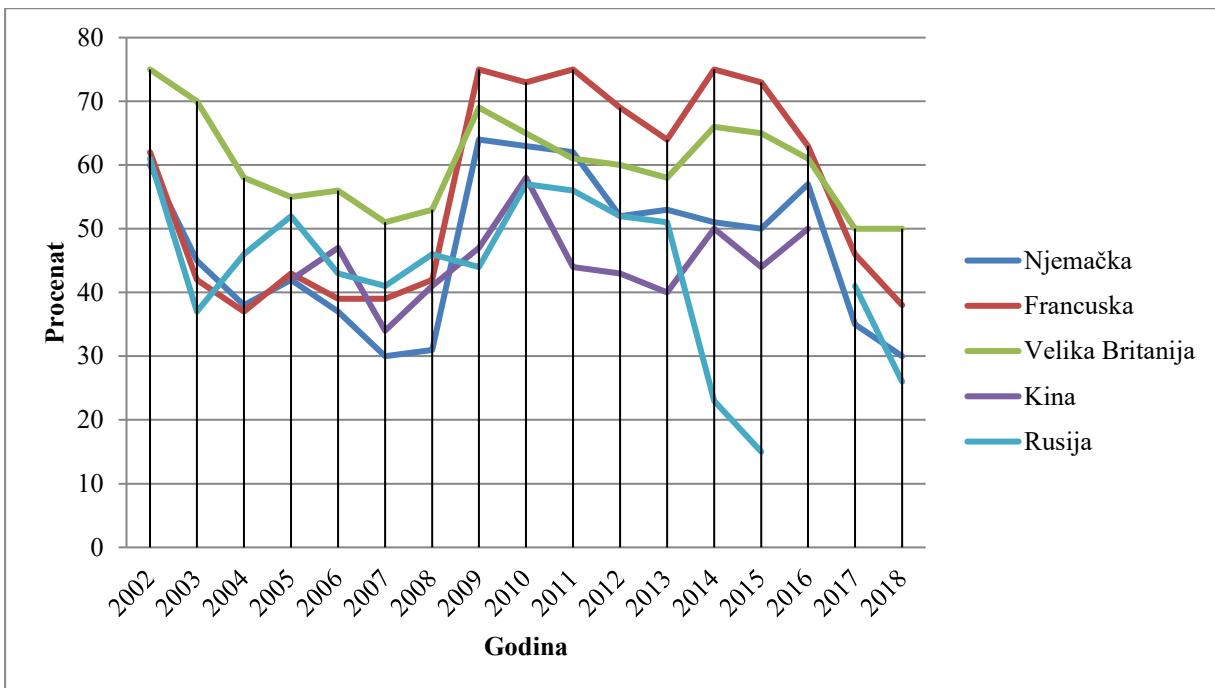
Hladni rat (neprimjetno) postaje kulturni rat, a Sjedinjene Američke Države, svjesne da emitiranje sadržaja putem radija ne može nadjačati lično iskustvo, već 1961. godine usvajaju paket akata koji se odnose na uspostavljanje: (1) akademskih i kulturnih programa razmjene između SAD i drugih država (*Mutual Educational and Cultural Exchange Act of 1961*) kao nastavak politika koje proizilaze iz dokumenta *Fulbright-Hays Act* iz 1946. godine (2) Američke agencije za međunarodni razvoj (*USAID*) koja će provoditi međunarodne ekonomske i humanitarne programe pomoći (*Foreign Assistance Act of 1961*); i (3) međunarodne organizacije „Peace Corps“ sa primarnim ciljem podsticanja ekonomskog i društvenog razvoja, te širenja ideje međusobnog razumijevanja između Amerikanaca i drugih građana svijeta (*Peace Corps Act of 1961 / Executive Order 10924*).

U prilog nastojanjima da se poveća i olakša komunikacija između ljudi različitih kultura, ide i to da se „od osamdesetih godina 20. stoljeća radi na razvoju interneta koji podstiče uspostavu društvenih mreža i 'smanjuje' geografska rastojanja.“²³ Razvoj tehnologija je omogućio brži i lakši pristup informacijama, što je potaknulo velike sile da obrate pažnju, pri projekciji meke moći, na već pomenutu usklađenost unutrašnjih i vanjskih politika.

Za primjer dvostrukih standarda, koji negativno utiču na projekciju meke moći, možemo uzeti primjer iz 2004. godine kada je TV stanica CBS objavila fotografije mučenja iračkih zatvorenika od strane pripadnika američkih vojnika.²⁴ Bushova administracija se našla u situaciji da su izložili i ugrozili vitalnost meke moći, putem narušavanja međunarodnog kredibiliteta, zbog nedosljednosti poštivanja vlastitih normi koje promovišu, a tiču se liberalne demokratije i zaštite ljudskih prava.

²³ Dodds, Klaus. *Geopolitika*. Sarajevo/Zagreb, BiH/Srbija: Šahinpašić, 2009, str. 16.

²⁴ Leung, Rebecca. “Abuse Of Iraqi POWs By GIs Probed.” CBS News. CBS Interactive, 27.04.2004. [datum pristupa: 14.09.2019.] <<https://www.cbsnews.com/news/abuse-of-iraqi-pows-by-gis-probed/>>

Grafik 1. Međunarodna reputacija SAD-a iskazana u procentima²⁵

Postoje mnogi drugi slučajevi koji su uticali na vitalnost američke meke moći. Bez toga da moramo svaki pojedinačno elaborirati, grafik 1. nam jasno govori kako je reputacija Sjedinjenih Američkih Država imala oscilacije u zavisnosti od vlastitog djelovanja (misleći na unutrašnje i vanjske politike) i percepcije građana koji žive u drugim državama, pripadaju drugačijoj kulturi, te njeguju i promovišu slične ili različite vrijednosti. Nedvojbeno se može zaključiti da su dugogodišnji partneri i američki saveznici (Velika Britanija prije svega, zatim Francuska i Njemačka) tj. građani iz navedenih zemalja imali slične, pa skoro identične percepcije Sjedinjenih Američkih Država svaku godinu, dok se percepcija građana Rusije vidno razlikuje.

Kako bi se dao odgovor na pitanje zašto su Sjedinjene Američke Države, pored drugih aktera, i dalje veoma „primamljive“ na međunarodnoj sceni, poslužiti ćemo se podjelom osobina aktera koju je osmislio Alexander Vuing, a koju Joseph Nye navodi u svojoj knjizi „The Future of Power“. Vuing nudi veoma jasna objašnjenja osobina koje proizvode pozitivnu, odnosno negativnu privlačnost, i navodi tri grupe osobina: (1) benignost, (2) kompetentnost, i (3) harizmatičnost.²⁶ Historija razvoja međunarodnih odnosa u kojima postoje zakoni, pravila i norme koje države trebaju poštovati nam ukazuje na veliku ulogu i značaj američke prisutnosti i uticaja kao globalne sile. Liberalne ideje, koje promoviraju različite slobode, i druge političke i ekonomске teorije su bile i ostale glavni adut SAD-a koje

²⁵ Istraživanje sproveo Pew Research Centre (Washington, SAD) pod nazivom „Global Attitudes & Trends - Opinion of the United States“. Više informacija se može pronaći na link-u:

<<https://www.pewresearch.org/global/database/indicator/1>>

²⁶ Nye, Joseph. *The Future of Power*. New York, SAD: Public Affairs, 2011, str. 63.

su davale osjećaj benignosti u svijetu. Također uključenost u procese osnivanja i razvijanja međunarodnih organizacija (kao odlika pravičnosti i ispoljavanja kooperativne moći) i dosljednost u poštivanju istih vrijednosti u paralelnim procesima tj. politikama koje se zastupaju unutar države, ali i izvan nje. Pored određenih oscilacija, aktivnosti SAD-a su zbog unutrašnje strukture političkog sistema zadržale kontinutet vlastitih politika. Samim tim benignost i kompetentnost su (u većem ili manjem omjeru) osobine pripisivane Sjedinjenim Američkim Državama, što im je omogućilo viši nivo kredibiliteta (na svim nivoima), ali također i uspostavljanje bilateralnih i drugih odnosa koji se zasnivaju na povjerenju i međusobnom poštivanju. Sa druge strane, kada se udaljimo od državnog aparata, imamo čitav niz drugih aktera koji samostalno djeluju i koji sa plasiranjem kvalitetnog multimedijalnog sadržaja povećavaju nivo državne harizmatičnosti kao aktera na međunarodnoj sceni. Civilno društvo vrši većinsku projekciju meke moći, što nije slučaj sa drugim državama (kao što su Rusija, Kina i druge) koje imaju iste ili slične aspiracije. Njihova projekcija meke moći je vještačka, centralizovana i kontrolisana od strane državnog aparata – bez prirodnog toka razvoja, što je slučaj sa SAD-om. Zato su ponekad Sjedinjene Američke Države „u stanju održati stupanj meke sile zbog svog kritičkog i necenzurisanog građanskog društva, pa i kada im državne mjere – kao što je invazija na Irak – ugrožavaju meku moć.“²⁷ Ne treba zanemariti i visoku upotrebu i rasprostranjenost engleskog jezika (kao platforme za lakše sporazumijevanje i distribuciju informacija), filmsku industriju, obrazovni sistem koji je otvoren za strane studente, muziku i slično. Sve navedeno doprinosi stvaranju pozitivnog privlačenja, tačnije percepcije SAD kao aktera koji nije maligan, manipulativan i nekompetentan. Sa druge strane, za primjer, možemo uzeti Narodnu Republiku Kinu i njezinu, među dva najvažnija, vanjskopolitička projekta, a to su: (1) Inicijativa "Jedan pojas, jedan put" (engl. One Belt One Road), i (2) Konfučijevi instituti širom svijeta. Navedena državna inicijativa predstavlja svjetsku strategiju razvoja Kine jer podrazumjeva ulaganja i implementaciju infrastrukturnih projekata u više od 70 država Evrope, Azije i Afrike, zbog čega je mnogi nazivaju „kineski Marshall-ov plan.“²⁸ Kao primjer slabog prisustva civilnog društva, ili bilo kojih drugih nedržavnih aktera (kao što su privatne firme u SAD-u), državne kineske banke su bile, i ostale, isključivo nadležne za kreditiranje infrastrukturnih i drugih projekata. Od 2013. godine, kada je kineski predsjednik Xi Jinping najavio pokretanje inicijative, do 2016. godine, tri najveće državne kineske banke su osigurale više od 225 milijarde američkih dolara državama, kroz različite kredite, koje su odlučile biti dio „Jedan

²⁷ Nye, Joseph. *Je li došao kraj američkom stoljeću?* Zagreb, Hrvatska: MATE d.o.o., 2015, str. 59.

²⁸ Kuo, Lily, i Niko Kommenda. "What Is China's Belt and Road Initiative?" The Guardian. Guardian News and Media. [datum pristupa: 17.02.2020.] <<https://www.theguardian.com/cities/ng-interactive/2018/jul/30/what-china-belt-road-initiative-silk-road-explainer>>

pojas, jedan put“ inicijative.²⁹ Ovakav način funkcionisanja, strukture i implementacije projekata u drugim državama dovodi u pitanje kinesku benignost kao bitne osnove za projekciju kvalitetne meke moći jer se propituje izvorna namjera kineskih vlasti. Prema mnogim kritičarima Kina, na ovaj način, sprovodi „dužničku diplomaciju“, gdje osiguravanjem navedenih kredita teži „izvući strateške koncesije – kao što su teritorijalni sporovi u Južnom kineskom moru ili osiguravanje šutnje po pitanju kršenja osnovnih ljudskih prava,“³⁰ što je predstavlja kao manipulativnog aktera, te ugrožava vitalnost meke moći.

Drugi vanjskopolitički projekt, započet 2004. godine, se odnosi na osnivanje Konfučijevih instituta – neprofitnih javnih institucija – čiji je cilj promocija kineskog jezika i kulture u stranim zemljama širom svijeta. Prema podacima koji su dostupni na zvaničnoj stranici Hanban-a, glavnog sjedišta Konfučijevog instituta (engl. Confucius Institute Headquarters), tj. Ureda međunarodnog vijeća za kineski jezik (engl. Office of Chinese Language Council International) danas postoji 545 Konfučijevih instituta u svijetu (od toga: 135 u Aziji, 61 u Africi, 142 u Južnoj i Sjevernoj Americi; 187 u Evropi i 20 u Okeaniji).³¹ Aktivnosti instituta podrazumijevaju organizovanje kurseva kineskog jezika i drugih kulturnih manifestacija koje predstavljaju ideološke i druge vrijednosti Narodne Republike Kine. „Za razliku od francuskih, španskih ili britanskih instituta, Konfučijevi instituti se nalaze na kampusu što povećava strah domaćina da njihov akademski prostor može biti usurpiran u svrhu propovedanja nedemokratskih vrednosti“³² jer su finansirani i direktno kontrolisani, preko Hanban-a, od strane kineskih vlasti. Srž problema, te javljanja velike sumnje i bojazni, nalazi se u nastojanjima instituta da: utječe na (većinski) dio kurikuluma koji se odnosi na kineski jezik na uverzitetima, isključivo snadbijevanje nastavnika/profesora i studenata sa odabranim udžbenicima, imenovanje (zamjenika) direktora lokalnih instituta, i druge aktivnosti na koje Peking polaže isključivo pravo odlučivanja kada je u pitanju cijelokupno funkcionisanje Konfučijevih instituta.³³ Jedan od primjera propagande je predavanje, organizovano od strane Konfučijevog instituta na Univerzitetu Sydney 2012. godine, o historiji Tibeta na kojem se naglašavala neupitna kontrola kineskih vlasti tog regionala, što je

²⁹ Qinjin, Peng, i Denise Jia. “China State Banks Provide Over \$400 Bln of Credits to Belt and Road Projects.” Caixin Global. [datum pristupa: 17.01.2020], <<https://www.caixinglobal.com/2017-05-12/china-state-banks-provide-over-400-bln-of-credits-to-belt-and-road-projects-101089361.html>>

³⁰ Kuo, Lily, i Niko Kommenda. “What Is China's Belt and Road Initiative?” The Guardian. Guardian News and Media. [datum pristupa: 17.02.2020.] <<https://www.theguardian.com/cities/ng-interactive/2018/jul/30/what-china-belt-road-initiative-silk-road-explainer>>

³¹ Confucius Institute . “About Confucius Institute/Classroom.” Hanban. [datum pristupa: 17.02.2020.] <<http://english.hanban.org/node/10971.html>>

³² Popović, Miloš. “Konfučijevi Instituti - Kako Kina širi kulturni uticaj u svetu.” Talas.rs, 17.04.2019. [datum pristupa: 17.02.2020.] <<https://talas.rs/2019/04/17/konfucijevi-instituti/>>

³³ Sahlins, Marshall. “China U.” The Nation, 29.06.2015. [datum pristupa: 17.02.2020.] <<https://www.thenation.com/article/archive/china-u/>>

izazvalo brojne reakcije lokalnih protibetanskih grupa u Australiji.³⁴ Također, u Sjedinjenim Američkim Državama, vremenom su pojedini profesori shvatili da moraju preventivno djelovati, te su pojedini američki sindikati profesora poduzeli određene mjere, pa je tako, u junu 2013. godine, „američka udruga univerzitetskih profesora donijela rezoluciju kojom pozivaju univerzitete da zatvore Konfučijeve institute ili naknadno ispregovaraju svoje ugovore sa njima, kako bi osigurali kontrolu nad akademskih procesima.“³⁵ Uz brojne druge primjere, sve navedeno ukazuje da, ni u jednom segmentu, meka moć nije spontano projektovana i da civilno društvo u Kini nema istu ulogu kao u Sjedinjenim Američkim Državama.

Zaključak, koji se odnosi na sve države, je da težnja ka absolutnoj mekoj moći, koja će biti sačinjena od izuzetno velikog broja univerzalnih vrijednosti (koje mogu odgovarati svim kulturama) je absurdna i nedostižna. Razlog je jednostavan, a to je da meka moć nije monolitna i nije proporcionalno raspoređena u svakom području koje se može iskoristiti kao resurs. Prisutnost na međunarodnoj sceni u vidu praćenja aktuelnog sadržaja, nevladini akteri (civilno društvo) koji vrše samostalnu projekciju meke moći, dugoročno planiranje i osmišljavanje strategija koje su osnovane na realnoj procjeni postojećih i potencijalnih (društvenih i državnih) resursa predstavljaju jedini plan za uspješnu produkciju i efektivniju projekciju meke moći.

2. PROGRAMI RAZMJENE VLADE SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Prema podacima koji su dostupni na zvaničnoj web stranici Ureda za obrazovanje i kulturu, pri Ministarstvu vanjskih poslova vlade SAD-a, prvi oblici programa razmjene sa drugim državama, tačnije Latinskom Amerikom bili su sprovedeni 1940. godine. Tadašnji rukovodilac Ureda koordinatora za američka pitanja (engl. The Office of the Coordinator of Inter-American Affairs - OCIAA), Nelson Rockefeller, je bio prvi inicijator programa koji je omogućio dolazak oko 130 latinoameričkih novinara u Sjedinjene Američke Države.³⁶

Predsjednik Franklin Delano Roosevelt, sa svojom vanjskopolitičkom strategijom „dobrog susjedstva“ (engl. Good Neighbor policy) odlučio je provoditi neinvazivnu politiku sa ciljem razvoja stabilnih bilateralnih odnosa sa zemljama Sjeverne i Južne Amerike.

³⁴ Hughes, Christopher R. *Confucius Institutes and the University: Distinguishing the Political Mission from the Cultural*. LSE Research Online. Institute of International Relations, National Chengchi University, Taipei, 01.12.2014. [datum pristupa: 17.01.2020], <<http://eprints.lse.ac.uk/60790/>>

³⁵ Ibid. str. 76.

³⁶ The Bureau of Educational and Cultural Affairs, *History & Mission of ECA*, U.S. Department of State, [datum pristupa: 17.01.2020], <<https://eca.state.gov/files/bureau/eca-history/index.html#Timeline>>

Značajni razvoj bilateralnih odnosa se dogodio sa Brazilom 1930tih godina (nakon što je došlo do internih političkih promjena i strukture vlasti u Brazilu), te također i u toku Drugog svjetskog rata kada je Brazil stao na stranu Saveznika (među kojima su bile i Sjedinjene Američke Države), minimizirajući utjecaj sila Osovina na području Južne Amerike.³⁷

Iako pojam meke moći u to vrijeme nije bio poznat, resursi meke moći su bili prepoznati od tadašnje administracije, iskorišteni i usmjereni ka određenom cilju. Kada proučavamo tok razvoja događaja, moramo razmotriti prije svega cilj postojanja Ureda koordinatora za američka pitanja, a to je bila propaganda – korištenjem kulturnih vrijednosti i plasirajući ih po okriljem panamerikanizma³⁸ tj. političkih i ekonomskih projekata za razvoj i poticanje kohezije regionala. Također, imenovanje Nelsona Rockefellera, čija je porodica bila „vlasnik Standard Oil kompanije, te imala veliki utjecaj na američku kulturnu scenu 1930tih godina, posebno nakon izgradnje Rockefellerovog centra u New Yorku. Kompleks koji je bio sačinjen od 14 zgrada unutar kojih su bile smještene kancelarije, prodavnice, i kompanije koje su bile povezane sa sektorom komunikacije, kao što su Radio Corporation America (RCA), Radio City Music Hall, i studijima Radio Broadcasting Corporation-a (NBC) i Radio-Keith-Orpheum (RKO), holivudskih producenata.“³⁹ OCIAA je imala dvostruku ulogu: (1) promjena percepcije građana SAD-a o stanovništvu iz Latinske Amerike, koje su smatrali lijenim, nesposobnim i veoma sumnjivim,⁴⁰ zbog lakšeg prihvatanja predstojećih vanjskopolitičkih aktivnosti, i (2) utjecaj na građane susjednih država radi širenja utjecaja i odobravanja politika njihovih vlada koje su bile povezane sa Sjedinjenim Američkim Državama. OCIAA je, kao jedan od zanimljivih načina projekcije meke moći, iskoristila stanje na međunarodnoj sceni (misleći na dešavanja u Evropi u toku kasnih 1930tih godina), te počela prevoditi, štampati i, u velikoj mjeri, distribuirati literaturu autora iz Sjedinjenih Američkih Država širom zapadne hemisfere.⁴¹ Par mjeseci pred kraj Drugog svjetskog rata Ured koordinatora za američka pitanja mijenja svoj naziv u Ured za američka pitanja (engl. Office of Inter-American Affairs - OIAA), te 1946. godine biva ukinut i njegove se

³⁷ Conn, Stetson, i Byron Fairchild. *The Framework of Hemisphere Defense*. Washington:SAD, Office of the Chief of Military History, Dept. of the Army, 1960., str. 319.

³⁸ Anthony, Edwin D. *Records of the Office of Inter-American Affairs.*, Washington: SAD, National Archives and Record Services- General Services Administration, 1973. str. 2. [datum pristupa: 17.01.2020.]

<<https://www.archives.gov/files/research/foreign-policy/related-records/rg-229-inter-american-affairs.pdf>>

³⁹ Morinaka, Eliza Mitiyo. *Books, Cultural Exchanges, and International Relations: Brazil and the United States in a Context of War (1941-1946)*. Salvador, Brazil: Instituto de Letras Universidade Federal da Bahia Rua Barão de Jeremoabo, 2019., str. 693.

⁴⁰ Cantril, Hadley, ed. *Public Opinion 1935-1946*. Princeton, SAD: Princeton University Press, 1951., str. 502.

⁴¹ Morinaka, Eliza Mitiyo. *Books, Cultural Exchanges, and International Relations: Brazil and the United States in a Context of War (1941-1946)*. Salvador, Brazil: Instituto de Letras Universidade Federal da Bahia Rua Barão de Jeremoabo, 2019.

nadležnosti i dužnosti u potpunosti prebacuju na Ministarstvo vanjskih poslova SAD-a (engl. US State Department).

U toku mandata predsjednika Harry S. Truman-a, zahvaljujući inicijativi senatora J. William Fulbright-a iz Arkansa, dolazi do institucionalizacije programa razmjene 1946. godine. Američka vlada usvaja tzv. Fulbrightov zakon (engl. Fulbright Act) koji višak novaca od prodaje ratne imovine u inostranstvu usmjerava na finansiranje „promocije međunarodne dobre volje kroz razmjenu studenata u oblastima obrazovanja, kulture i nauke.“⁴² Iako prema nazivu ovog akta mnogi smatraju da je on posebno donešeni zakon, mora se naglasiti da on ustvari predstavlja amandman⁴³ na zakon iz 1944. godine pod nazivom „*Surplus Property Act*“. Samim tim, izvorni tekst zakona se nije izmijenio, već su se jasnije izdefinisala ovlaštenja Ministarstva vanjskih poslova SAD-a, te njihov plan rada za naredne godine u inostranstvu. Pored određivanja, prethodno navedene, namjene korištenja prihoda od prodaje ratne imovine, ostale glavne aktivnosti koje su proizašle iz ovog akta su sljedeće: (1) uspostavljaju se bilateralni sporazumi između vlade SAD-a i drugih vlada u svijetu (2) finansiraju se bilateralni akademski programi razmjene (*gdje su pri odabiru učesnika programa iz SAD-a imali prednost veterani koji su uzeli učešće u Prvom i Drugom svjetskom ratu*), (3) uspostavljaju se binacionalne komisije odgovorne za zajedničko planiranje i donošenje odluka, te se također (4) uspostavlja Fulbright stipendijski odbor, od strane predsjednika SAD-a, koji je odgovoran za integritet programa i njegov nestranački karakter.⁴⁴ Ideja je bila veoma jednostavna za staviti na papir, ali administracija se susrela sa mnogim problemima pri radu na terenu. Najozbiljniji problem je bio nedostatak novca jer zakon nije odobravao upotrebu bilo kojeg drugog novca osim onog koji je bio u nekonvertibilnim valutama. Zbog toga je „prošlo više od godinu dana do prvog sklapanja ugovora sa Kinom, a nakon dvije godine pregovora sa tri druge države (Burma – sadašnji Mjanmar, Filipini i Grčka).“⁴⁵

Ključni potez koji je tadašnja administracija uradila je bio uvođenje privatnog sektora u, tada „nesvjesni“, proces projekcije meke moći. Američki univerziteti se podstiču na davanje

⁴² Bureau of Educational and Cultural Affairs. *The Early Years | An Informal History of the Fulbright Program*. U.S. Department of State. [datum pristupa: 18.01.2020.] <<https://eca.state.gov/fulbright/about-fulbright/history/early-years>>

⁴³ United States. Congress. Senate and House of Representatives. *An Act to amend the Surplus Property Act of 1944 to designate the Department of State as the disposal agency for surplus property outside the continental United States, its Territories and possessions, and for other purposes*. Washington, DC: Library of Congress <<https://www.loc.gov/law/help/statutes-at-large/79th-congress/session-2/c79s2ch723.pdf>>

⁴⁴ Johnson, Lonnie R. *The Five Things the Fulbright Act Did 70 Years Ago on August 1*. Fulbright Austria. [datum pristupa: 20.02.2020.]

<https://www.fulbright.at/fileadmin/fulbright/History/Fulbright_Act_1946_5_things_it_did.pdf>

⁴⁵ Bureau of Educational and Cultural Affairs. *The Early Years | An Informal History of the Fulbright Program*. U.S. Department of State. [datum pristupa: 18.01.2020.] <<https://eca.state.gov/fulbright/about-fulbright/history/early-years>>

stipendija i drugih vidova pomoći gostujućim studentima, akademskom osoblju i drugim učesnicima programa razmjene. Uloga univerziteta i drugih nevladinih aktera se, od tada pa nadalje, počinje sve više cijeniti i njihov angažman se podstiče u navedenim procesima od strane vlade i njenih agencija.

Sljedeći korak koji je proširio ovlasti Ministarstva vanjskih poslova SAD-a, po pitanju „javne diplomatiјe“ – tačnije propagande usmjerene protiv Sovjetskog Saveza i poboljšanja međunarodnog imidža SAD-a, je bilo usvajanje tzv. Smith-Mundt zakona (engl. The U.S. Information and Educational Exchange Act) 1948. godine. Zakon je bio predložen od strane kongresmena Karl E. Mundt-a čak 1945. godine, ali zbog zabrinutosti Kongresa zbog širenja nadležnosti i nadgledanja Ministarstva vanjskih poslova, nije u kratkom roku usvojen. Uz dodatne korekcije zakon biva opet predložen od strane istog kongresmena 1947. godine, te uz pomoć senatora H. Alexander Smith-a dolazi u Senat koji donosi pozitivan stav i odobrava ga. Pored odobravanja veće novčane podrške za programe razmjene i drugih propagandnih instrumenata, navedeni zakon „proširuje Fulbright program na druge države [...] i omogućava uspostavljanje binacionalnih centara širom svijeta radi koordinacije razmjena između država.“⁴⁶ Jedan od programa koji je uspostavljen sa ovim zakonom je „International Visitor Leadership Program – IVLP“, koji je tada nosio naziv „Foreign Leaders Program“, „zbog potrebe za izgradnjom korpusa dobro informisanih intelektualaca i vođa javnog mišljenja u političkoj i društvenoj infrastrukturi.“⁴⁷ U toku mandata predsjednika Dwight D. Eisenhower-a nadležnost za programe razmjene se prebacuje na novoosnovani Ured za obrazovne i kulturne odnose (engl. Bureau of Educational and Cultural Relations), koji 1960. godine mijenja za stalno svoj naziv, a to je Ured za obrazovanje i kulturu (engl. Bureau of Educational and Cultural Affairs).⁴⁸⁴⁹

Potrebno je istaknuti koje su države, u samom početku, imale prioritet od strane američke vlade i zašto su se samo u određenim državama implementirali programi razmjene. Ključni segment po pitanju ovoga je je bila geografska rasprostranjenost ratne (ne)pokretne imovine u svijetu. S obzirom da se u nekovertibilnim/domaćim valutama finansirao/li program(i) razmjene, obim kulturnog utjecaja Sjedinjenih Američkih Država je bio ograničen. Tokom 1940ih godina, na prostoru „Evropskog pozorišta i Ujedinjenog Kraljevstva se

⁴⁶ Fulbright Association. *The Fulbright Program Worldwide*. Fulbright Association - About Fulbright. [datum pristupa: 18.01.2020.]
<<https://web.archive.org/web/20060620103923/http://www.fulbright.org.cy/fulworld.htm>>

⁴⁷ Bureau of Educational and Cultural Affairs. *IVLP – Program history*. U.S. Department of State. [datum pristupa: 18.01.2020.] <<https://eca.state.gov/ivlp/about-ivlp/program-history>>

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Ured je bio unutar nadležnosti Informativne agencije SAD-a (USIA) sve do 1999. godine - kada je osnovana nova pozicija zamjenika državnog ministra vanjskih poslova za javnu diplomaciju i javne poslove (engl. Under Secretary of State for Public Diplomacy and Public Affairs).

nalazilo najviše imovine, vrijedno oko 2,7 milijarde dolara,[...],zatim na području Tihog okeana i Kine u vrijednosti od 1,7 milijarde dolara prijavljenog viška ratne imovine. Indija i Burma su imale materijal vrijedan 641 milion dolara, te su Italija i područje Mediterana posjedovale višak imovine u iznosu od 453 miliona dolara. Suprotno tome, Afrika, Bliski istok i Latinska Amerika, su zajedno posjedovali 270 miliona dolara vrijednu ratnu imovinu.⁵⁰ Potencijal za uspostavljanje bilateralnih odnosa između država, te pokretanje Fulbright programa, je postojao, međutim, nisu sve države, u istom omjeru bile odlučne (i u pogodnoj situaciji) da kupe navedenu ratnu imovinu. S obzirom da samo one države koje kupe imovinu, mogu participirati u programu, države Afrike, Latinske Amerike i Bliskog istoka nisu participirali u prvim godinama Fulbright programa.⁵¹ Po redoslijedu, najveći kupci ratne imovine bili su: Francuska, Kina, Italija, Filipini, te Ujedinjeno Kraljevstvo. Sa druge strane (u toku prve tri godine realizacije Fulbright programa), od ukupno 4300 stipendija, najviše je dobilo Ujedinjeno Kraljevstvo (1172 stipendije), zatim Francuska (960 stipendija), Italija zajedno sa Grčkom (1122 stipendije), Filipini (155 stipendija), Kina (do 1950. godine, ukupno 148 stipendija) i ostale države kao što su Indija (62 stipendije), Egipat (38 stipendija), Iran (23 stipendije) i druge.⁵² Lagano je zaključiti da su limiti i smjer funkcionisanja programa bili determinisani na osnovu odlaganja/prodaje ratnih višaka, a ne političko-strateških imperativa.

Kasnije, sveobuhvatni zakon, koji se danas koristi kao povelja za sve obrazovne i kulturne razmjene koje finansira vlada SAD-a, je tzv. Fulbright-Hays zakon (engl. Mutual Educational and Cultural Exchange Act) usvojen 1961. godine. Pored dodatnog paketa akata (objašnjeno u prethodnom naslovu), ovaj zakon „konsolidira sve prethodne zakone i dodaje nove elemente koji učvršćuju autorizaciju programa za podršku američkih studija u inostranstvu i promoviše moderne jezičke i studijske oblasti škola i visokoškolskih ustanova u Sjedinjenim Američkim Državama.“⁵³ Jedan od indikatora uspješnosti i dosega utjecaja ovog zakona, i prethodnih zakona, je primjer da od 1946. godine, kada je Fulbright program uspostavljen, više od 380.000 ljudi iz Sjedinjenih Američkih Država i drugih 160 država (sa kojima SAD ima potpisane ugovore) je imalo priliku učestvovati u razmjenama.⁵⁴

⁵⁰ Lebovic, Sam. *From War Junk to Educational Exchange: The World War II Origins of the Fulbright Program and the Foundations of American Cultural Globalism, 1945–1950*. Diplomatic History 37, no. 2 [datum pristupa: 27.02.2020.] <http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=3&sid=c54600b3-96a5-4d04-80f5-f1f9f61e8ba6%40sessionmgr4007&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=86_227024&db=aph> str. 289.

⁵¹ Ibid. str. 290.

⁵² Ibid. str. 289.

⁵³ Bureau of Educational and Cultural Affairs. *The Early Years | An Informal History of the Fulbright Program*. U.S. Department of State. [datum pristupa: 18.01.2020.] <<https://eca.state.gov/fulbright/about-fulbright/history/early-years>>

⁵⁴ Fulbright. *History*. Fulbright Program [datum pristupa: 18.01.2020.] <<https://us.fulbrightonline.org/about/history>>

Glavni ciljevi Fulbright-Hays zakona,⁵⁵ koji su taksativno navedeni, su sljedeći: povećanje međusobnog razumijevanja između građana Sjedinjenih Američkih Država i drugih država putem obrazovnih i kulturnih razmjena; jačanje veza koji ujedinjuju Sjedinjene Američke Države i druge države kroz iskazivanje interesa za obrazovanje i kulturu, razvoj i dostignuća građana Sjedinjenih Američkih Država i drugih naroda, i za doprinose za miran i produktivan život ljudi širom svijeta; promocija međunarodne saradnje u svrhu unapređenja obrazovanja i kulture, i zbog poticanja razvoja prijateljskih i mirnih odnosa između Sjedinjenih Američkih Država i ostalih država svijeta.

Struktura zakona omogućava jednostavno tumačenje sadržaja koji je podijeljen u 15 dijelova (engl. sections), a to su:

- Kongresna izjava o svrsi zakona – *Section 2451*.
- Opća podjela i autorizacija aktivnosti – *Section 2452*.
 - Programi razmjene koji se realizuju u saradnji sa državama koje su u tranziciji iz totalitarizma u demokratiju – *Section 2452a*.
 - Međunarodne izložbe – *Section 2452b*.
- Sporazumi sa stranim vladama i međunarodnim organizacijama – *Section 2453*.
- Administriranje aktivnosti (raspodjela ovlasti, zapošljavanje osoblja i dr.) – *Section 2454*.
- Novčana izdvajanja (korištenje i transfer stranih valuta) – *Section 2455*.
- Način rada J. William Fulbright inostranih odbora za stipendiranje – *Section 2456*.
- Izvještavanje J. W. F. inostranih odbora za stipendiranje – *Section 2457*.
- Ovlaštenja i dužnosti predsjednika – *Section 2458*.
 - Učešće uposlenika vlade u kulturnim programima razmjene – *Section 2458a*.
- Definisanje imuniteta od oduzimanja, pod sudskih postupkom, kulturnih predmeta uvezenih za privremene izložbe ili izlaganja – *Section 2459*.
- Dužnosti Ureda za obrazovanje i kulturu – *Section 2460*.
- Razmjene između Sjedinjenih Američkih Država i država koje su bile dio Sovjetskog Saveza – *Section 2461*.
- Uspostavljanje grant programa za studiranje u inostranstvu za univerzitetske studente lošijeg imovinskog stanja – *Section 2462*.

⁵⁵ Više informacija se može pronaći na link-u:
<<https://www2.ed.gov/about/offices/list/ope/iegps/fulbrighthaysact.pdf>>

Paralelno se usvajaju drugi imigracioni zakoni, te se reformiše i vizni sistem koji detaljnije grupiše osobe na osnovu svrhe njihovog dolaska u Sjedinjene Američke Države. Uspostavljaju se posebne vrste viza koje se prvenstveno dijele na useljeničke i neuseljeničke vize.

U sklopu neuseljeničkih viza, a koje se tiču programa razmjene, dodjeljuju se sljedeće vize:⁵⁶

- **J1 viza** – za učesnike programa razmjene (engl. Exchange Visitor Visa)
 - Au pair i EduCare programi
 - Kamp savjetnici
 - Posjetioci vlade
 - Pripravnici
 - Međunarodni posjetioci (u sklopu aktivnosti Ministarstva vanjskih poslova)
 - Liječnici
 - Profesori i istraživači
 - Kratkoročni stipendisti
 - Specijalisti u određenom polju djelovanja
 - Studenti
 - Srednjoškolci
 - Učesnici programa „Work and Travel“
 - Učitelji/nastavnici
 - Osobe na obukama
- **J2 viza** – za supružnike i maloljetnu djecu nosioca J1 vize
- **Q viza** – za učesnike programa međunarodne kulturne razmene

Osobama koje apliciraju za gore navedene vize, će biti dodijeljene vize J ili Q u zavisnosti u kojem programu razmjene učestvuju tj. od agencije ili Ureda koji ga administrira. „Neuseljenička J viza je namijenjena za obrazovne i kulturne programe razmjene koje administrira Ministarstvo vanjskih poslova, Ured za konzularna pitanja (engl. Bureau of Consular Affairs), dok je neuseljenička Q viza namijenjena za međunarodne kulturne programe razmjene koje administrira Služba za državljanstvo i imigraciju (engl. U.S. Citizenship and Immigration Services - USCIS).“⁵⁷ Na osnovu godišnjih izvještaja Ureda za statistiku o migracijama (engl. Office of Immigration Statistics), može se lagano zaključiti da

⁵⁶ Bureau of Consular Affairs. *Directory of Visa Categories*. Travel.State.Gov. - U.S. Department of State. [datum pristupa: 19.01.2020.]. <<https://travel.state.gov/content/travel/en/us-visas/visa-information-resources/all-visa-categories.html>>

⁵⁷ U.S. Citizenship and Immigration Services. *Q Cultural Exchange*. U.S. Citizenship and Immigration Services. [datum pristupa: 19.01.2020.]. <<https://www.uscis.gov/working-united-states/temporary-workers/q-cultural-exchange>>

je izdavanje navednih viza, širom svijeta, u porastu – što nam govori da su programi razmjene u fokusu vanjske politike SAD-a. Kao primjer možemo navesti da je 1996. godine izdato ukupno 205.893 J i Q neuseljeničkih viza (od toga: J1-171.164, J2-33.068 i Q-1.661), dok je 2018. godine izdato ukupno 384.216 (od toga: J1-342.639, J2-39.580 i Q-1.997), što predstavlja porast u iznosu od 53% u vremenskom razdoblju od 22. godine.⁵⁸⁵⁹

Broj programa razmjena se vremenom povećavao u skladu sa vanjskopolitičkim ciljevima Sjedinjenih Američkih Država. Značajniji programi koji se uspostavljaju u narednom periodu su „Hubert Humphrey Fellowship Program“, „Congress-Bundestag Youth Exchange – CBYX“, „Future Leaders Exchange (FLEX) Program“, „Edmund S. Muskie Graduate Fellowship Program“ i „Kennedy-Lugar Youth Exchange and Study (YES) Program“.

Prvi navedeni program „Hubert Humphrey Fellowship Program“ je inicirao predsjednik Jimmy Carter 1978. godine u čast senatora i 38og potpredsjednika SAD-a Hubert H. Humphrey-a. Osmišljen je da okuplja „mlade profesionalce i stručnjake na polovini svojih karijera iz odabranih država u Sjedinjene Američke Države na godinu dana ne-diplomskog studija, razvoja liderstva i profesionalne saradnje sa američkim kolegama.“⁶⁰ Preko 6.000 osoba, iz 157 država, je uzelo učešće u ovom programu, a danas se program sprovodi u 26 zemalja širom svijeta.⁶¹

„Congress-Bundestag Youth Exchange - CBYX“ predstavlja zajednički finansiran, dugoročni program, za učenike srednjih škola Sjedinjenih Američkih Država i Savezne Republike Njemačke. Uspostavljen je 1983. godine kako bi se „ojačale veze između mladih osoba, unaprijedile njihove profesionalne vještine kroz formalno obrazovanje i radno iskustvo, te međusobno proširila njihova percepcija i svijest o kulturi, društvu, historiji i politici.“⁶² Program se administrira i danas, a do sada je preko 24.000 učenika imalo priliku da godinu dana provedu u Sjedinjenim Američkim Državama ili Saveznoj Republici Njemačkoj.⁶³

Treći program je „Future Leaders Exchange (FLEX) Program“, osmišljen za države Euroazije, tačnije one države koje su bile dio Sovjetskog Saveza. Nakon Hladnog rata, „senator Bill Bradley je bio uvjeren da je najbolji način da se osigura dugotrajni mir i

⁵⁸ Office of Immigration Statistics. *Yearbook of Immigration Statistics*. Department of Homeland Security. [datum pristupa: 19.01.2020.]. <<https://www.dhs.gov/immigration-statistics/yearbook>>

⁵⁹ Detaljniji prikaz ukupnog broja izdatih J1, J2 i Q neuseljeničkih viza se nalazi u Grafiku br. 2. u prilogu.

⁶⁰ Humphrey Fellowship Program. *About the Program*. Hubert H. Humphrey Fellowship Program. [datum pristupa: 20.01.2020.]. <<https://www.humphreyfellowship.org/>>

⁶¹ Ibid.

⁶² Bureau of Educational and Cultural Affairs. *Congress-Bundestag Youth Exchange*. Exchange Programs. U.S. Department of State. [datum pristupa: 20.01.2020.]. <<https://exchanges.state.gov/us/program/congress-bundestag-youth-exchange>>

⁶³ Congress-Bundestag Youth Exchange. *About the Program - What Is the History of the CBYX Program?* Congress-Bundestag Youth Exchange (CBYX). [datum pristupa: 20.01.2020.]. <<https://www.usagermanscholarship.org/about>>

razumijevanje, između SAD-a i zemalja Euroazije, omogućavanje mladim ljudima da iz prve ruke uče o SAD-u i Amerikancima, i Amerikancima o drugim državama.⁶⁴ Za razliku od CBYX-a, srednjoškolci iz SAD-a nemaju priliku putem ovog programa da posjete druge države. Samo učenici srednjih škola, iz trenutno 21. države Euroazije, mogu učestvovati i godinu dana boraviti u Sjedinjenim Američkim Državama. Od početka programa 1993. godine, preko 26.300 učenika je sudjelovalo u navedenom programu.⁶⁵

Četvrti program razmjene, putem kojeg se od 1992. godine ostvaruju bilateralni odnosi i razmjena između SAD-a, te (tadašnjeg) Sovjetskog Saveza, Litvanije, Latvije i Estonije⁶⁶, nosi naziv „Edmund S. Muskie Graduate Fellowship Program“ po pedest osmom ministru vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država. Program je, u prvobitnom obliku, postojao sve do 2013. godine, te je njegova svrha bila da omogući profesionalcima i osobama sa završenim prvim ciklusom studija, jednogodišnji studij (bez mogućnosti sticanja diplome), te jednogodišnji i dvogodišnji diplomski studij u Sjedinjenim Američkim Državama. Stipendije su bile obezbjeđene samo za posebne oblasti koje su ključne za „ekonomske reforme i politički razvoj Sovjetskog Saveza, Litvanije, Latvije i Estonije, fokusirajući se na poslovnu administraciju, ekonomiju, pravo ili javnu upravu.“⁶⁷ U toku 2015. godine, program se ponovo uspostavlja, ali sa većim ograničenjima po pitanju trajanja i osoba koje se mogu prijaviti. Samo aktuelni strani Fulbright studenti, koji u trenutku prijave borave u SAD-u, a inače dolaze sa područja Istočne Evrope, Kavkaza i Centralne Azije, imaju pravo aplicirati na ovaj program tj. plaćenu ljetnu tromjesečnu praksu.⁶⁸ Prema podacima, koji se mogu pronaći na stranici organizacije „Cultural Vistas“ koja administrira ovaj program, od 2015. godine do danas, preko 240. osoba je učestvovalo u navedenom programu.

Po uzoru na FLEX, u segmentu razmjene učenika srednjih škola, kao odgovor na napade koji su se desili 11.09.2001. godine na Sjedinjene Američke Države, 2002. godine (na inicijativu senatora Ted Kennedy-a i Richard Lugar-a) uspostavlja se „Kennedy-Lugar Youth Exchange and Study (YES) Program - KLYES“. Program nudi „stipendije odabranim učenicima srednjih škola iz zemalja sa značajnom muslimanskom populacijom da provedu jednu školsku godinu u Sjedinjenim Američkim Državama,“⁶⁹ što podrazumjeva boravak u američkim porodicama i izloženost američkoj kulturi kroz socijalizaciju u školi i drugim različitim

⁶⁴ Future Leaders Exchange Program. *About the Program*. Future Leaders Exchange (FLEX) Program. [datum pristupa: 20.01.2020.]. <<http://discoverflex.org/about-program/>>

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ US Congress. *H.R. 1415 (102nd): Foreign Relations Authorization Act, Fiscal Years 1992 and 1993*. GovTrack.us. [datum pristupa: 27.02.2020.]. <<https://www.govtrack.us/congress/bills/102/hr1415/text>>

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Cultural Vistas. *Program Information - Edmund S. Muskie Internship Program*. Cultural Vistas. [datum pristupa: 27.02.2020.]. <<https://culturalvistas.org/muskie/#apply>>

⁶⁹ Kennedy-Lugar Youth Exchange and Study Program. *About Us*. YES Programs. [datum pristupa: 20.01.2020.]. <<https://www.yesprograms.org/about/about-us>>

aktivnosti. Učenici iz 38. država svijeta (među kojima je i Bosna i Hercegovina) imaju priliku da budu dio ovog programa, a obzirom da je program već u par godina imao uspješne rezultate, 2009. godine se pokrenuo i „KLYES Abroad“ program, koji nudi srednjoškolcima iz Sjedinjenih Američkih Država da posjete druge države iz kojih dolaze njihovi vršnjaci. Prema podacima koji su predstavljeni na zvaničnoj stranici KLYES programa, preko 13.000 učenika je učestvovalo u ovom programu širom svijeta i taj broj svake godine raste.⁷⁰

U toku 2001. godine Ured za obrazovanje i kulturu pri Ministarstvu vanjskih poslova SAD-a, radi lakše koordinacije, održavanja komunikacije i umrežavanja, kreira posebnu platformu (www.alumni.state.gov) za alumniste koji žive na prostoru jugoistočne Evrope i Euroazije, a 2004. godine je proširuje i osposobljava za sve alumniste širom svijeta. Također, kada govorimo o dosegu i utjecaju programa, na njihovoј stranici se navode sljedeći podaci: preko 110 država godišnje je uključeno u programe kulturnih razmjena koje sprovodi ECA; preko 55.000 ljudi, svake godine, uzme učešće u programima razmjene koje finansira Ministarstvo vanjskih poslova SAD-a; i postoji oko jedan milion alumnista programa razmjene.⁷¹

2.1. Zastupljenost programa razmjene i drugih oblika američke pomoći u post-konfliktnim državama/društвima

Pred kraj Drugog svjetskog rata, koji je prouzrokovao velike materijalne i ljudske gubitke, svjetski lideri se usaglašavaju po pitanju daljih napora da svijetu donesu mir i stabilnost kroz osnivanje međunarodnih organizacija (kao što su Ujedinjene nacije i sl.) i sprovođenje drugih vanjskopolitičkih aktivnosti. Međutim, radi neproporcionalnog odnosa snaga svjetskih sila, javlja se bipolarni poredak u kojem se Sjedinjene Američke Države i tadašnji Sovjetski Savez (SSSR - Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika) bore za prevlast, te dovode do nestabilnosti u različitim (najviše siromašnim) dijelovima svijeta. Započinje Hladni rat, okarakterisan kao period naoružavanja i „proxy“ ratova u kojem (in)direktno učestvuju već pomenute velike sile. Paralelno, tražeći suverenitet, afričke i azijske države ulaze u proces dekolonizacije, što također rezultira pojavljivanjem oslobođilačkih grupa i pokretanjem vojnih sukoba. Partikularni interesi ubrzo nadjačavaju globalne i mnogi resursi se koriste kako bi se pridobila podrška ostalih država, te uspostavio unipolarni svjetski poredak.

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Bureau of Educational and Cultural Affairs. *Facts and Figures | Bureau of Educational and Cultural Affairs*. U.S. Department of State. [datum pristupa: 20.01.2020.]. <<https://eca.state.gov/impact/facts-and-figures>>

Vanjska politika Sjedinjenih Američkih Država je, od perioda izolacionizma, bila podržana jakom unutrašnjom strukturom koja je bila sačinjena od netaknute industrijske baze, rastuće, i povezane, ekonomski dominantne međunarodne vojne moći. Kako i na koji način je američka vanjska politika bila implemetirana, i sa kojim ciljem, možemo najlakše objasniti kroz predsjedničke doktrine, od kraja Drugog svjetskog rata do danas.

- **Trumanova doktrina (1947)** – Predstavlja „politiku podrške Sjedinjenih Američkih Država slobodnim narodima koji se odupiru pokušajima pokoravanja od strane oružanih manjina ili vanjskih aktera.“⁷² Preciznije, politička, ekonomski i vojna pomoć je bila osigurana za sve (demokratske) režime koji su bili „meta“ Sovjetskog Saveza i širenja komunističke ideologije. Najveći fokus je bio na Grčkoj i Turskoj zbog straha od regionalnog domino efekta.
 - **Maršalov plan (1948)** – Formalno nazvan Evropski program obnove (engl. European Recovery Program) je obuhvatio 17 evropskih država (čak i one koje su bile pod okupacijom SSSR-a) zbog uspostave i održavanja stabilnih demokratskih institucija. U toku četiri godine trajanja programa, oko 13 milijardi dolara je bilo usmjereno na uspostavljanje finansijske stabilnosti, obnovu industrijske i poljoprivredne prizvodnje, te podsticanje i širenje trgovine.⁷³
 - **„Point Four“ Program (1949)** – Kao odgovor na pritužbe država, iz Afrike, Azije, Latinske Amerike i Bliskog Istoka, da su se Sjedinjene Američke Države orijentisale samo na evropske države, pokreće se program „globalnog razvoja koji se fokusira na nerazvijene zemlje koje izlaze iz kolonijalnog statusa, ali sa manjim nivoom vladinog finansiranja. [...] Koristeći tehničku stručnost SAD-a i filozofiju 'samopomoći', kombinirajući javna i privatna ulaganja, program je imao za cilj promociju ekonomskog razvoja.“⁷⁴
- **Eisenhowerova doktrina (1957)** – Nakon Suecke krize 1956. godine, ovom doktrinom se ističe spremnost američke vlade da obezbijedi ekonomsku i/ili vojnu pomoć državama kojim prijeti oružana agresija od strane drugih država. „Predsjednik Eisenhower je vjerovao da se, nakon Sueckog konflikta, formirao vakum na Bliskom Istoku, [...] otvarajući put sovjetskom utjecaju. [...] Zbog straha da se radikalni

⁷² Office of the Historian. *The Truman Doctrine, 1947*. U.S. Department of State. [datum pristupa: 09.03.2020.]. <<https://history.state.gov/milestones/1945-1952/truman-doctrine>>

⁷³ The Editors of Encyclopaedia Britannica. *Marshall Plan*. Encyclopaedia Britannica. Encyclopaedia Britannica, Inc., [datum pristupa: 09.03.2020.]. <<https://www.britannica.com/event/Marshall-Plan>>

⁷⁴ Macekura, Stephen. *The Point Four Program and U.S. International Development Policy*. Political Science Quarterly, 128: 127-160. [datum pristupa: 09.03.2020.]

<<http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=2&sid=e18a165c-f7a8-4a42-8b97-24a429f7ae1c%40sdc-v-sessmgr03&bdata=JNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3 d%3d#AN=87341626&db=aph>>

nacionalizam može kombinovati sa međunarodnim komunizmom u regiji, i ugroziti zapadnjačke interese, bio je spreman obavezati se da će, pod određenim okolnostima, poslati američke trupe na Bliski Istok.“⁷⁵

- **Kennedijeva doktrina (1961)** – Imala je iste elemente kao Trumanova i Eisenhowerova doktrina, a to je sprječavanje širenja utjecaja Sovjetskog Saveza u svijetu. Velika pažnja je posvećena državama u Latinskoj Americi, posebno zbog dešavanja u toku i nakon Kubanske krize, te je iniciran program, u vrijednosti od više milijardi dolara, pod nazivom „Alijansa za napredak“ (engl. Alliance for Progress). Kongres je u maju 1961. godine odobrio inicijalnih 500 miliona dolara za program, ali se ubrzo pokazao kao neuspješan jer je već početkom 1970ih godina, u trinaest država u Latinskoj Americi, uspostavljena vojna vlast.⁷⁶
- **Johnsonova doktrina (1965)** – Aktualizirana je nakon američke intervencije u Dominikanskoj Republici 1965. godine. Predsjednik Johnson je sa ovom doktrinom istakao da „unutrašnje državne revolucije u sjevernoj hemisferi neće biti lokalna stvar ako je cilj uspostava komunističke diktature.“⁷⁷ Predstavlja nastavak vanjskopolitičkih aktivnosti njegovih prethodnika.
- **Nixonova doktrina (1969)** – Sjedinjene Američke Države nisu bile više u mogućnosti da u potpunosti pruže vojnu podršku (misleći na kopnene trupe) svojim saveznicima zbog ratnog angažmana u Vijetnamu. Stoga je predsjednik Nixon naglasio da države saveznici moraju preuzeti primarnu odgovornost za vlastiti vojnu odbranu, dok će SAD i dalje ispunjavati svoje obaveze iz prethodnih sporazuma, te koristiti svoj nuklearni arsenal da ih zaštiti od potencijalnih nuklearnih prijetnji.⁷⁸ Doktrina je nalagala vojnu pomoć, a bila je isporučena zemljama u Perzijskom zaljevu, tačnije Iranu i Saudijskoj Arabiji radi osiguranja mira i stabilnosti u regionu.
- **Carterova doktrina (1980)** – Predstavlja odgovor na intenziviranje prisustva Sovjetskog Saveza i težnju da postane hegemon u Perzijskom zaljevu, što je

⁷⁵ U.S. Department of State Archive. *The Eisenhower Doctrine, 1957*. U.S. Department of State. [datum pristupa: 09.03.2020.]. <<https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/lw/82548.htm>>

⁷⁶ History.com Editors. *Kennedy proposes Alliance for Progress*. History. A&E Television Networks. Novembar 2009. [datum pristupa: 09.03.2020.] <<https://www.history.com>this-day-in-history/kennedy-proposes-alliance-for-progress>>

⁷⁷ International Business Publications. *US Presidential Doctrines Handbook - Volume 1 President Barack Obama Doctrine - Strategic Information and Materials*. Vol. 1. International Business Publications, 2017. [datum pristupa: 10.03.2020.] <<https://books.google.ba/books?id=CaatDwAAQBAJ&pg=PA11&lpg=PA11&dq=johnson+doctrine&source=bl&ots=QUzyPJ2v5P&sig=ACfU3U1Jg4XA8vEI0Sb0NROi64pxb8rg-w&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwitvpuu4aToAhUsi8MKHYBuDvo4ChDoATAJegQICRAB#v=onepage&q=johnson+doctrine&f=false>> str. 11.

⁷⁸ Ibid. str. 12.

demonstrirano kroz invaziju Afganistana 1979. godine.⁷⁹ Dovedeno je u pitanje slobodno kretanje nafte sa Bliskog Istoka, zbog čega je predsjednik Carter zaprijetio da će SAD upotrijebiti vojnu silu kako bi se zaštitili američki ekonomski i nacionalni interesi u Perzijskom zaljevu.⁸⁰

- **Reaganova doktrina (1985)** – Uvodi značajne promjene u vanjskoj politici Sjedinjenih Američkih Država, gdje „se od jednostavnog suzbijanja utjecaja (poznatog kao 'containment') nudi direktna pomoć onima koji se bore protiv komunističkih vlada (engl. freedom fighters).“⁸¹ Prikrivena, vojna i ekomska, pomoć je bila omogućena Kontrašima protiv sandinističke hunte u Nikaragvi, afganistanskim pobunjenicima protiv sovjetskih okupatora, i antikomunističkim angolskim snagama koje su bile uključene u građanski rat Angole.⁸² Doktrina je predstavljala centralni dio američke vanjske politike sve do kraja Hladnog rata tj. raspada Sovjetskog Saveza.
- **Clintonova doktrina (1999)** – Za razliku od prethodnih doktrina, Clintonova doktrina nije bila precizno formulisana, te jasno istaknuta u javnosti. Možemo samo zaključiti da je akcenat stavljen na preventivno djelovanje kako bi se spriječile ljudske katastrofe, referirajući se na genocid u Rwandi (zbog kojeg je predsjednik Clinton bio kritikovan uslijed neadekvatnog reagovanja) i genocid u Bosni i Hercegovini. Također je, kroz svoje govore, naglašavao važnost „svjetskog mira; mirne integracije Kine i Rusije u međunarodni sistem; i izgradnje međunarodnog trgovinskog i finansijskog sistema.“⁸³
- **Bushova doktrina (2001)** – Nakon terorističkog napada na Sjedinjene Američke Države 2001. godine, predsjednik Bush počinje praktikovati vanjskopolitčki pristup koji dijeli svijet na (1) one koji su isti kao teroristi ako ih štite i kriju tj. one koji su protiv vrijednosti SAD-a, i (2) one koji podržavaju SAD u borbi protiv „sila zla“ (engl. axis of evil) tj. centara terorizma (misleći prvenstveno na Irak, Iran i Sjevernu Koreju).⁸⁴ Doktrina je odobravala preventivne ratove protiv potencijalnih agresora, prije nego su sposobni da organizuju napad(e) na Sjedinjene Američke Države. To je

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Kelly, Martin. *Top 6 Key U.S. Presidential Foreign Policy Doctrines*. ThoughtCo. [datum pristupa: 10.03.2020.] <<https://www.thoughtco.com/top-six-foreign-policy-doctrines-105473>>

⁸¹ Ibid.

⁸² History.com Editors. *The “Reagan Doctrine” is announced*. History. A&E Television Networks. (Novembar 2009): [datum pristupa: 10.03.2020.] <[⁸³ Dumbrell, John. *Was There a Clinton Doctrine? President Clinton’s Foreign Policy Reconsidered*. Diplomacy & Statecraft 13, no. 2 \(Juni 2002\): \[datum pristupa: 10.03.2020.\] <<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=71fc69fb-e421-4921-ba83-d37b8c5fc4b%40pdc-v-sessmgr04>>](https://www.history.com>this-day-in-history/the-reagan-doctrine-is-announced></p></div><div data-bbox=)

⁸⁴ Jones, Steve. *Understanding the Bush Doctrine*. ThoughtCo. (Juli 2019). [datum pristupa: 10.03.2020.] <<https://www.thoughtco.com/the-bush-doctrine-3310291>>

podrazumijevalo i unilaterlano djelovanje i implementiranje politike „zastrašivanja“. Primjer ovakvog djelovanja je bila invazija na Irak 2003. godine, ali također i invazija Afganistana 2001. godine, koja je bila u partnerstvu sa NATO-om.⁸⁵

- **Obamina doktrina (2009)** – Od samog početka mandata predsjednika Obame, bez posebnog događaja, kao povoda, kroz vanjsku politiku se uvijek isticao multilateralni pristup zbog, sve veće, međuvisnosti u svijetu. Iako svjestan snage Sjedinjenih Američkih Država, Obama je svoju politiku težio oblikovati i sprovoditi poštujući načelo međusobnog poštovanja među državama. „Težio je ostvariti prijateljstvo sa svima, vraćaju se natrag politici 'dobrog susjedstva' (engl. Good Neighbour Policy) predsjednika F. D. Roosevelt-a.“⁸⁶ Pored uspješnog diplomatskog djelovanja (npr. uspostavljeni diplomatski odnosi sa Kubom, pregovori o nuklearnom mirovnom ugovoru sa Iranom, uspješno potpisani klimatski sporazum u Parizu, i sl.), nije bio protiv slanja američkih trupa u druge države, pa se broj istih povećao u Afganistanu i Iraku, te također protiv drugih vojnih intervencija (npr. u Libiji, Pakistanu, Somaliji i Jemenu).⁸⁷

Većina predsjednika iz obuhvaćenog perioda, te njihove doktrine, su bile usmjere ka Sovjetskom Savezu i politici obuzdavanja (engl. containment) utjecaja i širenja, ideološko suprotnih, komunističkih ideja i vrijednosti. Programi (ekonomski, tehničke ili/i vojne) pomoći su bili, u različitim periodima, usmjereni i usresređeni na posebne dijelove svijeta koji su se, zbog različitih faktora, nalazili na listi američkih nacionalnih interesa. Svi navedeni primjeri daju jasan uvid i potvrdu da je uloga i djelovanje Sjedinjenih Američkih Država bilo od krucijalne važnosti za tok (ne)napredovanja država koje su izašle iz Drugog svjetskog rata ili kao direktni učesnici (što je slučaj sa evropskim državama) ili kao sporedni akteri (kao određene azijske i afričke države, težeći da kasnije, postepeno, izgube status kolonije). Potrebno je naglasiti da sve aktivnosti nisu bile demokratske, niti u skladu sa načelima i vrijednostima koje su se transparentno promovisale kao glavno oružje protiv vrijednosti SSSR-a. Mnogi nedemokratki i represivni režimi su bili podržani, ali to nije uzdrmalo, niti u velikoj mjeri, narušilo međunarodni ugled Sjedinjenih Američkih Država – velikim dijelom

⁸⁵ Podhoretz, Norman. *Enter the Bush Doctrine*. The Wall Street Journal. Dow Jones & Company, (Septembar 2004.). [datum pristupa: 10.03.2020.] <<https://www.wsj.com/articles/SB122703334532938091>>

⁸⁶ International Business Publications. *US Presidential Doctrines Handbook - Volume 1 President Barack Obama Doctrine - Strategic Information and Materials*. Vol. 1. International Business Publications, 2017. [datum pristupa: 10.03.2020.] <<https://books.google.ba/books?id=CaatDwAAQBAJ&pg=PA11&lpg=PA11&dq=johnson+doctrine&source=bl&ots=QUzyPJ2v5P&sig=ACfU3U1Jg4XA8vEI0Sb0NROi64pxb8rg-w&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwitvuu4aToAhUsi8MKHYBuDvo4ChDoATAJegQICRAB#v=onepage&q=johnson+doctrine&f=false>> str. 15.

⁸⁷ Goldberg, Jeffrey. *The Obama Doctrine*. The Atlantic. Atlantic Media Company, (Juni 2018.) [datum pristupa: 10.03.2020.] <<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>>

zbog već navedene, unutrašnje stabilnosti (razvijene industrije, te povezane ekonomske i vojne moći).

2.1.1. Primjeri saradnje Sjedinjenih Američkih Država sa post-konfliktnim državama (Rwanda, Kosovo i Eritrea)

Kako bi se detaljnije mogao objasniti model djelovanja i „prisutnosti“ Sjedinjenih Američkih Država u postkonfliktnim društвima/državama (što uključuje i programe razmjene administrirane na osnovu dobrih ili loših bilateralnih odnosa), za primjer se mogu uzeti Rwanda, Eritrea i Kosovo. Kao postkonfliktne države, one su ujedno i nestabilne države (engl. fragile states) zbog velikog rizika od novog konflikta i nemogućnosti da ispunjavaju glavne zadatke jedne države sa funkcionalnim državnim aparatom koji će građanima garantirati sigurnost i druge javne usluge. Za proces oporavka su potrebne kompleksne prekretnice za osiguranje mira. Prema UNDP-u to su: „ublažavanje neprijateljstava i nasilja; potpisivanje mirovnih sporazuma; demobilizacija, razoružavanje i reintegracija; povratak izbjeglica i internu raseljenih osoba; uspostavljanje temelja za funkcionalnu državu; iniciranje pomirenja i društvene integracije; i pokretanje procesa za ekonomski oporavak.“⁸⁸ Zbog navedenog, države koje žele ponuditi bilo kakav vid asistencije i/ili pomoći, moraju imati na umu strukturalne probleme sa kojima se suočavaju nestabilne države jer su „pod visokim rizikom da ne ispune tri ključne državne dimenzije: autoritet, pružanje usluga i legitimitet.“⁸⁹ Koristeći Indeks nestabilnih država (engl. Fragile State Index), možemo izvršiti komparaciju Eritreje i Rwande.⁹⁰ Podaci u nastavku nam daju uvid u prethodno i trenutno stanje u tim državama, te igraju ključnu ulogu pri određivanju vrste i strukture pomoći Sjedinjenih Američkih Država, te broja omogućenih programa razmjene koji imaju ulogu instrumenta za projekciju meke moći i poticanje društvenog aktivizma i socijalnih promjena.

Indikatori koji se uzimaju kada se vrši procjena nestabilnosti države su podijeljeni u 4 glavne kategorije i tri podkategorije.⁹¹

- **Indikatori kohezivnosti:**

- C1: Sigurnosni aparat
- C2: Frakcionalizirane elite
- C3: Međusobni odnos grupa

⁸⁸ Ndikumana, Léonce. *The Role of Foreign Aid in Post-Conflict Countries*. Leuven, Belgija: Centre for Research on Peace and Development (CRPD), 2015., str. 4.

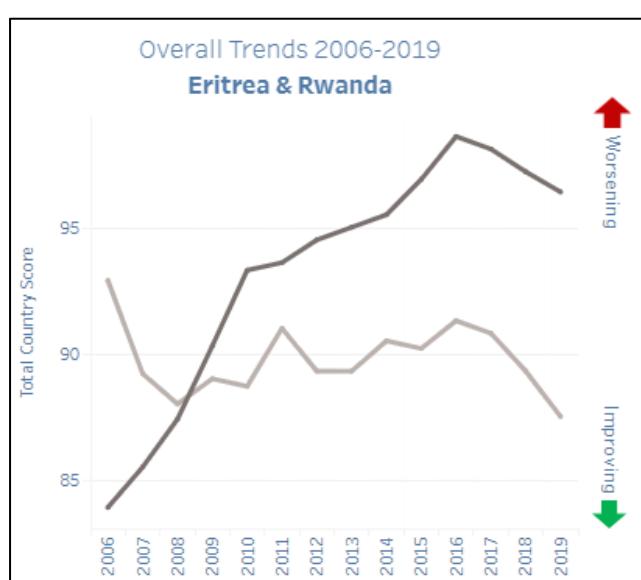
⁸⁹ Ibid. str. 5.

⁹⁰ Iako je Kosovo proglašilo nezavisnost, još uvijek nije uključeno u istraživanje za Indeks nestabilnih država.

⁹¹ Fragile States Index. *Indicators*. The Fund for Peace. [datum pristupa: 12.03.2020.]
<<https://fragilestatesindex.org/indicators/>>

- **Ekonomski indikatori:**
 - E1: Ekonomski pad
 - E2: Neravnomjerni ekonomski razvoj
 - E3: Odliv možgova
- **Politički indikatori:**
 - P1: Državna legitimnost
 - P2: Javne usluge
 - P3: Ljudska prava i vladavina prava
- **Socijalni i unakrsni indikatori:**
 - S1: Demografski pritisci
 - S2: Izbjeglice i raseljena lica
 - X1: Spoljna intervencija

Koristeći alat za komparaciju, dostupan na zvaničnoj stranici Indeksa nestabilnih država, može se zaključiti da, prema ukupnim rezultatima, Rwanda zauzima bolju poziciju kada je u pitanju stabilnost države. Tačnije, zauzima 37. mjesto, dok Eritreja zauzima 17. mjesto. Kada se pozicioniranje razloži na indikatore, lošije rezultate Rwanda, za razliku od Eritreje, ima po pitanju indikatora S2 (Izbjeglice i raseljena lica) i X1 (Spoljna intervencija), dok dijele slične rezultate za indikatore C2 (Frakcionalizirane elite) i C3 (Međusobni odnos grupa). Prema svim ostalim indikatorima, Rwanda zauzima mjesto stabilnije države.⁹²

Grafik 3. Komparacija statusa Eritreje i Rwande na osnovu Indeksa nestabilnih država (2006-2019)

Grafik br. 3.⁹³ nam nudi jasan prikaz kako je Eritreja (označeno tamnom linijom) imala nagli skok tj. pogoršanje stabilnosti države, u period od 2006. do 2010. godine, te nastavila istom putanjom sve do 2016. godine. Rwanda je, sa druge strane, imala dinamičniju putanju po pitanju stabilnosti države. Pogoršanje stabilnosti se dešavala u periodu od 2008. do 2011. godine, te od 2013. do 2016. godine, nakon čega se indeks nestabilnosti smanjuje tj. stabilnost države raste.

⁹² Fragile States Index. *Comparative Analysis (Eritrea and Rwanda)*. The Fund for Peace. [datum pristupa: 12.03.2020.] <<https://fragilestatesindex.org/comparative-analysis/>>

⁹³ Ibid.

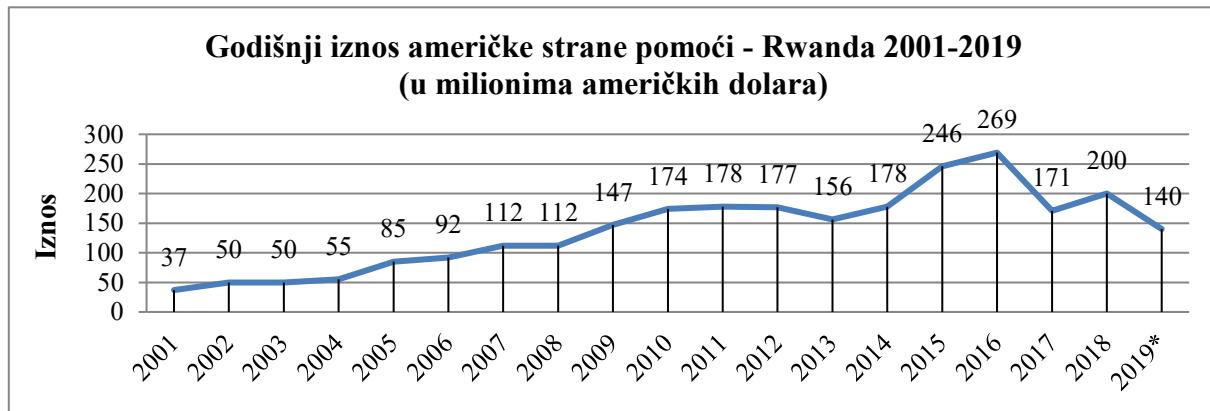
Predstavljajući ove podatke ne znači da je Rwanda stabilna država jer prema godišnjem izvještaju Indeksa nestabilnih država 2019. godine, spada u grupu država „Visoko upozorenje“ (engl. High Warning), dok Eritreja spada u još niže rangiranu grupu „Upozorenje“ (engl. Alert). Kosovo nije uključeno u ovo istraživanje, ali interesantno je naglasiti da Bosna i Hercegovina zauzima 86. mjesto od 178. mjesta, te spada, za jedan stepen manje rangiranu grupu od Rwande, a to je „Povišeno upozorenje“ (engl. Elevated Warning).⁹⁴ Tokom tumačenja ne treba zanemariti historijska dešavanja koja su imala veliki utjecaj na ove podatke.

Bilateralni odnosi između Sjedinjenih Američkih Država i Rwande su uspostavljeni 1962. godine, kada je Rwanda proglašila svoju nezavinost. U periodu od 1990. do 1994. godine država se suočila sa građanskim ratom i genocidom, dok je kasnije bila jedan od glavnih aktera Prvog (od 1996. do 1997. godine) i Drugog rata u Kongu (od 1998. do 2003. godine).⁹⁵ Zahvaljujući različitim predsjedničkim inicijativama i prisustva, pored diplomatskog predstavništva SAD-a, drugih međunarodnih organizacija, mnogi programi podrške postoje i sprovode se u Rwandi. Tačnije, Sjedinjene Američke Države pomažu Rwandi u pružanju „osnovnih zdravstvenih usluga stanovništvu; širenju ekonomskih prilika u ruralnim područjima, posebno kroz jačanje programa poljoprivredne prizvodnje i sigurnosti hrane; zaštiti i promociji jedinstvene biološke raznolikosti u zemlji; jačanju demokratskog angažmana sa fokusom na civilno društvo i vlast; proširenju pristupa električnoj energiji; i poboljšanje utemeljenog obrazovnog sistema i vještina koji pripremaju mlade osobe iz Rwande za modernu ekonomiju zasnovanu na uslugama. [...] Američka pomoć je također usmjerena na pomoć izbjeglicama u Rwandi i promociju regionalne ekonomske integracije kako bi podstakla razvoj poslovanja, poduzetništva i povećanje mogućnosti zapošljavanja.“⁹⁶

⁹⁴ The Fund for Peace. *Fragile States Index - Annual Report 2019*. Issuu. [datum pristupa: 12.03.2020.] <<https://issuu.com/fundforpeace/docs/9511904-fragilestatesindex>>

⁹⁵ The Editors of Encyclopaedia Britannica. *History of Rwanda*. Encyclopaedia Britannica, Inc. [datum pristupa: 12.03.2020.] <<https://www.britannica.com/topic/history-of-Rwanda>>

⁹⁶ U.S. Department of State - Bureau of African Affairs. *U.S. Relations With Rwanda*. U.S. Department of State. [datum pristupa: 12.03.2020.] <<https://www.state.gov/u-s-relations-with-rwanda/>>

Grafik 4. Godišnji iznos američke strane pomoći - Rwanda 2001-2019
(u milionima američkih dolara)

Prema podacima koji su dostupni na zvaničnoj stranici američke agencije za međunarodni razvoj USAID, programi podrške, gledajući ekonomske investicije i pod podsredstvom različitih američkih agencija i odjeljenja pri ministarstvima, su se razlikovali za svaku godinu. U zavisnosti od prioriteta i potreba stanovništva Rwande i stručne procjene američkih zvaničnika, pomoć je bila namijenjena za razvoj i unaprijeđenje različitih sektora. Prema grafiku br. 4⁹⁷ ulaganja su se povećavala svake godine sve do 2016. godine, nakon čega su u manjoj mjeri smanjena, ali opet nisu doživjela nagli pad. Od 2001. do 2003. godine fokus je bio na pomoći u vidu različitih roba (u prosjeku oko 20 miliona dolara godišnje), te jednim dijelom na osiguranje kvaliteta zdravstvenih usluga i asistenciju pri razvoju civilnog društva, te odnosa sa vlastima u Rwandi. Nakon što je Georg W. Bush 2003. godine pokrenuo globalni PEPFAR program (engl. The U.S. President's Emergency Plan for AIDS Relief)⁹⁸ za borbu protiv HIV/AIDS epidemije, američka strana pomoć za Rwandu se u 2004. i u narednim godinama povećala. Sve do 2014. godine, pola od ukupnog iznosa strane pomoći za Rwandu je bilo usmjereni za prevenciju i snižavanje broja oboljelih od HIV-a/AIDS-a, a Odjel za zdravlje i ljudske usluge američke vlade (engl. Department of Health and Human Services) je administrirao ovaj program od samog početka u više od pedeset država svijeta. Kasnije se struktura pomoći mijenja, te se u prosjeku, od 2015. godine, za poljoprivredni sektor izdvaja 25% od ukupnog iznosa američke strane pomoći, dok se za zdravstvo izdvaja oko 40% sredstava. Preko 2,5 milijarde dolara je uloženo u Rwandu, od strane Sjedinjenih Američkih Država, u periodu od fiskalne 2001. do 2019. godine.⁹⁹

⁹⁷ USAID. *U.S. Foreign Aid - Rwanda*. USAID Foreign Aid Explorer. [datum pristupa: 12.03.2020.] <<https://explorer.usaid.gov/cd/RWA>> (Izvještaj za 2019. godinu nije u potpunosti kompletiran)

⁹⁸ HIV.gov. *PEPFAR*. HIV.gov, (Novembar 2018.) [datum pristupa: 13.03.2020.] <<https://www.hiv.gov/federal-response/pepfar-global-aids/pepfar>>

⁹⁹ USAID. *U.S. Foreign Aid - Rwanda*. USAID Foreign Aid Explorer. [datum pristupa: 12.03.2020.] <<https://explorer.usaid.gov/cd/RWA>> (Izvještaj za 2019. godinu nije u potpunosti kompletiran)

Grafik 5. Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi za učesnike programa razmjene iz Rwande (1997-2019)

Programi razmjene finansirani od strane američke vlade su također prisutni i postepeno se, tokom godina, broj učesnika povećavao, te su, u trenutcima smanjenja pratili svjetski trend broja razmjena koje omogućava američka vlada. Radi komparacije možemo pogledati grafik br. 5¹⁰⁰ (Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi za učesnike programa razmjene iz Rwande (1997-2019)) i grafik br. 2 u prilogu (Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi (1996 - 2019)), gdje se uočava lagani pad broja učesnika programa razmjene nakon fiskalne 2001. i 2008. godine. Prema podacima koji se nalaze na zvaničnoj stranici američke ambasade u Rwandi, postoji više dostupnih programa za državljanje Rwande, a to su: paket Fulbright programa (za različite kategorije društva), Hubert H. Humphrey Fellowship Program, International Visitor Leadership Program (IVLP), Mandela Washington Fellowship, TechWomen Program, Study of the US Institute (SUSI) program i Pan Africa Youth Leadership Program (PAYLP).¹⁰¹ Od 1997. do 2019. godine, 1494 osobe su bile nosioci J1 vize, 101 osoba nosioci J2 vize, te 15 osoba nosioci Q vize.

Kao primjer lošeg bilateralnog odnosa, sa postkonfliktnom državom, može se istaknuti primjer Sjedinjenih Američkih Država sa Eritrejom. Od 1993. godine je uspostavljen diplomatski odnos između dvije države¹⁰², nakon što je Eritreja progasila nezavisnost od

¹⁰⁰ U.S. Department of State - Bureau of Consular Affairs. *Nonimmigrant Visa Statistics (1997-2019)*. U.S. Department of State. [datum pristupa: 12.03.2020.] <<https://travel.state.gov/content/travel/en/legal/visa-law0/visa-statistics/nonimmigrant-visa-statistics.html>>

¹⁰¹ U.S. Embassy in Rwanda. *Academic and Professional Exchanges*. U.S. Embassy in Rwanda. [datum pristupa: 13.03.2020.] <<https://rw.usembassy.gov/education-culture/professional-exchanges/>>

¹⁰² U.S. Embassy in Eritrea. *History of the U.S. and Eritrea*. U.S. Embassy in Eritrea. [datum pristupa: 18.03.2020.] <<https://er.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/io/>>

Etiopije koja danas predstavlja strateškog partnera Sjedinjenih Američkih Država u borbi protiv terorizma na području Afrike. Prije sukoba koji se desio između Eritreje i Etiopije postojale su tenzije zbog loše utvrđene linije razgraničenja i drugih političkih sukoba. U periodu od 1998. do 2000. godine je trajao oružani sukob, a započet je kada je Eritreja napala Etiopiju i zauzela dio njene teritorije.¹⁰³ Zbog podržavanja pobunjeničkih grupa, velike sile su oštro kritikovale Eritreju koja je dovela u pitanje regionalnu stabilnost zbog narušavanja sigurnosnog aspekta u Somaliji, Sudanu i drugim državama, tražeći podršku u borbi protiv Etiopije.¹⁰⁴ U decembru 2005. godine dolazi do velikog preokreta u odnosu Eritreje prema međunarodnoj zajednici nakon što je Komisija pri Stalnom arbitražnom sudu u Hagu presudila da je Eritreja kriva za napad na Etiopiju, te da mora isplatiti novčanu kompenzaciju.¹⁰⁵ U istom mjesecu Eritreja zabranjuje letove UN helikopterima i naređuje svim državama, čije osoblje učestvuju u mirovnoj misiji UN-a (a to su bile Sjedinjene Američke Države, Kanada, Rusija i evropske države), da napuste njihovu teritoriju u roku od deset dana.¹⁰⁶ Na zahtjev vlade Eritreje, američka agencija za međunarodni razvoj USAID, također u istom mjesecu, napušta zemlju i gasi programe podrške sa „izuzetkom nekih aktivnosti humanitarne pomoći kojima i dalje upravlja jedinica za humanitarnu pomoć pri američkoj ambasadi.“¹⁰⁷ Kasnije, 2008. godine, Eritreja ulazi u granični sukob sa Djiboutijem, te joj se već 2009. godine uvode UN sankcije (prvenstveno embargo na oružje) za koje su američki zvaničnici lobirali u Vijeću sigurnosti UN-a.¹⁰⁸ Zbog mnogih optužbi na račun Sjedinjenih Američkih Država, njihove aktivnosti i prisustva u regionu od strane eritrejske vlasti, bilateralni odnos dvije zemlje se pogoršava i rezultira time da se, od marta 2015. godine, ne imenuje američki ambasador za ambasadu u Eritreji.¹⁰⁹

¹⁰³ Tadesse Kebebew. *The War Report 2018 - The Eritrea–Ethiopia armed conflict*. Ženeva, Švicarska: Academy of International Humanitarian Law and Human Rights, 2018. [datum pristupa: 18.03.2020.] <<https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/The%20Eritrea%E2%80%93Ethiopia%20Armed%20Conflict.pdf>>

¹⁰⁴ UN & Conflict Monitor. *Ethiopia and Eritrea - Brief History of the Conflict*. Centre for Conflict Resolution. [datum pristupa: 18.03.2020.] <https://www.bradford.ac.uk/acad/confres/monitor/mntr4_africa2.html>

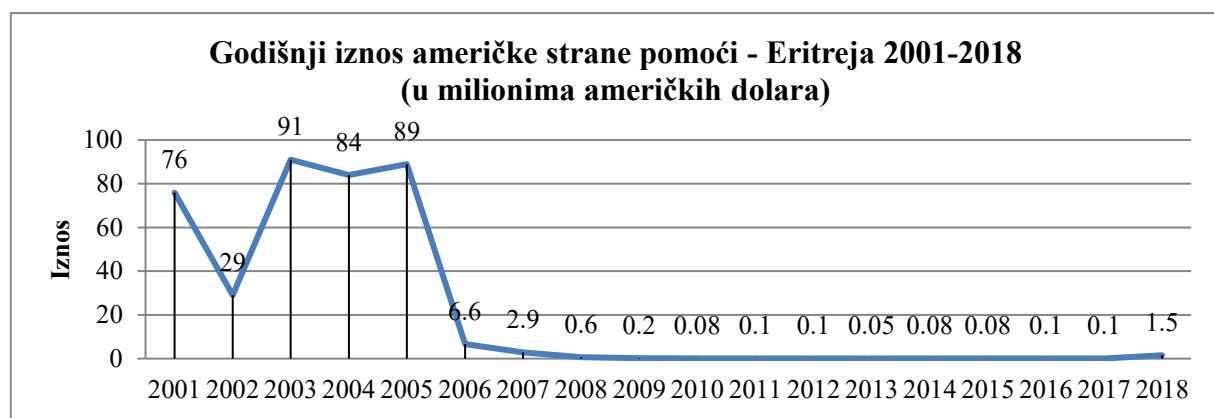
¹⁰⁵ CNN. *Ruling: Eritrea Broke International Law in Ethiopia Attack*. CNN.com, (Decembar 2005.) [datum pristupa: 18.03.2020.] <<https://web.archive.org/web/20060102050848/http://www.cnn.com/2005/WORLD/africa/12/21/eritrea.ethiopia.reut/index.html>>

¹⁰⁶ Lacey, Marc. *Eritrea Orders Westerners in UN Mission out in 10 Days*. The New York Times. (Decembar 2005.) [datum pristupa: 18.03.2020.] <<https://www.nytimes.com/2005/12/07/world/africa/eritrea-orders-westerners-in-un-mission-out-in-10-days.html>>

¹⁰⁷ U.S. Department of State. *Eritrea: USAID Offices*. U.S. Department of State Archive. (Novembar 2006.) [datum pristupa: 18.03.2020.] <<https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2006/75604.htm>>

¹⁰⁸ Pike, John. *Eritrea - US Relations*. GlobalSecurity.org. [datum pristupa: 18.03.2020.] <<https://www.globalsecurity.org/military/world/eritrea/forrel-us.htm>>

¹⁰⁹ Ibid.

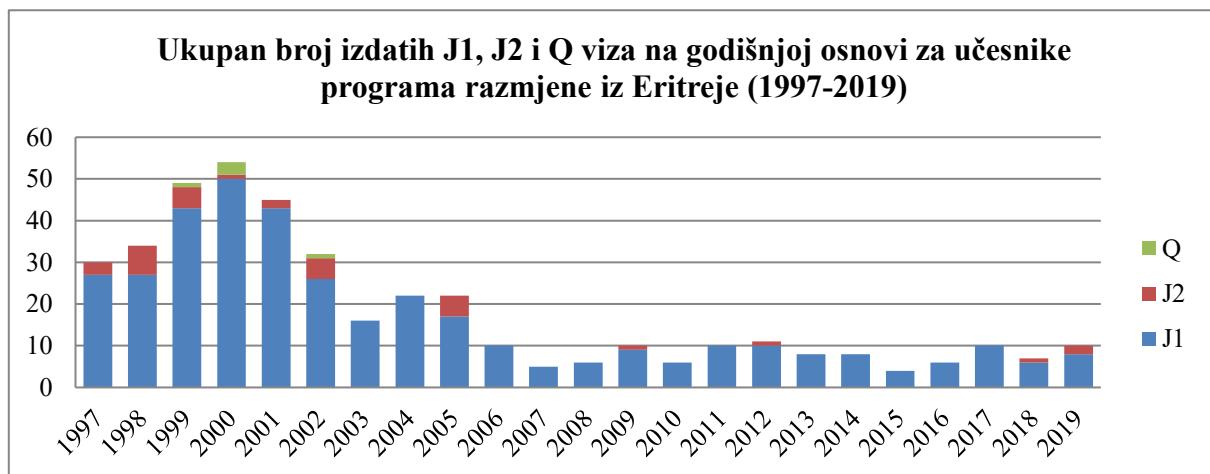

Grafik 6. Godišnji iznos američke strane pomoći - Eritreja 2001-2018
(u milionima američkih dolara)

Prateći sva historijska dešavanja, koja se vežu za odnos SAD-a i Eritreje, možemo objasniti nagli pad iznosa američke strane pomoći Eritreji nakon fiskalne 2005. godine (grafik br. 6).¹¹⁰ Odlaskom USAID-a, Eritreji se onemogućava potpuni pristup ekonomskoj pomoći, a samim tim i struktura preostale pomoći se mijenja. Većinski dio američke strane pomoći, od 2001. do 2009. godine je bio namijenjen za hitno reagovanje (engl. emergeny response) koji se odnosio na osiguravanje humanitarne pomoći u vidu hrane, materijala ili drugih usluga. Zbog globalnog pokreta za imunizaciju protiv ospica, koje sprovodi UNICEF, od 2009. godine, 87% američke strane pomoći je bilo usmjereno na podizanje kvaliteta zdravstvenih usluga, zatim 2010. godine 62% pomoći za osnaživanje medija i novinara za objektivno izvještavanje, 2011. godine 72% pomoći za administrativne troškove (bez posebnih programa) i 2012. godine 83% pomoći za sprječavanje širenja HIV-a/AIDS-a (PEPFAR program). Od 2013. godine do danas, američka strana pomoć (od 50% do 90%) služi za podizanje svijesti i informisanje državljana Eritreje o ljudskim pravima. Ukupni iznos ekonomске pomoći, od fiskalne 2001. do 2018. godine, koji je dodijeljen Eritreji premašuje 380 miliona dolara.¹¹¹

¹¹⁰ USAID. *U.S. Foreign Aid - Eritrea*. USAID Foreign Aid Explorer. [datum pristupa: 18.03.2020.]
<<https://explorer.usaid.gov/cd/ERI>>

¹¹¹ Ibid.

Grafik 7. Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi za učesnike programa razmjene iz Eritreje (1997-2019)

Broj učesnika programa razmjene iz Eritreje (grafik br. 7.)¹¹² prati isti trend kao iznos američke strane pomoći (grafik br.6.) tj. postepeno opada nakon završetka oružanog sukoba između Eritreje i Etiopije. Iako se, od 2015. godine, ne imenuje američki ambasador, postoje dostupni programi razmjene za državljanе Eritreje¹¹³, a to su: International Visitor Leadership Program, Humphrey Fellowship Program i paket programa, koji je uveden od strane predsjednika Obame (od 2010. godine), pod nazivom „Young African Leaders Initiative (YALI)“, u čijem sastavu se nalaze Mandela Washington Fellowship program, YALI Regional Leadership Center East Africa i YALI Network program.¹¹⁴ Zaključno sa 2019. godinom, od 1997. godine, 377 osoba je bilo nosioc J1 vize, 33 osobe J2 vize i 5 osoba Q vize.

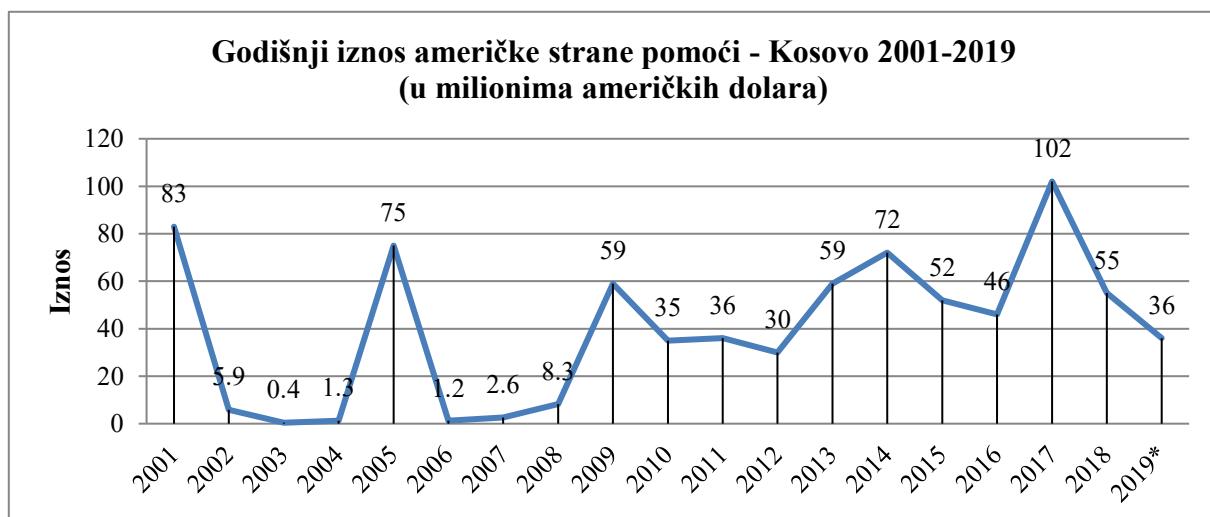
Za razliku od Eritreje, Kosovo, kao još jedan primjer, predstavlja model dobrog bilateralnog odnosa između postkonfliktne države i Sjedinjenih Američkih Država. Prije oružanog sukoba (u periodu od 1998. do 1999. godine) između Srbije (tadašnje Savezne Republike Jugoslavije) i Kosova, nepovoljni položaj Albanaca sa Kosova i represivne metode Slobodana Miloševića i čitavog državnog aparata su rezultirale raznim protestima u borbi za nezavisnost. U toku 1990tih godina se osniva gerilska grupa za borbu za nezavinost Kosova „KLA“ (engl. Kosovo Liberation Army), sačinjena od manjeg broja etničkih Albanaca koji kreću sa napadima na srpsku policiju i zvaničnike na Kosovu. Kao odgovor 1998. godine, jugoslovenska vojska, pokreće velike ofanzivne aktivnosti u pobunjeničkim dijelovima

¹¹² U.S. Department of State - Bureau of Consular Affairs. *Nonimmigrant Visa Statistics (1997-2019)*. U.S. Department of State. [datum pristupa: 18.03.2020.] <<https://travel.state.gov/content/travel/en/legal/visa-law0/visa-statistics/nonimmigrant-visa-statistics.html>>

¹¹³ U.S. Embassy in Eritrea. *Education and Culture*. U.S. Embassy in Eritrea. [datum pristupa: 18.03.2020.] <<https://er.usembassy.gov/education-culture/>>

¹¹⁴ U.S. Embassy in Eritrea. *Education and Culture - Young African Leaders Initiative*. U.S. Embassy in Eritrea. [datum pristupa: 18.03.2020.] <<https://er.usembassy.gov/education-culture/young-african-leaders-initiative/>>

Kosova.¹¹⁵ Od tada, Sjedinjene Američke Države podržavaju aktivnosti kosovskih snaga (KFOR), pod vodstvom NATO-a, kako bi osigurale mir, sigurno okruženje i slobodu kretanja za sve građane Kosova. Također svoj doprinos daju kroz podršku misije Evropske unije za vladavinu prava (EULEX) od njenog postojanja 2008. godine, kada je i Kosovo proglašilo nezavisnost od Srbije.¹¹⁶ Iako veliki broj država nije priznao nezavisnost Kosova (uglavnom su to azijske, južnoameričke i dijelom afričke države), Sjedinjene Američke Države i značajan broj drugih država (kao što su Kanada i veći broj EU zemalja)¹¹⁷ su to uradile u kratkom vremenskom periodu, te pružile podršku kroz različite programe međunarodnih organizacija.

Grafik 8. Godišnji iznos američke strane pomoći - Kosovo 2001-2019
(u milionima američkih dolara)

Na osnovu grafika br. 8.¹¹⁸ možemo vidjeti iznos američke strane pomoći koja je bila usmjerena za razvoj različitih sektora na Kosovu. Ubrzo nakon oružanog sukoba Sjedinjene Američke Države su težile podstaknuti procese na Kosovu koji će doprinijeti stabilnosti i održivosti države, pa su tako 2001. godine više od 31% strane pomoći usmjerili na ekonomski razvoj sa fokusom na privatni sektor, te čak 22% strane pomoći za podizanje životnog standarda i različitih mogućnosti za građane Kosova. Od 2002. do 2004. godine se podržava rad OSCE-a na Kosovu, te se investira u deminiranje i pomoć žrtvama mina, a u fiskalnoj 2005. godini, više od 90% američke strane pomoći (74 miliona dolara) se preusmjerava za rad

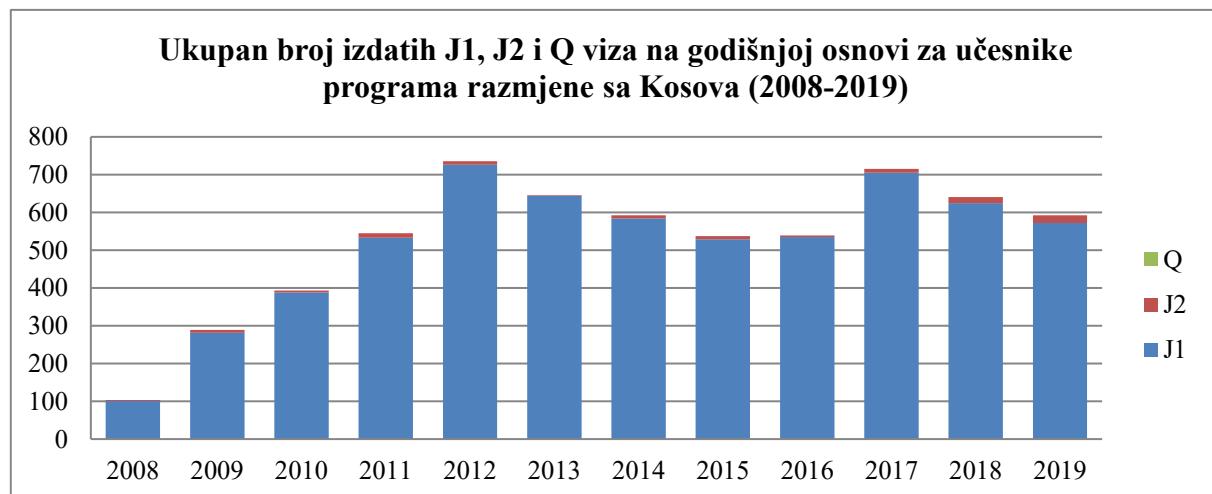
¹¹⁵ Young, Antonia, i John B. Allcock. *History - Kosovo in Yugoslavia*. Encyclopaedia Britannica, Inc. [datum pristupa: 20.03.2020.] <<https://www.britannica.com/place/Kosovo/History#ref283792>>

¹¹⁶ U.S. Embassy in Kosovo. *History of the U.S. and Kosovo*. U.S. Embassy in Kosovo. [datum pristupa: 20.03.2020.] <<https://xk.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/history/>>

¹¹⁷ Be In Kosovo. *Countries That Have Recognized Kosovo As An Independent State*. Be In Kosovo. [datum pristupa: 20.03.2020.] <<http://www.beinkosovo.com/countries-that-have-recognized-kosovo-as-an-independent-state/>>

¹¹⁸ USAID. *U.S. Foreign Aid - Kosovo*. USAID Foreign Aid Explorer. [datum pristupa: 20.03.2020.] <<https://explorer.usaid.gov/cd/CS-KM>> (Izvještaj za 2019. godinu nije u potpunosti kompletiran)

privremene misije UN-a na Kosovu. Za podizanje nivoa demokratske participacije, osnaživanje i edukaciju civilnog društva i medija je, u toku 2006. godine, bilo određeno više od 80% pomoći, a u 2007. godini nešto više od 27% jer je dio pomoći bio osiguran za procese koji se odnose na mir i sigurnost. Kako bi podstakli povratak osoba na Kosovo, struktura američke strane pomoći, u toku fiskalne 2008. godine, je bila 45% usmjereni na humanitarnu pomoć (materijalnu pomoć i druge usluge) i 34% za sektor koji se odnosi na vlast i civilno društvo, tačnije upravljanje javnim finansijama i izbore na Kosovu. Jedan od ozbiljnih problema koji je prepoznat od strane američke administracije je bila korupcija i loš pravosudni sistem, stoga su od 2009. do 2011. godine, uložili više od 95 miliona dolara u razvoj pravnog i sudskom sistema, te borbu protiv korupcije u državnim institucijama i organizacijama.¹¹⁹ U ovaj sektor i danas američka administracija ulaže velike iznose novca, ali i drugi sektori (kao što su infrastrukturni projekti iz energetskog sektora, obrazovanje, itd.), su tokom godina bili u fokusu američkog ulaganja sa ciljem ekonomskog razvoja i uspostavljanja održivog državnog sistema Kosova. Više od 750 miliona dolara je američka vlada uložila, putem svojih institucija i agencija, u različite aktivnosti na Kosovu, u periodu od fiskalne 2001. do 2019. godine.¹²⁰

Grafik 9. Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi za učesnike programa razmjene sa Kosova (2008-2019)

Veliki broj programa razmjene je dostupan za državljanе Kosova i za različite kategorije društva. Na stranici američke ambasade na Kosovu se navode tri kategorije: (1) programi za mlade (The Kennedy-Lugar Youth Exchange and Study Program (YES), Benjamin Franklin Transatlantic Summer Institute, i The Young Transatlantic Innovation Leaders Initiative

¹¹⁹ Ibid.

¹²⁰ Ibid.

(YILI) Fellowship), (2) studentski programi (Fulbright Foreign Student Program i The Kosovo Undergraduate Exchange Program), i (3) programi za profesionalce (Fulbright Scholar, Fulbright Specialist Program, Fulbright Faculty Development Program i The Hubert H. Humphrey Fellowship Program).¹²¹ Uvidom u podatke odjela za konzularne odnose američke vlade na osnovu kojih je napravljen grafik br. 9.¹²² možemo uočiti blagi pad broja učesnika programa razmjene nakon fiskalne 2012. i 2017. godine, s tim da ne treba zanemariti, s obzirom na veličinu Kosova i ukupni broj stanovnika, da za razliku od drugih država ima veći procenat osoba koje su učestvovali u razmjeni. Od 2008. godine i zaključno sa 2019. godinom, 6223 osobe su bile nosioc J1 vize i 105 osoba nosioc J2 vize, dok nosioca Q vize nije bilo.

Navedeni primjeri su jasan pokazatelj da Sjedinjene Američke Države teže biti dosljedne pri očuvanju slike i uloge moćne globalne sile koja ima sve predispozicije da utiče na lokalna, regionalna i/ili međunarodna dešavanja, te da su njene aktivnosti krucijalne za krajnji ishod, a samim tim i za sigurnost, stabilnost i svakodnevni život građana u mnogim (post-konfliktnim) državama. Počevši od politike „containmenta“, koja nije predstavljala „statičnu vojnu doktrinu, već transformacijsku strategiju“¹²³ i koja je bila aktuelna više decenija, do individualnog pristupa (post-konfliktnim) državama i društвima nakon Drugog svjetskog rata, a i danas. Težeći sačuvati vitalnost meke moći (kada je bila uzeta kao ozbiljan instrument vanjske politike), tvrda moć se pokušavala koristiti uz paralelno kreiranje stabilnih koalicija. U navedenim slučajevima, postojao je veliki izazov upustiti se u procese koji su bili vezani za (post)ratna dešavanja zbog velike nestabilnosti u tim državama/društвima i mogućeg otpora (tzv. „backlash-a“) zbog percepcije Sjedinjenih Američkih Država kao velike sile sa potencijalnim imperijalnim namjerama koje zapostavljaju tradiciju i kulturu tog društva. Za svaku vanjskopolitičku aktivnost američke administracije, što uključuje stranu pomoć i dostupne programe razmjene, morao se zadovoljiti minimalni nivo međusobnog uvažavanja i otvorene želje za saradnjom (kao što je slučaj sa Rwandom i Kosovom). Te države su pogotovo „uživale“ u svim benefitima bilateralne saradnje sa SAD-om, dok su se države sa drugaćijim pristupom i otvorenim antagonizmom (kao što je Eritreja) susrele sa minimalnim nivoom pomoći, ali ne i potpunim prekidom bilateralnih odnosa. Otvoreno

¹²¹ U.S. Embassy in Kosovo. *Education Exchange Programs*. U.S. Embassy in Kosovo. [datum pristupa: 20.03.2020.] <<https://xk.usembassy.gov/education-culture/exchange-programs/>>

¹²² U.S. Department of State - Bureau of Consular Affairs. *Nonimmigrant Visa Statistics (2008-2019)*. U.S. Department of State. [datum pristupa: 20.03.2020.] <<https://travel.state.gov/content/travel/en/legal/visa-law0/visa-statistics/nonimmigrant-visa-statistics.html>>

¹²³ Nye, Joseph. *Soft Power: The Means To Success In World Politics*. New York, SAD: Public Affairs, 2004, str. 145.

iskazani cilj svih aktivnosti je bio osiguranje mira i stabilnosti u navedenim državama, a i regionu, te pomoći pri uspostavljanju i podizanju životnog standarda za sve građane. Naravno, ne treba zanemariti i sve moguće „posljedice“ ovih aktivnosti, a to su dugoročna zavisnost država o stranoj pomoći što ostavlja prostor za veću kontrolu internih procesa i generalno uslovljanje institucija i nadležnih osoba, te (in)direktna ideološka indoktrinacija kroz programe ekonomski pomoći i programe razmjene koji mogu poslužiti kao platforma za okupljanje aktivnog i utjecajnog građanstva koji jesu/će biti nosioci socijalnih promjena, vodeći se Sjedinjenim Američkim Državama kao državom sa idealnim kulturnim i drugim socijalnim vrijednostima.

3. DIPLOMATSKO PREDSTAVNIŠTVO VLADE SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA U BOSNI I HERCEGOVINI

U toku mandata predsjednika George H.W. Bush-a, Sjedinjene Američke Države 07.04.1992. godine priznaju Bosnu i Hercegovinu kao nezavisnu i suverenu državu,¹²⁴ te intenziviraju diplomatske odnose „u punom kapacitetu“¹²⁵ već u mjesecu augustu iste godine. Za prvog američkog ambasadora imenovan je Victor Jackovich, koji je svoju dužnost kao šef diplomatske misije obavljao od 1993. godine (sa sjedištem u Beču), pa kasnije, od 04.07.1994, sa sjedištem u Sarajevu (kada se otvorila prva ambasada Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini).¹²⁶ Zbog ratnog stanja u periodu od 1992. do 1995. godine, primarni cilj čitave američke administracije, na čelu sa ambasadorom Jackovich-em, bio je uspostavljanje dijaloga i mira (prakticirajući shuttle diplomaciju) u BiH, ali i regiji. Kasnije, nakon što je Bill Clinton postao američki predsjednik, Holbrooke kao iskusni diplomata, uz velike napore i konstantnu prisutnost američke administracije, uspijeva uspostaviti mir u Bosni i Hercegovini zvaničnim potpisivanjem Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, tzv. Dejtonskog mirovnog sporazuma 14.12.1995. godine u Parizu.¹²⁷ Prije zvaničnog uspostavljanja bilateralnih odnosa, Sjedinjene Američke Države su bile prisutne i u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, koja je bila sačinjena od šest republika

¹²⁴ George Bush Presidential Library and Museum. *Statement on United States Recognition of the Former Yugoslav Republics*. US National Archives . [datum pristupa: 15.09.2019].

<<https://bush41library.tamu.edu/archives/public-papers/4152>>

¹²⁵ George Bush Presidential Library and Museum. *Remarks on the Situation in Bosnia and an Exchange With Reporters in Colorado Springs*. US National Archives. [datum pristupa: 15.09.2019].

<<https://bush41library.tamu.edu/archives/public-papers/4645>>

¹²⁶ Office of the Historian. *A Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: Bosnia and Herzegovina*. U.S. Department of State.

[datum pristupa: 15.09.2019]. <<https://history.state.gov/countries/bosnia-herzegovina>>

¹²⁷ OSCE. *Signing of Dayton Peace Accords*. The Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). [datum pristupa: 15.09.2019]. <<https://www.osce.org/who/timeline/1990s/12>>

(Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora, Slovenija, Hrvatska i sadašnja Sjeverna Makedonija) i dvije autonomne pokrajine (Kosovo i Vojvodina). Američka misija je uključivala „Ministarstvo vanjskih poslova, američku agenciju za informisanje (USIS), Ministarstvo poljoprivrede/Službu za strane poljoprivredne aktivnosti (engl. U.S. Department of Agriculture/Foreign Agricultural Service – čiji je predstavnik bio Ataše za poljoprivredu), Ministarstvo za trgovinu/Služba za vanjsku trgovinu (engl. U.S. Department of Commerce/Foreign Commercial Service), i Ministarstvo odbrane (kojeg su predstavljali Ataše za vojsku, mornaricu i zračne snage). U Zagrebu se nalazio glavni konzulat i USIS podružnica – ured za odnose sa javnošću, dok su se drugi USIS informacijski centri nalazili također u Beogradu, Ljubljani, Skoplju, Sarajevu, Zagrebu i Titogradu“¹²⁸ (sadašnjoj Podgorici). Osnovan 1975. godine, „USIS Sarajevo sprovodio je čitav niz obrazovnih, kulturnih i informativnih programa (razmjene) u Bosni i Hercegovini, uključujući časove engleskog jezika, Fulbright razmjene, međunarodne posjete i izložbe.“¹²⁹ Nakon raspada SFRJ, „osoblje USIS-a je evakuirano u Zagreb u decembru 1992. godine, [...] te je novi službenik za odnose s javnošću bio imenovan za BiH tek na jesen 1995. godine, neposredno prije početka mirovnih pregovora.“¹³⁰ Glavni prioriteti su bili obrazovanje sa fokusom na građanske kompetencije i demokratiju, te osnaživanje i podrška nezavisnim medijima. Stoga je, u periodu od marta 1996. do marta 1999. godine, preko 1.500 učitelja i 50.000 učenika bilo uključeno u sprovođenje različitih programa i treninga koji su se odnosili na građansko obrazovanje (osnove demokratije, civilnog društva i vladavine prava).¹³¹

3.1. Prisutnost vlade SAD-a u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini

Za Bosnu i Hercegovini, njen integritet i teritorijalni suverenitet, prisustvo vlade SAD-a je od velikog značaja budući da (presudno) utječe na implementaciju i poštivanje Dejtonskog mirovnog sporazuma, te na održavanje mira i stabilnosti. Osim toga, vlada SAD-a teži i da potiče društveni, politički i ekonomski razvoj BiH tokom čitavog postdejtonskog perioda. Tome u prilog ide i činjenica da su donirane stotine miliona dolara za rekonstrukciju,

¹²⁸ United States Department of State. *Yugoslavia - Post Report - February 1986*. Google Books. United States Department of State, 06.08.2012. [datum pristupa: 10.04.2020.]

<[https://books.google.ba/books?id=YWw0AQAAQAAJ&lpg=RA34-PA9&dq=usis sarajevo belgrade&pg=RA34-PA9#v=onepage&q&f=false](https://books.google.ba/books?id=YWw0AQAAQAAJ&lpg=RA34-PA9&dq=usis%20sarajevo%20belgrade&pg=RA34-PA9#v=onepage&q&f=false)>

¹²⁹ Bazala, Razyipor. *USIS - Bosnia and Herzegovina*. State Magazine (March 1999) - 'Sarajevo - Rising from the Rubble'. United States Department of State, 17.01.2018. [datum pristupa: 10.04.2020.]

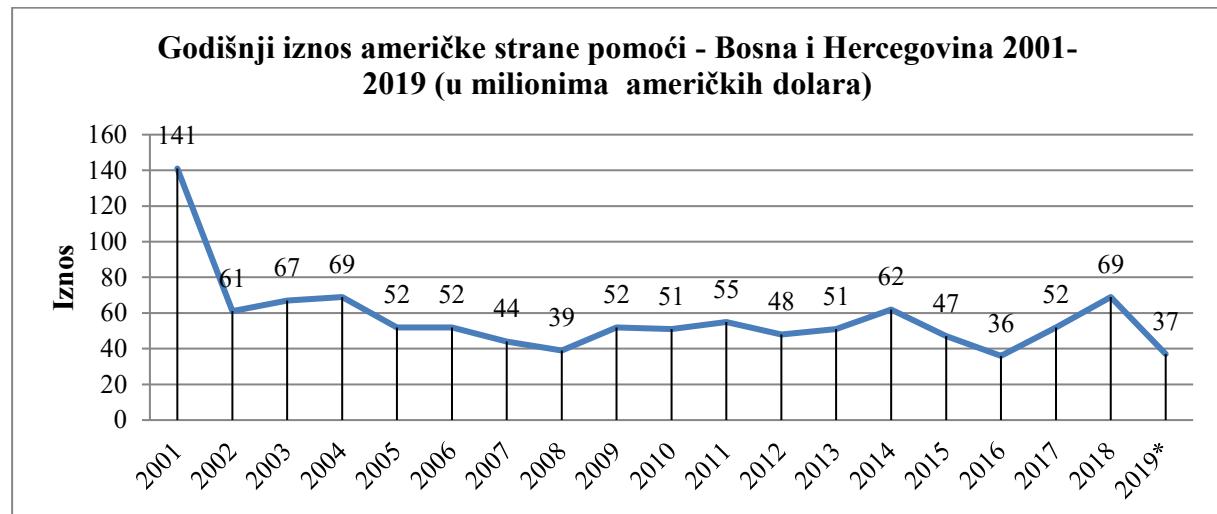
<[https://books.google.ba/books?id=d-cPnhqHoGMC&dq=usis sarajevo&pg=RA2-PA13#v=onepage&q=usis sarajevo&f=false](https://books.google.ba/books?id=d-cPnhqHoGMC&dq=usis%20sarajevo&pg=RA2-PA13#v=onepage&q=usis%20sarajevo&f=false)> str. 13.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ Ibid.

humanitarnu pomoć, ekonomski razvoj i vojnu obnovu Bosni i Hercegovini.¹³² Važno je također istaći da su svi američki ambasadori u BiH, kojih je od 1993. godine do danas bilo jedanaest¹³³, bili i karijerni diplomati, obrazovani za obavljanje ove funkcije.¹³⁴ Što ukazuju na ozbiljnost i namjeru vlade SAD-a u ispunjavanju svojih ciljeva, misije i vizije na ovom području.

Vlada SAD-a politički i finansijski podržava demokratski napredak BiH, te promoviše i podupire njenu integraciju u Evropsku Uniju i NATO vojno-politički savez. Uz to, ona aktivno zagovara jačanje demokratskih institucija, civilnog društva, snažno državno pravosude i vladavinu prava. Različiti nevladini projekti i programi, koji doprinose ostvarenju navedenih ciljeva, finansirani su od strane vlade SAD-a. Upravo njihova implementacija dovodi do značajnih promjena u bosanskohercegovačkom društvu, među kojima su međuetnička integracija i interakcija, neformalno obrazovanje i osnaživanje mlađih, inkluzija marginaliziranih skupina u društvu, promocija demokratskih, kulturnih i sportskih vrijednosti i sl.

Grafik 10. Godišnji iznos američke strane pomoći – Bosna i Hercegovina 2001-2019
(u milionima američkih dolara)

Analizirajući dostupne podatke Američke agencije za međunarodni razvoj USAID, u periodu od fiskalne 2001. do 2019. godine, vlada Sjedinjenih Američkih Država je, posredstvom

¹³² U.S. Department of State. *U.S. Relations With Bosnia and Herzegovina*. U.S. Department of State, Novembar 2018, [datum pristupa: 16.09.2019]. <<https://www.state.gov/u-s-relations-with-bosnia-and-herzegovina/>>

¹³³ U navedenih jedanaest je uračunat i Nicholas Manning Hill, koji je privremeno vodio diplomatsku misiju (Chargé d’Affaires ad interim) u nedostatku akreditiranog šefa misije, u periodu od augusta 2013. do januara 2015. godine.

¹³⁴ Office of the Historian. *Chiefs of Mission for Bosnia and Herzegovina*. U.S. State Department [datum pristupa: 10.04.2020.] <<https://history.state.gov/departmenthistory/people/chiefsofmission/bosnia-herzegovina>>

različitih agencija i organizacija, uložila više od jednog biliona američkih dolara za razvoj različitih sektora u Bosni i Hercegovini (grafik br. 10).¹³⁵

Među top tri sektora¹³⁶ su:

1. Sektor za vlast i civilno društvo (engl. Government and Civil Society)

Sa fokusom na: povećanje demokratske participacije i osnaživanje civilnog društva, promociju ljudskih prava, politike javnog sektora i administrativno upravljanje, procese decentralizacije i podršku subnacionalnim vlastima, razvoj pravosudnog sistema, upravljanje javnim finansijama, izbore, zakonodavstvo i političke stranke, medije i nesmetan protok informacija, i podršku organizacijama i institucijama koje promovišu jednak položaj žena u društvu i koji se bave borbom protiv korupcije.

Uloženo: preko 348 miliona američkih dolara

2. Sektor za konflikte, mir i sigurnost (engl. Conflict, Peace, and Security)

Sa fokusom na: civilnu izgradnju mira, spriječavanje i rješavanje sukoba, upravljanje i reformu sigurnosnog sistema, uklanjanje mina i eksplozivnih ostataka iz rata, i kontrolu malog i lako oružja.

Uloženo: preko 297 miliona američkih dolara

3. Sektor za poslovne i druge usluge (engl. Business and Other Services)

Sa fokusom na: ekonomski rast i razvoj, poslovnu politiku i administraciju, i rast i razvoj privatnog sektora.

Uloženo: preko 134 miliona američkih dolara

U zavisnosti od aktuelnog stanja u Bosni i Hercegovini, sektori koji su prednjačili po nivou ulaganja američke administracije su varirali. Više informacija o tome se može pronaći analizirajući tabelu br. 3. (Iznos američke strane pomoći Bosni i Hercegovini (po sektorima i godinama) od fiskalne 2001. do 2019. godine), grafik br. 11. (Iznos američke strane pomoći Bosni i Hercegovini (po sektorima i godinama) od fiskalne 2001. do 2019. godine) i grafik br. 12. (Ukupni iznos američke strane pomoći Bosni i Hercegovini po sektorima od fiskalne 2001. do 2019. godine) koji se nalaze u prilogu rada.

Još jedan od pokazatelja prisutnosti vlade SAD-a i (uspješne) saradnje između SAD-a i BiH, koji se može posmatrati kao dodatni instrument meke moći, je postojanje Američkih kutaka, modernih biblioteka čiji je cilj da „obogate postojeće izvore informacija o

¹³⁵ USAID. *U.S. Foreign Aid – Bosnia and Herzegovina*. USAID Foreign Aid Explorer. [datum pristupa: 11.04.2020.] <<https://explorer.usaid.gov/cd/BIH>> (Izvještaj za 2019. godinu nije u potpunosti kompletiran)

¹³⁶ Ibid.

Sjedinjenim Američkim Državama, njenoj historiji, nauci, kulturi, ljudima, političkom sistemu, trgovini [...] i da dosegnu što veći broj ljudi, stručnjaka kao i opće populacije koja ima interesa za određeno pitanje i neophodne su im informacije o Sjedinjenim Američkim Državama.¹³⁷ Na području naše države trenutno postoji deset kutaka, od toga pet na području entiteta Federacija BiH (Sarajevo, Zenica, Tuzla, Bihać i Mostar), tri na području entiteta Republika Srpska (Banja Luka, Doboј i Trebinje) i jedan u Distriktu Brčko, te su svi otvoreni za sve građane BiH, a prvenstveno za mlade ljude.

2.2. Programi razmjene koje nudi vlada SAD-a u BiH

Kako bi se povećao nivo razumijevanja između stanovnika Sjedinjenih Američkih Država i Bosne i Hercegovine, Ministarstvo vanjskih poslova SAD-a (engl. US State Department), tačnije Ured za obrazovanje i kulturu (engl. The Bureau of Educational and Cultural Affairs - ECA), unazad više od 15 godina, organizuje i nudi kulturne, akademske i profesionalne programe razmjene u Bosni i Hercegovini. Analizirajući web platformu Ureda za obrazovanje i kulturu pod nazivom „Exchange Programs“ (www.exchanges.state.gov) i zvaničnu stranicu ambasade SAD-a u BiH (www.ba.usembassy.gov), trenutni broj dostupnih programa iznosi trinaest¹³⁸, te su raspoređeni u šest grupa.

Na stranici ambasade SAD-a u BiH programi razmjene su razvrstani na sljedeći način:¹³⁹

- **Programi namijenjeni učenicima srednjih škola** (engl. High School Exchange Programs)
 1. Kennedy-Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program (KLYES)
 2. Youth Leadership Program (YLP)
- **Programi namijenjeni studentima prvog ciklusa studija** (engl. Undergraduate Exchange Programs)
 1. The Global Undergraduate Exchange Program (Global UGRAD)

¹³⁷ Ambasada Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini. *Američki Kutci*. [datum pristupa: 10.04.2020]. <<https://ba.usembassy.gov/bs/education-culture-bs/american-spaces-bs/>>

¹³⁸ Prema podacima koji se nalaze na zvaničnoj stranici ambasade SAD-a u BiH, postoji 12 programa razmjene, međutim dodatni program pod nazivom „The Benjamin Franklin Summer Institutes“ se može pronaći na web platformi „Exchange Programs“ koju uređuje Ured za obrazovanje i kulturu SAD-a.

¹³⁹ Ambasada Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini. *U.S. Exchange Programs*. [datum pristupa: 16.09.2019]. <<https://ba.usembassy.gov/education-culture/educational-exchanges/>>

- **Programi namijenjeni studentima drugog ciklusa studija** (engl. Graduate Exchange Programs)
 1. The Fulbright Foreign Student Program Visiting Student Researcher
 2. Fulbright Scholarship: Special Graduate Study Program for 2020-2021 Academic Year (Master's level)
 3. U.S. Service Academy
- **Programi namijenjeni osobama koji su završili drugi/treći ciklus studija** (engl. Postgraduate Exchange Programs)
 1. The Fulbright Visiting Scholar Program
- **Programi namijenjeni osobama u radnom odnosu** (engl. Professional Exchange Programs)
 1. The Hubert H. Humphrey Fellowship Program
 2. American English E-Teacher Program
 3. Study in the U.S. Institutes (SUSI) for Scholars
 4. Study of the U.S. Institutes (SUSI) for Secondary Educators
- **Programi namijenjeni lokalnim institucijama u BiH** (eng. Local Institutions Exchange Programs)
 1. The Fulbright Specialist Program

Navedeni programi se razlikuju po vrsti (kulturni, akademski i profesionalni), dužini trajanja, sadržaju i kategoriji/grupi društva koji mogu aplicirati na iste. Za potrebe ovog istraživanja uzeti su programi razmjene osmišljeni za učenike srednjih škola u Bosni i Hercegovini, od kojih je kratkoročni „Youth Leadership Program“ (YLP) i dugoročni „Kennedy-Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program“ (KLYES) program (više informacija o programima se može pronaći u tabeli br. 4).

	YLP	KLYES
Godina od kada se program sprovodi u BiH	2001	2009
Učesnici programa	<ul style="list-style-type: none"> Učenici srednjih škola koji: <ul style="list-style-type: none"> ✓ imaju minimalno 15 godina, ✓ posjeduju znanje engleskog jezika Nastavnici srednjih škola koji: <ul style="list-style-type: none"> ✓ su aktivni u radu s mladim osobama u školi ili zajednicu ✓ su voljni i spremni biti aktivno uključeni u aktivnosti učenika nakon povratka u BiH ✓ posjeduju znanje engleskog jezika <p>*Obja grupe učesnika moraju ispunjavati sve uslove za dobijanje američke vize</p>	<ul style="list-style-type: none"> Učenici srednjih škola koji: <ul style="list-style-type: none"> ✓ pohađaju prvi ili drugi razred ✓ su učili engleski jezik i tokom testiranja mogu dokazati znanje jezika ✓ visok prosjek u školi (vrlodobar, odličan) ✓ ispunjavaju sve uslove za dobijanje američke vize
Kriteriji za odabir/testiranje	<p>Za učenike:</p> <ul style="list-style-type: none"> • pokazano interesovanje za sudjelovanje u građanskim aktivnostima i volontiranje • liderksi potencijal • motivisanost, znatiželja/radoznalost/želja za učenjem • dobre socijalne i komunikacijske vještine • otvorenost za nova iskustva • visok prosjek u školi (vrlodobar, odličan) • znanje engleskog jezika • želja i sposobnost da se implementiraju projekti korisni za školu ili zajednicu učesnika <p>Za nastavnike:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokaz o pružanju dugogodišnje podrške projektima za mlade • demonstrirane liderске sposobnosti • znanje engleskog jezika • posvećenost radu s mladima nakon povratka pri implementaciji projekata učesnika 	<p>Testiranje:</p> <p>Testiranje podrazumjeva dvije faze. Učenici na ulaznom testiranju imaju provjeru znanja engleskog, te pisanje eseja na osnovu kojeg se procjenjuje spremnost za jednogodišnji boravak u SAD-u.</p> <p>Tokom polufinalnog kruga, učenici i njihovi roditelji su pozvani na informativni sastanak kako bi naučili više o programu.</p> <p>Učenici zatim sudjeluju u individualnom razgovoru sa osobljem ureda American Councils u Sarajevu, dodatno uzimaju standardizirani test engleskog jezika, pišu dva proktorirana eseja i dobivaju aplikacijsku prijavu koju moraju dostaviti uredu American Councils u roku od dvije sedmice.¹⁴¹</p>

¹⁴⁰ Država partner se bira na osnovu: (1)vanjskopolitičkih ciljeva, (2) (ne)povoljne klime za organizaciju razmjene i (3) očekivanog broja zainteresovanih učenika naspram kapaciteta za njihovo ugošćavanje, dok se broj učenika bira na osnovu prijašnjeg iskustva, iz prethodnih godina, te također očekivanog broja zainteresovanih učenika. Više informacija se može pronaći na link-u: <<https://www.federalregister.gov/d/2010-9334/p-27>>

¹⁴¹ Brošura *Kennedy-Lugar Youth Exchange and Study (YES) Program*. Sarajevo, BiH: American Councils for International Education, 2019. [datum pristupa: 16.09.2019.] <http://ac-see.org/new/wp-content/uploads/2016/09/2020-21-YES-Recruitment-Brochure_Bosnian_FINAL_online.pdf>

	NAPOMENA: Svi aplikanti moraju prvo dostaviti popunjenu aplikaciju (ambasadi SAD-a ili lokalnoj organizaciji) nakon čega se određeni broj aplikanata izabere za sljedeći krug koji podrazumjeva razgovor/intervju sa psihologom (na maternjem jeziku) i zaposlenicima ambasade SAD-a u BiH (na engleskom jeziku).	
Trajanje programa	Ukupno trajanje programa je devet mjeseci, s tim da period boravka u SAD-u iznosi između tri do četiri sedmice.	Učenici jednu školsku godinu borave u SAD-u (period: <i>august - juli</i>).
Aktivnosti učesnika u toku programa razmjene	Učesnici imaju priliku da: <ul style="list-style-type: none"> • kroz interaktivne radionice nauče nešto više o građanskom obrazovanju, radu u zajednici, razvoju liderstva kod mladih osoba i projektnom menadžmentu, • se upoznaju sa lokalnim liderima američkog društva, volontiraju, aktivno se uključe u diskusiju sa svojim vršnjacima. 	Učenici imaju priliku da: <ul style="list-style-type: none"> • pohađaju drugi ili treći razred u srednjoj školi u SAD-u, • volontiraju u lokalnoj zajednici, • učestvuju u radionicama koji se tiču građanskog obrazovanja i ljudskih sloboda u Washington-u, • i drugim aktivnostima koje organizuje lokalna organizacija/institucija u SAD-u.
Organizator programa razmjene	U Bosni i Hercegovini: Ambasada SAD u kooperaciji sa lokalnom organizacijom. U Sjedinjenim Američkim Državama: Organizacija/institucija (koja se prijavila putem online platforme www.grants.gov) koju je odabrala ECA, te koja također ima obavezu da osigura smještaj učesnicima (u host porodicama) tokom trajanja programa.	U Bosni i Hercegovini: Organizacija „American Councils Bosnia and Herzegovina“ U Sjedinjenim Američkim Državama: Organizacije/institucije (koje su se prijavile putem online platforme www.grants.gov) koje je odabrala ECA., te koje imaju obavezu da pronađu odgovarajuće srednje škole i host porodice za učesnike programa razmjene.
Razlog osnivanja programa razmjene	<ul style="list-style-type: none"> • Kako bi se pružila podrška razvoju društvenog angažmana u zajednici, liderских sposobnosti, poštivanja različitosti i građanskog obrazovanja među mladima iz BiH. • Kako bi se promovisalo međusobno razumijevanje i poštivanje između naroda Bosne i Hercegovine i Sjedinjenih Američkih Država. • Kako bi se uspostavile/učvrstile veze između vlada i naroda jačanjem odnosa među mladima dvije države. 	KLYES program je osnovan od strane američkog Kongresa kao odgovor na događaje koji su se desili 11.09.2001. godine. Osmišljen je za države sa većinskom muslimanskim populacijom kako bi se potaknulo bolje razumijevanje između ljudi Sjedinjenih Država i drugih država širom svijeta.
Ukupni iznos novčanih sredstava koji dodjeljuje ECA	\$250.000 godišnje. ¹⁴²	\$17.500.000 godišnje. ¹⁴³

Tabela 4. Komparacija osnovnih podataka programa razmjene YLP i KLYES¹⁴⁴

¹⁴² Više informacija se može pronaći na link-u: <<https://www.federalregister.gov/d/00-11024/p-19>>

¹⁴³ Grant sredstva za KLYES program razmjene podrazumjevaju implementaciju aktivnosti za naredne tri godine i odnose se na aktivnosti bh. alumnista (gdje im se osigurava poseban novčani fond za društveno korisne projekte) i KLYES Abroad program (gdje srednjoškolci iz SAD-a imaju priliku da posjete i žive u BiH godinu dana). Više informacija se može pronaći na link-u: <<https://www.federalregister.gov/d/2010-9334/p-102>>

¹⁴⁴ Ambasada Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini. *U.S. Exchange Programs*. [datum pristupa: 16.09.2019]. <<https://ba.usembassy.gov/education-culture/educational-exchanges/>>

Komparirajući sadržaj web stranica ambasada SAD-a (odjel „obrazovanje i kultura“) u svim zemljama bivše Jugoslavije, može se zaključiti da ambasada SAD-a u BiH ima najkvalitetnije transparentno organizovan i konceptualiziran sadržaj koji posjetiocima nudi lakši pristup informacijama. Također, broj programa razmjene dostupan učenicima srednjih škola se razlikuje (detaljan prikaz se nalazi u tabeli br. 5).

	Podaci sa „Exchange Programs“ online platforme ¹⁴⁵		Podaci sa zvanične web stranice ambasade SAD-a u dатој držави	
	Broj (dostupnih) programa razmjene			
	Kratkoročni programi	Dugoročni programi	Kratkoročni programi	Dugoročni programi
Bosna i Hercegovina¹⁴⁶	2	1	1	1
Crna Gora¹⁴⁷	1	2	0	1
Hrvatska¹⁴⁸	1	0	1	0
Kosovo¹⁴⁹	1	1	1	1
Sjeverna Makedonija¹⁵⁰	1	1	1	1
Slovenija¹⁵¹	2	0	0	0
Srbija¹⁵²	2	1	1	1

Tabela 5. Broj dostupnih programa razmjene namijenjenih učenicima srednjih škola u državama bivše Jugoslavije

Evidentna razlika, u broju programa razmjene koji se nalaze na dvije različite web stranice/platforme, se pojavljuje iz dva razloga: (1) pojedini programi su ukinuti (ali se ipak navode na online platformi „Exchange Programs“) ili (2) proces aplikacije nije javan, te se učesnici biraju na osnovu direktne nominacije osoblja ambasade.

Kao primjer možemo uzeti stanje programa razmjene u Bosni i Hercegovini, gdje na online platformi „Exchange Programs“ navode dva kratkoročna („Youth Leadership Program“ i „The Benjamin Franklin Summer Institutes“) i jedan dugoročni program („Kennedy-Lugar Youth

¹⁴⁵ Bureau of Educational and Cultural Affairs. *Exchange Programs for Non-U.S. Citizens*. U.S. Department of State. U.S. Department of State. [datum pristupa: 12.04.2020]. <<https://exchanges.state.gov/non-us>>

¹⁴⁶ Ambasada SAD-a u Bosni i Hercegovini. *U.S. Exchange Programs*. [datum pristupa: 12.04.2019]. <<https://ba.usembassy.gov/education-culture/educational-exchanges/>>

¹⁴⁷ Ambasada SAD-a u Crnoj Gori. *Programi obrazovne razmjene*. [datum pristupa: 12.04.2019]. <<https://me.usembassy.gov/me/education-culture-me/education-exchange-me/>>

¹⁴⁸ Ambasada SAD-a u Hrvatskoj. *U.S. Government Scholarships*. [datum pristupa: 12.04.2019]. <<https://hr.usembassy.gov/education-culture/u-s-government-scholarships/>>

¹⁴⁹ Ambasada SAD-a na Kosovu. *Exchange Programs*. [datum pristupa: 12.04.2019]. <<https://xk.usembassy.gov/education-culture/exchange-programs/>>

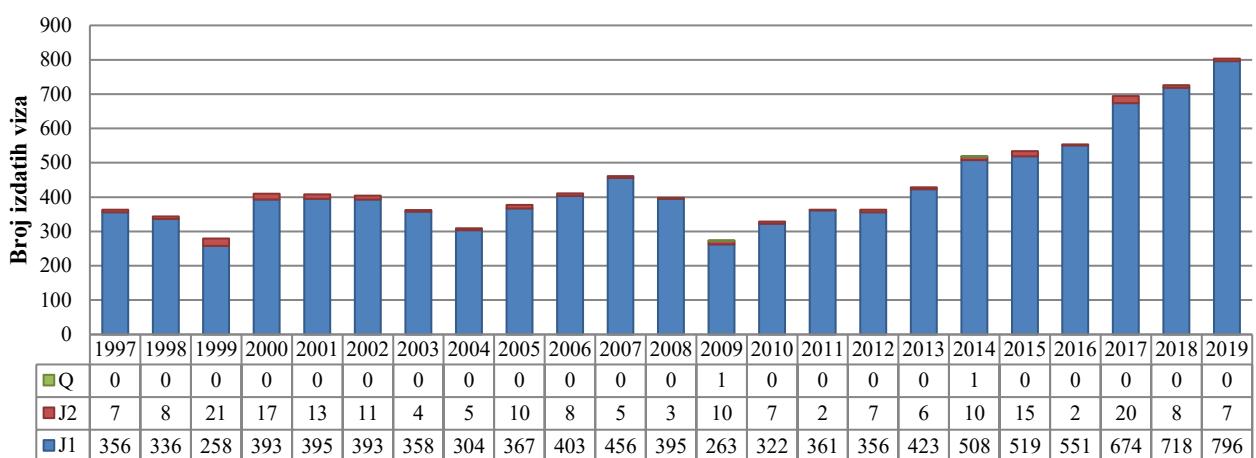
¹⁵⁰ Ambasada SAD-a u Sjevernoj Makedoniji. *Educational Exchange Programs*. [datum pristupa: 12.04.2019]. <<https://mk.usembassy.gov/education-culture/educational-exchange-programs/>>

¹⁵¹ Ambasada SAD-a u Sloveniji. *Education & Culture*. [datum pristupa: 12.04.2019]. <<https://si.usembassy.gov/education-culture/>>

¹⁵² Ambasada SAD-a u Srbiji. *Exchange Programs*. [datum pristupa: 12.04.2019]. <<https://rs.usembassy.gov/education-culture/exchange-programs/>>

Exchange & Study (YES) Program“), a na stranici ambasade SAD-a samo jedan kratkoročni („Youth Leadership Program“) i jedan dugoročni program („Kennedy-Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program“). Ataše za kulturu i obrazovanje pri ambasadi SAD-a u BiH, gospođa Holly Zardus, je tokom intervjuja (koji je održan 10.09.2019. godine) naglasila da dva učenika, u toku jedne godine, imaju priliku da učestvuju u programu „The Benjamin Franklin Summer Institutes“, te da su odabrani od strane osoblja ambasade na osnovu njihovog angažmana u lokalnoj zajednici (stoga nije naveden na zvaničnoj web stranici ambasade). Ona dodatno navodi da navedeni program potiče regionalno iskustvo (sa učesnicima drugih država u Evropi), stoga nije zastupljen u istom omjeru kao YLP, koji povezuje učesnike iz BiH, u namjeri da podpomogne međuetničkoj integraciji i razumijevanju unutar bh. društva. Od godine osnivanja, tačnije pokretanja programa razmjene u BiH, YLP i KYLES programi broje preko 300 alumnista.

Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi za učesnike programa razmjene iz Bosne i Hercegovine (1997-2019)

Grafik 13. Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi za učesnike programa razmjene iz Bosne i Hercegovine (1997-2019)

Broj učesnika programa razmjene, nosioca J1, J2 i Q vize, je varirao sa svakom fiskalnom godinom, ali u velikom slučaju je pratio globalne trendove izdavanja navedenih viza (Grafik 2. Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi u svijetu (1996 - 2019) – u prilogu). Na grafiku 13.¹⁵³ možemo primjetiti rast broja učesnika od fiskalne 1999. do 2001. godine, pa stagnaciju i blagi pad broja učesnika sve do fiskalne 2004. godine (zbog terorističkog napada

¹⁵³ U.S. Department of State - Bureau of Consular Affairs. *Nonimmigrant Visa Statistics (1997-2019)*. U.S. Department of State. [datum pristupa: 13.04.2020.] <<https://travel.state.gov/content/travel/en/legal/visa-law0/visa-statistics/nonimmigrant-visa-statistics.html>>

na Sjedinjene Američke Države 11.09.2001. godine). Zatim blagi porast sve do fiskalne 2007. godine, te opet blagi pad za naredne dvije godine zbog globalne ekonomske krize. Od fiskalne 2009. godine (kada je pokrenut KYLES program), pa sve do danas, evidentan je stalni stabilni rast broja učesnika programa razmjene koji dolaze iz Bosne i Hercegovine. U periodu od fiskalne 1997. do 2019. godine, ukupno je bilo 9.905 nosioca J1 vize, 206 nosioca J2 vize i 2 nosioca Q vize, što je ukupno 10.113 učesnika programa razmjene.

3. PROGRAMI RAZMJENE KAO INSTRUMENT MEKE MOĆI

U globalnom društvu, u kojem su pojedinici konstantno izloženi velikoj količini informacija i podataka, veoma je teško, pa gotovo i nemoguće, odlučiti na šta i kako se fokusirati. Dolazi do nedostatka pažnje, te samo akteri sa izgrađenom reputacijom, koju prati kredibilitet, imaju moć nad fluktuirajućim sadržajem koji utječe na pojedince i društvo u cijelini. Programi razmjene, u ovom slučaju, predstavljaju idealnu kreaciju pogodnih uslova koji usmjeravaju pažnju pojedinca/učesnika programa na životni stil, vrijednosti i elemente kulture drugog društva tj. države organizatora programa razmjene.

Interesantan primjer, za ovu situaciju, Joseph Nye opisuje u svojoj knjizi, navodeći da je „oko 50,000 književnika, novinara, zvaničnika, muzičara, plesača, sportista i akademaca iz Sovjetskog saveza posjetilo SAD između 1958. i 1988. godine, [...] što je značajno doprinijelo ostvarivanju američkih vanjskopolitičkih ciljeva.“¹⁵⁴ Ako se fokusiramo na programe razmjene namijenjene učenicima srednjih škola, važno je istaći da se, za razliku od učesnika iz Sovjetskog saveza, radi o adolescentima koji su podložniji lakšoj i bržoj promjeni stavova i usvajanju drugih ličnih i društvenih (kulturnih) vijednosti.

Adolescencija je važan period odrastanja, u kojem postepeno dolazi do složenijeg psihološkog, socijalnog i kognitivnog razvoja. Mnogi psiholozi su saglasni da je ovaj period presudan za razvoj ličnosti jer se tokom njega formira identitet, stječu navike ponašanja, dolazi do emocionalnog sazrijevanja, te većeg stepena samostalnosti i zrelosti.¹⁵⁵ Tako i programi razmjene na učesnike adolescente mogu znatno (lakše) utjecati na kreiranje (životnih) stavova, promjenu percepcije i njihovo sazrijevanje uopće (što je pokazalo i istraživanje sprovedeno u sklopu ovog rada).

¹⁵⁴ Nye, Joseph. *Soft Power: The Means To Success In World Politics*. New York, SAD: Public Affairs, 2004, str. 46.

¹⁵⁵ World Health Organization. *Adolescent Development*. World Health Organization, 09.05.2017. [datum pristupa: 14.04.2020.] <https://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/development/en/>

Budući da se radi o osjetljivoj dobnoj kategoriji, stručno osoblje, koje provodi programe razmjene u SAD-u, posvećuje veliku pažnju učesnicima:

- prije odlaska u SAD na program razmjene - orijentaciona priprema, u kojoj se daju sve potrebne informacije o programu, načinu života u SAD-u i kulturi (tzv. „pre-departure orientation“);
- pri dolasku u SAD - prvih nekoliko dana je posvećeno lakšem prilagođavanju učesnika novoj sredini;
- nakon odlaska iz SAD-a – gdje se učesnicima nastoji pomoći da se brže adaptiraju u društvo i svakodnevni život u BiH nakon razmjene (tzv. „re-entry orientation“).¹⁵⁶

Može se pretpostaviti da postoji razlika između kratkoročnog (YLP) i dugoročnog (KLYES) programa u odnosu na učesnike i njihovo mentalno stanje. U kratkoročnom programu sadržaj i koncept programa je znatno dinamičniji, učesnici svakodnevno imaju mnogobrojne aktivnosti na osnovu kojih im se (ne)svjesno plasiraju informacije u kontrolisanom području. To znači da su oni izloženi „najboljim“ stvarima koje im se, u sklopu programa, mogu ponuditi. Njihov entuzijazam i oduševljenost vjerovatno neće nestati tokom čitavog programa i vrijeme u takvom okruženju će im brže proći. Sa druge strane, učesnici dugoročnog programa u potpunosti žive i osjete svakodnevni život u SAD-u, jer su izloženi većem stepenu socijalizacije (primarnoj - u „host porodici“ i sekundarnoj - u školskom i širem okruženju) nego učesnici kratkoročnog programa. Oni zbog toga mogu doživjeti određene psihološke krize¹⁵⁷, npr. da im se pojavi želja za povratkom kući, sa kojima se suočavaju i bore, zbog čega vjerovatno tokom programa postanu zreliji i samostalniji u odnosu na učesnike kratkoročnog programa. Bez obzira na navedene razlike u konačnici i jedni i drugi programi sigurno imaju dosta pozitivnih (psiholoških) učinaka na učesnike. Najvažniji među njima je razvoj osjećaja vrijednosti i samopoštovanja jer su upravo oni, od mnogih kandidata, odabrani kao učesnici, zatim osjećaj samostalnosti koji se razvija tokom programa kada se više trebaju brinuti o sebi nego kada su u svojoj kući sa roditeljima/starateljima. Oba navedena osjećaja važna su za adolescente jer uz pomoć njih oni počinju da više cijene sebe sa jedne strane, a sa druge uče da se brinu sami o sebi.

Da li svi navedeni elementi, koji opisuju sa čime se suočavaju učesnici programa, mogu (u cijelini) biti iskorišteni kao instrument meke moći, tj. da li imaju utjecaj na usvajanje novih ličnih i društvenih vrijednosti, promjenu percepcije o SAD-u, motivisanost i njihov (društveni) angažman, pri povratku u BiH, prikazat će se u rezultatima istraživanja.

¹⁵⁶ Foundation for International Understanding Through Students. *Student Handbook - Youth Leadership Program with Bosnia and Herzegovina*. Seattle, SAD: FIUTS, 2012. – str. 3. i 4.

¹⁵⁷ Više o ovome se može pročitati u transkriptu intervjuja sa KLYES Alumni koordinatoricom, koji se nalazi u prilogu ovog rada.

III. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je sprovedeno u periodu od marta do septembra 2019. godine na uzorku od **106 ispitanika** koji su bili učesnici kratkoročnog („Youth Leadership Program - YLP“) i dugoročnog („Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program - KLYES“) programa za učenike srednjih škola, koje implementira vlada Sjedinjenih Američkih Država, u Bosni i Hercegovini.

U okviru istraživanja, kao primarni instrument prikupljanja podataka, koristila se online anketa (forma google obrasca) koja je bila distribuirana učesnicima programa/alumnistima putem: (1) društvenih mreža - tačnije Facebook grupa čiji su članovi alumnisti programa i (2) zvaničnih dopisa (email-a) koji su bili dostavljeni: YLP alumnistima od strane Ureda za odnose sa javnošću ambasade SAD-a u BiH (engl. Office for Public Affairs - OPA) i KLYES alumnistima od strane Ureda Američkog vijeća u BiH (engl. American Councils Bosnia and Herzegovina). Rezultati ankete, koji će se prezentovati u nastavku rada, obrađeni su u SPSS programu. Također, obavljeni su intervjuji sa atašeom za kulturu i obrazovanje pri ambasadi SAD-a u BiH, gospođom Holly Zardus, te YES Alumni koordinatorom, gospođom Merimom Muhić. U prilogu će biti predstavljeni odgovori iz intervjuja.

Anketa se sastoji iz četiri dijela:

1. Prvi dio čine podaci o ispitanicima – njihove sociodemografske karakteristike:
 - Spol
 - Starost
 - Mjesto prebivališta
 - Obrazovanje
 - Etnička pripadnost
 - Opis trenutnog statusa (*srednjoškolac, student, zaposlen ili nezaposlen*)
2. Drugi dio čine podaci koji se tiču programa razmjene
 - Vrsta programa (*kratkoročni ili dugoročni program*)
 - Godina razmjene
 - Motivacija za prijavu na program razmjene
3. Treći dio ankete sadrži sedam tvrdnji, sa petostepenom skalom odgovora:
 - U potpunosti se slažem
 - Slažem se
 - Niti se slažem, niti se neslažem
 - Ne slažem se
 - U potpunosti se ne slažem

4. Četvrti dio ankete sadrži pitanja koja se odnose na promjenu percepcije ispitanika o Sjedinjenim Američkim Državama, te njihovom angažmanu u lokalnoj zajednici, nakon programa razmjene.

Sociodemografske karakteristike ispitanika

Tabela 6. Spol ispitanika

	N	%
Muški	42	39.6
Ženski	64	60.4

U okviru uzorka nalazi se 39,6% muškaraca i 60,4% žena.

Tabela 7. Starost ispitanika

	N	%
od 15 do 18 godina	14	13.2
od 19 do 26 godina	77	72.6
od 27 do 33 godine	6	5.7
od 34 do 40 godina	7	6.6
preko 40 godina	2	1.9

Među ispitanicima najviše je onih starosti između 19 i 26 godina (72,6%), zatim slijede ispitanici starosti od 15 do 18 godina (13,2%) i oni između 34 i 40 godina (6,6%). Nakon njih su ispitanici između 27 i 33 godine (5,7%), te ispitanici preko 40 godina (1,9%).

Tabela 8. Mjesto prebivališta ispitanika

	N	%
Federacija BiH	62	58.5
Republika Srpska	18	17.0
Sjedinjene Američke Države	3	2.8
Ne živim više u BiH	23	21.7

U okviru uzorka ima 58,5% ispitanika iz Federacije BiH i 17% iz Republike Srpske, zatim 2,8% ispitanika iz Sjedinjenih Američkih Država, te 21,7% ispitanika koji ne žive u Bosni i Hercegovini, niti Sjedinjenim Američkim Državama.

Tabela 9. Obrazovanje ispitanika

	N	%
Osnovno obrazovanje	9	8.5
Srednje obrazovanje	37	34.9
Prvi ciklus visokog obrazovanja	40	37.7
Drugi ciklus visokog obrazovanja	19	17.9
Treći ciklus visokog obrazovanja	1	.9

Među ispitanicima ima najviše onih sa završenim prvim ciklusom studija (37,7%), zatim slijede ispitanici sa završenom srednjom školom (34,9%), drugim ciklusom studija (19%), osnovnom školom (8,5%) i trećim ciklusom studija (0,9%).

Tabela 10. Etnička pripadnost ispitanika

	N	%
Bošnjak	37	34.9
Hrvat	19	17.9
Srbin	22	20.8
Ostalo	12	11.3
Ne želim odgovoriti	16	15.1

S obzirom na etničku pripadnost ispitanika u okviru uzorka nalazi se 34,9% Bošnjaka, 20,8% Srba, 17,9% Hrvata, 11,3% ostalih i 15,1% ispitanika koji se nisu željeli izjasniti.

Odgovori koje su ispitanici naveli unutar kategorije „Ostalo“ su sljedeći: „Bosanac“; „Bosanac“; „Bosanka“ i „Hercegovka“; „Bosanac-Hercegovac“; „Bosanac“; „Jugosloven/Bosanac“; „Bosanac i Hercegovac“; „Bosanka“; „Bosanka“; „Bosanka“; „Ne smatram da imam etnicku pripadnost.“; „Bosanka“.

Tabela 11. Status ispitanika

	N	%
Srednjoškolac	11	10.4
Student	60	56.6
Zaposlen (honorarni posao)	2	1.9
Zaposlen (ugovor o radu)	30	28.3
Nezaposlen (aktivno tražim posao)	3	2.8

U okviru uzorka ima 56,6% studenata, 28,3% zaposlenih ispitanika (ugovor o radu), 10,4% srednjoškolaca, 2,8% nezaposlenih ispitanika koji aktivno traže posao, te 1,9% zaposlenih ispitanika (honorarni posao).

Podaci koji se odnose na program razmjene ispitanika

Tabela 12. Programi razmjene na kojem su bili ispitanici

	N	%
YES Program - The Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study Program	41	38.7
YLP Program – Youth Leadership Program	65	61.3

U okviru uzorka ima 38,7% ispitanika koji su bili učesnici KLYES programa razmjene, te 61,3% ispitanika koji su bili učesnici YLP programa razmjene.

Tabela 13. Godina razmjene ispitanika

	N	%
2003	1	.9
2009	1	.9
2010	3	2.8
2011	7	6.6
2012	10	9.4
2013	16	15.1
2014	20	18.9
2015	11	10.4
2016	15	14.2
2017	9	8.5
2018	3	2.8
2019	10	9.4

U okviru uzorka, ispitanici su bili na programu razmjene prema sljedećim procentima: 2014 (18,9%), 2013 (15,1%), 2016 (14,2%), 2015 (10,4%), 2012 (9,4%), 2019 (9,4%), 2017 (8,5%), 2011 (6,6%), 2010 (2,8%), 2018 (2,8%), 2003 (0,9%) i 2009 (0,9%).

Tabela 14. Motivacija ispitanika za prijavu na program razmjene

	N	%
da upoznam kulturu/običaje SAD-a	70	15.3
da usavršim svoja znanja i vještine	74	16.2
da steknem nova iskustva	82	17.9
da usavršim engleski jezik	52	11.4
zbog prilike da putujem/posjetim SAD	71	15.5
zbog sadržaja/kvalitete programa	49	10.7
zbog novih poznanstava i druženja	59	12.9
ostalo	1	.2

*Ispitanici su imali mogućnost odabrati više odgovora

Na pitanje koja je bila motivacija ispitanika da se prijave na program razmjene, sljedeći rezultati su dobiveni: da steknu nova iskustva (82 ispitanika – 17,9%), da usavrše svoja znanja i vještine (74 ispitanika – 16,2%), zbog prilike da putuju/posjete SAD (71 ispitanik -15,5%), da upoznaju kulturu/običaje SAD-a (70 ispitanika – 15,3%), zbog novih poznanstava i druženja (59 ispitanika – 12,9%), da usavrše engleski jezik (52 ispitanika – 11,4%), zbog sadržaja/kvalitete programa (49 ispitanika – 10,7%) i ostalo (1 ispitanik – 0,2%).

Odgovor koje je ispitanik naveo unutar kategorije „*Ostalo*“ je sljedeći: „Da unaprijedim situaciju u svom gradu kroz projekte i partnerstva.“

ISPITIVANJE HIPOTEZA

GENERALNA HIPOTEZA: *Programi razmjene “Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program” i „Youth Leadership Program“, koje implementira vlada SAD-a u BiH, utječu na pozitivnu promjenu percepcije učesnika programa o Sjedinjenim Američkim Državama.*

Ispitivanje generalne hipoteze se vršilo kroz analizu rezultata ankete, tačnije četiri tvrdnje i tri pitanja, te također koristeći regresijsku analizu. Na navedene tvrdnje se mogao dati jedan od pet ponuđenih odgovora (tzv. Likertova skala), a to su: (1) u potpunosti se slažem, (2) slažem se, (3) niti se slažem, niti se ne slažem, (4) ne slažem se, i (5) u potpunosti se ne slažem.

Tvrđnje:

- Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi.
- Smatram da je američka prisutnost na međunarodnoj sceni garant globalnog mira i stabilnosti.
- Sve vanjskopolitičke aktivnosti američke vlade smatram izrazito pozitivnim i konstruktivnim.
- Američka vlada je ulagala i ulaže velike napore u procese pomirenja i stabilizacije u BiH.

Ostala pitanja zatvorenog tipa:

- Da li se promijenilo Vaše mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama nakon programa razmjene?
- Da li biste opet posjetili Sjedinjenje Američke Države u slučaju da Vam se pruži prilika?
- Da li biste voljeli živjeti u Sjedinjenim Američkim Državama?

Analiza odgovora online ankete:

Tvrđnja br. 1. *Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi.*

- Više od 62% ispitanika se slaže ili u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom, dok se 11,3% ne slaže ili u potpunosti ne slaže sa navedenim.
 - Prilog – tabela br. 15. i 16., i histogram br. 1.
- Za navedenu tvrdnju najviše odgovora sa pozitivnim vrijednostima (u potpunosti se slažem; slažem se) dali su ispitanici preko 40 godina starosti, ispitanici iz Federacije BiH, te ispitanici koji se izjašnjavaju kao Hrvati.
 - Prilog – tabela br. 51., 52. i 53.

Tvrđnja br. 2. *Smatram da je američka prisutnost na međunarodnoj sceni garant globalnog mira i stabilnosti.*

- Više od 24% ispitanika se slaže ili u potpunostislaže sa navedenom tvrdnjom, dok se 37,7% ispitanika ne slaže ili u potpunosti ne slaže sa navedenim.
 - Prilog – tabela br. 17. i 18., i histogram br. 2.
- Za navedenu tvrdnju najviše odgovora sa pozitivnim vrijednostima (u potpunosti se slažem; slažem se) dali su ispitanici preko 40 godina starosti, ispitanici koji žive u SAD-u, te ispitanici koji se izjašnjavaju kao Ostali.
 - Prilog – tabela br. 63., 64. i 65.

Tvrđnja br. 3. *Sve vanjskopolitičke aktivnosti američke vlade smatram izrazito pozitivnim i konstruktivnim.*

- Više od 20% ispitanika se slaže ili u potpunostislaže sa navedenom tvrdnjom, dok se 44,3% ispitanika ne slaže ili u potpunosti ne slaže sa navedenim.
 - Prilog – tabela br. 19. i 20., i histogram br. 3.
- Za navedenu tvrdnju najviše odgovora sa pozitivnim vrijednostima (u potpunosti se slažem; slažem se) dali su ispitanici preko 40 godina starosti, ispitanici koji žive u Federaciji BiH, te ispitanici koji se izjašnjavaju kao Bošnjaci.
 - Prilog – tabela br. 66., 67. i 68.

Tvrđnja br. 4. *Američka vlada je ulagala i ulaže velike napore u procese pomirenja i stabilizacije u BiH.*

- Više od 52% ispitanika se slaže ili u potpunostislaže sa navedenom tvrdnjom, dok se 15,1% ispitanik ne slaže ili u potpunosti ne slaže sa navedenim.
 - Prilog – tabela br. 21. i 22., i histogram br. 4.

- Za navedenu tvrdnju najviše odgovora sa pozitivnim vrijednostima (u potpunosti se slažem; slažem se) dali su ispitanici preko 40 godina starosti, ispitanici koji žive u Federaciji BiH, te ispitanici koji se izjašnjavaju kao Ostali.
 - Prilog – tabela br. 69., 70. i 71.

Pitanje br.1. *Da li se promijenilo Vaše mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama nakon programa razmjene?*

- Pozitivno mišljenje o SAD-u ima trenutno ili je i prije programa imalo ukupno 83% ispitanika, dok ukupno 17% ispitanika ima negativno mišljenje stečeno prije ili poslije programa razmjene.
 - Prilog – tabela br. 23. i 24., i histogram br. 5.

Pitanje br. 2. *Da li biste opet posjetili Sjedinjenje Američke Države u slučaju da Vam se pruži prilika?*

- Više od 97% ispitanika na ovo pitanje odgovorilo je pozitivno, dok je 2,8% ispitanika dalo negativan odgovor.
 - Prilog – tabela br. 25. i 26., i histogram br. 6.

Pitanje br. 3. *Da li biste voljeli živjeti u Sjedinjenim Američkim Državama?*

- Više od 51% ispitanika na ovo pitanje odgovorilo je pozitivno, dok je nešto više od 48% ispitanika dalo negativan odgovor.
 - Prilog – tabela br. 27. i 28., i histogram br. 7.
- Na navedeno pitanje najviše pozitivnih odgovora dali su ispitanici preko 40 godina starosti, ispitanici koji žive u Federaciji BiH (nakon ispitanika koji već žive u SAD-u), te ispitanici koji se izjašnjavaju kao Ostali.
 - Prilog – tabela br. 72., 73. i 74.

Regresijskom analizom dolazimo do podataka da koeficijent korelacije (R) iznosi 0,516 i koeficijent determinacije (R^2) 0,711, što ukazuje da se generalne hipoteza potvrđuje tj. da 71% programi razmjene utječu na pozitivnu promjenu percepcije učesnika programa o Sjedinjenim Američkim Državama. (Prilog – tabela 29., 30., 31., i 32. i histogram br. 8.)

POSEBNA-POJEDINAČNA HIPOTEZA BR. 1.: *Programi razmjene "Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program" i „Youth Leadership Program“, koje implementira vlada SAD-a u BiH, utječu na oblikovanje životnih vrijednosti učesnika programa.*

Ispitivanje posebne-pojedinačne hipoteze br. 1. se vršilo kroz analizu rezultata ankete, tačnije jedne tvrdnje, te također koristeći regresijsku analizu. Na navedenu tvrdnju se mogao dati jedan od pet ponuđenih odgovora (tzv. Likertova skala), a to su: (1) u potpunosti se slažem, (2) slažem se, (3) niti se slažem, niti se ne slažem, (4) ne slažem se, i (5) u potpunosti se ne slažem.

Tvrđnja br. 1. *Smatram da sam u toku svog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama usvojio nove lične i društvene vrijednosti koje njegujem i promovišem danas.*

- Za navedenu tvrdnju najviše odgovora sa pozitivnim vrijednostima (u potpunosti se slažem; slažem se) dali su ispitanici od 15 do 18 godina starosti, ispitanici koji više ne žive u BiH, te ispitanici koji se izjašnjavaju kao Ostali.
 - Prilog – tabela br. 54., 55. i 56.

Regresijskom analizom dolazimo do podataka da koeficijent korelacije (R) iznosi 0,612 i koeficijent determinacije (R^2) 0,813, što ukazuje da se posebna-pojedinačna hipoteza potvrđuje tj. da 81% programi razmjene utječu na oblikovanje životnih vrijednosti učesnika programa. (Prilog – tabela 33., 34., 35., 36. i 37. i histogram br. 9.)

POSEBNA-POJEDINAČNA HIPOTEZA BR. 2.: *Programi razmjene "Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program" i „Youth Leadership Program“, koje implementira vlada SAD-a u BiH, omogućavaju učesnicima programa da steknu nova znanja i iskustva koja im koriste u njihovom profesionalnom usavršavanju i uspješnom zaposlenju.*

Ispitivanje posebne-pojedinačne hipoteze br. 2. se vršilo kroz analizu rezultata ankete, tačnije jedne tvrdnje, te također koristeći regresijsku analizu. Na navedenu tvrdnju se mogao dati jedan od pet ponuđenih odgovora (tzv. Likertova skala), a to su: (1) u potpunosti se slažem, (2) slažem se, (3) niti se slažem, niti se ne slažem, (4) ne slažem se, i (5) u potpunosti se ne slažem.

Tvrđnja br. 1. *U toku svog boravka imao sam priliku da steknem nova znanja i iskustva koji su doprinjeli mom profesionalnom usavršavanju.*

- Za navedenu tvrdnju najviše odgovora sa pozitivnim vrijednostima (u potpunosti se slažem; slažem se) dali su ispitanici od 34 do 40 godina starosti, ispitanici koji žive u SAD-u, te ispitanici koji se izjašnjavaju kao Ostali.
 - Prilog – tabela br. 57., 58. i 59.

Regresijskom analizom dolazimo do podataka da koeficijent korelacije (R) iznosi 0,721 i koeficijent determinacije (R^2) 0,915, što ukazuje da se posebna-pojedinačna hipoteza potvrđuje tj. da 92% programi razmjene omogućavaju učesnicima programa da steknu nova znanja i iskustva koja im koriste u njihovom profesionalnom usavršavanju i uspješnom zaposlenju. (Prilog – tabela 38., 39., 40., 41. i 42. i histogram br. 10.)

POSEBNA-POJEDINAČNA HIPOTEZA BR. 3.: *Programi razmjene “Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program” i „Youth Leadership Program“, koje implementira vlada SAD-a u BiH, motivišu učesnike programa da (p)ostanu aktivni građani koji promovišu demokratske vrijednosti.*

Ispitivanje posebne-pojedinačne hipoteze br. 3. se vršilo kroz analizu rezultata ankete, tačnije jedne tvrdnje, te također koristeći regresijsku analizu. Na navedenu tvrdnju se mogao dati jedan od pet ponuđenih odgovora (tzv. Likertova skala), a to su: (1) u potpunosti se slažem, (2) slažem se, (3) niti se slažem, niti se neslažem, (4) ne slažem se, i (5) u potpunosti se ne slažem.

Tvrđnja br. 1. *Smatram da sam nakon povratka u BiH postao aktivniji građanin u društvu koji promoviše demokratske vrijednosti.*

- Za navedenu tvrdnju najviše odgovora sa pozitivnim vrijednostima (u potpunosti se slažem; slažem se) dali su ispitanici preko 40 godina starosti, ispitanici koji žive u SAD-u, te ispitanici koji se izjašnjavaju kao Ostali.
 - Prilog – tabela br. 60., 61. i 62.

Regresijskom analizom dolazimo do podataka da koeficijent korelacije (R) iznosi 0,420 i koeficijent determinacije (R^2) 0,691, što ukazuje da se posebna-pojedinačna hipoteza potvrđuje tj. da 69% programi razmjene motivišu učesnike programa da (p)ostanu aktivni građani koji promovišu demokratske vrijednosti. (Prilog – tabela 43., 44., 45., 46. i 47. i histogram br. 11.)

POSEBNA-POJEDINAČNA HIPOTEZA BR. 4.: *Dugoročni program razmjene (“Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program”) ima veći utjecaj na učesnike programa i njihovu percepciju o SAD-u, nego kratkoročni program razmjene („Youth Leadership Program“).*

Ispitivanje posebne-pojedinačne hipoteze br. 4. se vršilo kroz analizu rezultata ankete, tačnije ukrštavanjem tvrdnje: *Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi* (kao zavisne varijable) i programa razmjene: YLP i KLYES (kao nezavisne varijable), koristeći hi-kvadrat test (engl. Chi-Square Test).

Dobijeni hi-kvadrat test je $\chi^2 = 12.033$ i on je znatno veći od granične vrijednosti uz 4 stepen slobode i značajan je zbog vrijednosti *Sig.* = 0.017 koja je mnogo manja od granične vrijednosti (0.05). Ovaj rezultat govori da između dugoročnog programa razmjene (“Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program”) i kratkoročnog programa razmjene („Youth Leadership Program“) postoji statistički značajna razlika, u korist dugoročnog programa razmjene (“Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program”). (Prilog – tabela br. 48., 49. i 50.)

Sažetak svih ostalih odgovora, prema nezavisnim varijablama, se može pronaći u tabelama u prilogu, od tabele br. 51. do tabele br. 74.

Analizom dobivenih odgovora ispitanika koji su učestvovali u istraživanju za potrebe ovog rada došlo se do sljedećih zaključaka:

Motivi ispitanika da se prijave na programe razmjene su mnogobrojni, većina njih na ovo pitanje je dala više odgovora; od želje da steknu nova iskustva i usavrše svoja znanja, prilike da putuju u SAD, upoznaju američku kulturu i običaje, do mogućnosti sticanja novih poznanstava i usavršavanja engleskog jezika, kao i zbog sadržaja i kvaliteta programa uopće. Navedeni motivi i rezultati istraživanja pokazuju da su učesnici programe razmjene percipirali i doživjeli kao svojevrsni izazov i priliku koja će im donijeti različite benefite, a jedan od njih je da se bolje upoznaju i dožive način života, kulturu i običaje koji se praktikuju u Sjedinjenim Američkim Državama. Zahvaljujući tom ličnom iskustvu učesnici najčešće oblikuju pozitivno/pozitivnije mišljenje o SAD-u i njihovoj kulturi. Sa druge strane, kada je u pitanju djelovanje i prisutnost SAD-a u međunarodnim odnosima, njihovo mišljenje nije toliko pozitivno. Manji broj učesnika u istraživanju (24%) dijeli mišljenje da je američka prisutnost na međunarodnoj sceni garant globalnog mira i stabilnosti, a tek 20% ispitanika

percipira sve vanjskopolitičke aktivnosti američke vlade izrazito pozitivnim i konstruktivnim. Međutim, ono što je interesantno je da preko 52% ispitanika vjeruje da je američka vlada ulagala i ulaže velike napore u procese pomirenja i stabilizacije u BiH. Na osnovu ovog istraživanja ne mogu se dati konkretna objašnjenja zašto učesnici imaju poprilično negativnu percepciju uloge SAD-a na međunarodnoj sceni u odnosu na njihovu pozitivnu percepciju i mišljenje o kulturi Sjedinjenih Američkih Država i SAD-u uopće, kao i značaju njihove prisutnosti u procesu pomirenja i stabilizacije u BiH. Da li je takvo mišljenje nastalo zbog utjecaja i načina obrazovanja, oblikovano posredstvom medija ili nekog drugog faktora, pitanja su koja treba dodatno ispitati. Zanimljivo je istaći da su lična iskustva tokom programa razmjene doprinijela promjeni mišljenja o SAD-u uopće, pa tako 83% ispitanika koji su učestvovali u programu razmjene ima pozitivno mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama, 97% njih bi ponovo posjetilo SAD ukoliko im se za to ukaže prilika, a 51% njih bi tamo voljelo živjeti. Rezultati istraživanja ukazuju i da su programi razmjene pozitivno doprinijeli ličnom razvoju učesnika, budući da su učesnici iskazali da su, tokom programa, usvojili nove lične i društvene vrijednosti koje njeguju i danas, a među njima najviše odgovora sa pozitivnim vrijednostima dali su ispitanici od 15 do 18 godina. Oni su također naveli da im je učešće u programu razmjene pružilo priliku za nova znanja i iskustva koja su doprinijeli njihovom profesionalnom usavršavanju. Pokazalo se i da programi razmjene pozitivno utječu na učesnike da (p)ostanu aktivniji građani koji promovišu demokratske vrijednosti nakon završetka programa i povratka u BiH, u svoje lokalne sredine.

Nije iznenadujuće što rezultati upućuju da veći utjecaj na učesnike i njihovu percepciju o SAD-u ima dugoročni program razmjene „KLYES“, u odnosu na kratkoročni program „YLP“ s obzirom na to da tokom „KLYES“ programa učesnici imaju sadržajniji koncept i plan rad, te više prilika i mogućnosti za nova (sa)znanja tokom kojih oblikuju svoja (nova) mišljenja i stavove.

Navedeni sažetak rezultata daje nam kratki uvid u ličnu percepciju učesnika koji su učestvovali u dugoročnom i kratkoročnom programu razmjene, ali i postavlja nova pitanja koja mogu biti predmet budućih istraživanja, uz pomoć kojih će se dobiti jasnija i potpunija slika o važnosti i značaju programa razmjena.

ZAKLJUČAK

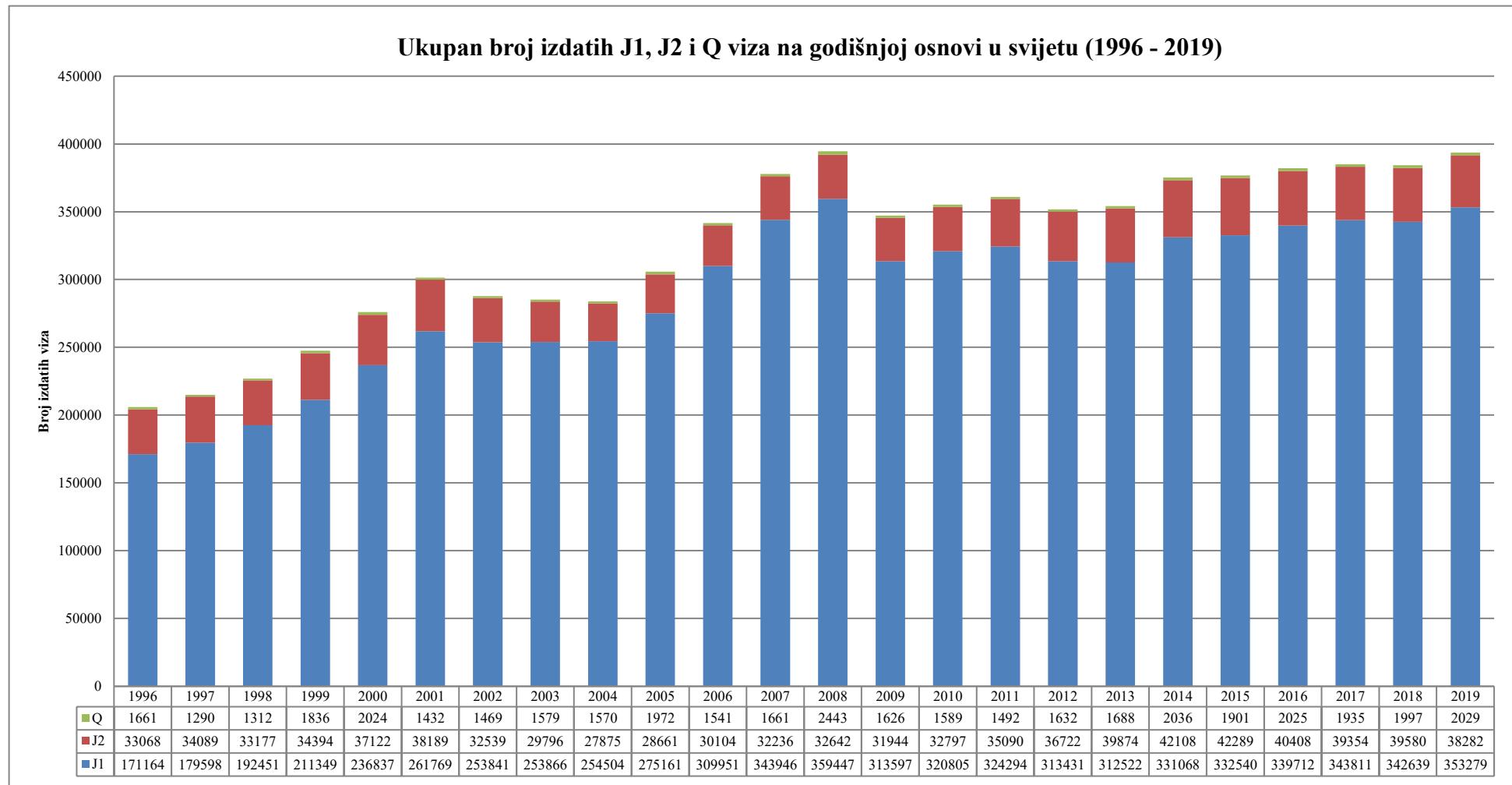
Izloženost različitim kulturama i drugačijim vrijednosnim sistemima je postala svakodnevna pojava sa dolaskom globalizacije koja je, zbog svoje višedimenzionalnosti, uticala i na status svake države na međunarodnoj sceni, u pogledu njihove tvrde (vojne i ekonomске) i meke moći. Zaključno sa Drugim svjetskim ratom, velike sile bivaju sve više svjesne ekonomске neisplativosti korištenja metoda prisile, te teže osigurati i održati međunarodni visoki status i kredibilitet prakticirajući druge načine i metode. Sjedinjene Američke Države postepeno počinju shvatati i kreirati programe koji će za svrhu imati projekciju meke moći koristeći vlastite resurse (kulturu, političke vrijednosti i vanjskopolitičke aktivnosti) kako bi oblikovali preferencije drugih država/naroda. S obzirom da ova nenasilna metoda utjecanja na druge zahtjeva domaći i međunarodni kredibilitet, koji su usko vezani za sve aktivnosti izvan države (bilateralni i multilateralni odnosi), Sjedinjenje Američke Države su dugi niz godina nesvesno vršile projekciju meke moći, te održavali njenu vitalnost kroz ulogu međunarodnog branitelja različitih sloboda, ljudskih prava i drugih demokratskih vrijednosti (za većinu država svijeta). To joj je dalo mogućnost za kreiranje efektivne platforme koja će biti sačinjena od različitih programa, te koji imaju za cilj podizanje međusobnog razumijevanja kultura različitih naroda svijeta, u ovom slučaju kroz direktnu interakciju, uz popratne elemente svakog programa razmjene pojedinačno.

Već u Drugom svjetskom ratu, Sjedinjene Američke Države su imale uspostavljene državne sisteme koji su se bavili „javnom diplomacijom“. Tačnije, propagandom koja je, za razliku od današnje meke moći, težila bržem utjecaju na druge i koja je imala snažne veze sa vladinim agencijama (kao što su Kancelarija za ratne informacije (OWI) i Agencija za strateške usluge (OSS)). Prvi oblici programa razmjene SAD-a, sa drugim državama, su bili sprovedeni 1940. godine od strane Ureda koordinatora za američka pitanja, sa Latinskom Amerikom i glavni cilj je također bila propaganda tj. utjecaj na dešavanja na zapadnoj hemisferi. Iako je Ured ukinut 1946. godine, njegove nadležnosti prelaze na Ministarstvo vanjskih poslova SAD-a, te iste godine dolazi do institucionalizacije programa razmjene jer Američka vlada usvaja tzv. Fulbrightov zakon koji višak novaca od prodaje ratne imovine u inostranstvu usmjerava na finansiranje programa razmjene za studente (u oblastima obrazovanja, kulture i nauke). Privatni sektor u SAD-u je također bio uljučen u realizaciju programa, tako što je obezbjedio različite stipendije i druge vidove pomoći gostujućim studentima, akademskom osoblju i drugim učesnicima programa razmjene. Osam godina nakon usvajanja Fulbrightovog zakona, usvaja se i tzv. Smith-Mundt zakon (engl. The U.S. Information and Educational Exchange

Act), te dolazi do odobravanja veće podrške za programe razmjene i dodatnih propagandnih instrumenata. U toku mandata predsjednika Dwight D. Eisenhower-a nadležnost za programe razmjene se prebacuje na novoosnovani Ured za obrazovne i kulturne odnose, koji 1960. godine mijenja za stalno svoj naziv, a to je Ured za obrazovanje i kulturu (engl. Bureau of Educational and Cultural Affairs). Kasnije, 1961. godine, usvaja se tzv. Fulbright-Hays zakon (engl. Mutual Educational and Cultural Exchange Act) koji konsolidira sve prethodne zakone i dodaje nove elemente koji osiguravaju postojanje i implementaciju programa razmjene, te služi kao povelja za sve obrazovne i kulturne razmjene koje finansira vlada SAD-a danas.

Trenutno, građanima Bosne i Hercegovine, je dostupno više od deset programa razmjene koji se razlikuju po vrsti (kulturni, akademski i profesionalni), dužini trajanja, sadržaju i kategoriji/grupi društva koji mogu aplicirati na iste. U sklopu ovog magistarskog rada, istraživanje je obuhvatilo učesnike programa za srednje škole, a to su kratkoročni „Youth Leadership Program“ i dugoročni „Kennedy-Lugar Youth Exchange & Study (YES)“ program, te se nastojao istražiti utjecaj navedenih programa, kao instrumenta meke moći, pri oblikovanju mišljenja i percepcije učesnika o Sjedinjenim Američkim Državama. Vodeći se postavljenim hipotezama, možemo zaključiti da je istraživanje pokazalo: (1) da su lična iskustva tokom programa razmjene doprinijela promjeni mišljenja o SAD-u uopće, pa tako 83% ispitanika koji su učestvovali u programu razmjene ima pozitivno mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama, 97% njih bi ponovo posjetilo SAD ukoliko im se za to ukaže prilika, a 51% njih bi tamo voljelo živjeti, (2) da su programi razmjene pozitivno doprinijeli ličnom razvoju učesnika, budući da su učesnici iskazali da su, tokom programa, usvojili nove lične i društvene vrijednosti koje njeguju i danas, (3) da im je učešće u programu razmjene pružilo priliku za nova znanja i iskustva koja su doprinijeli njihovom profesionalnom usavršavanju, (4) da su programi razmjene pozitivno utjecali na učesnike da (p)ostanu aktivni građani koji promovišu demokratske vrijednosti nakon završetka programa i povratka u BiH, i (5) da je veći utjecaj na učesnike i njihovu percepciju o SAD-u imao dugoročni program razmjene „KLYES“, u odnosu na kratkoročni „YLP“ program.

PRILOZI

Grafik 2. Ukupan broj izdatih J1, J2 i Q viza na godišnjoj osnovi u svijetu (1996 - 2019)¹⁵⁸

¹⁵⁸ U.S. Department of State - Bureau of Consular Affairs. *Nonimmigrant Visa Statistics (1996-2019)*. U.S. Department of State. [datum pristupa: 17.03.2020.]
<https://travel.state.gov/content/travel/en/legal/visa-law0/visa-statistics/nonimmigrant-visa-statistics.html>

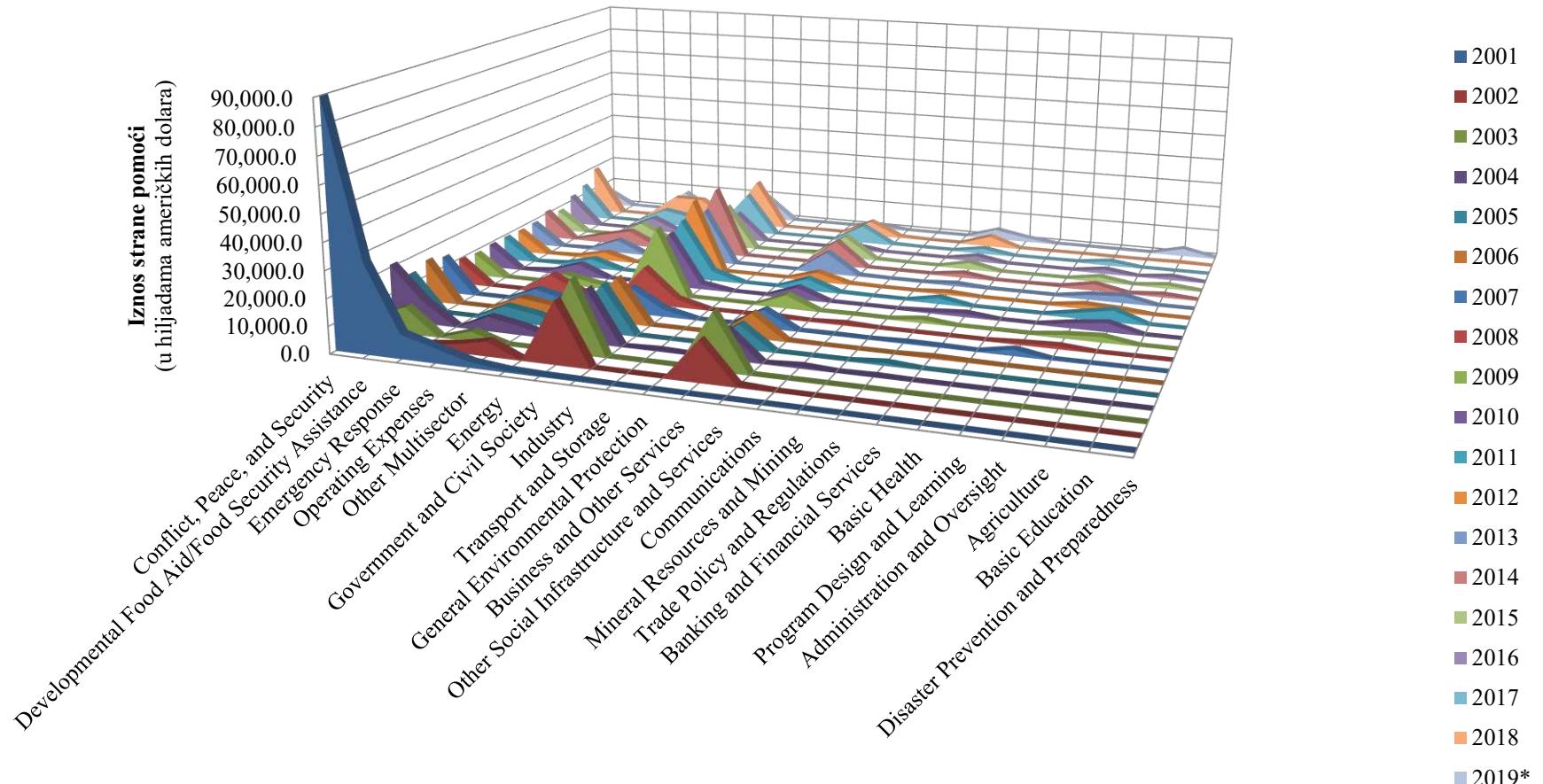
Tabela 3. Iznos američke strane pomoći Bosni i Hercegovini (po sektorima i godinama) od fiskalne 2001. do 2019. godine (u hiljadama američkih dolara)¹⁵⁹

Godina/ Sektor	Conflict, Peace, and Security	Developmental Food Aid/Food Security Assistance	Emergency Response	Operating Expenses	Other Multisector	Energy	Government and Civil Society	Industry	Transport and Storage	General Environmental Protection	Business and Other Services	Other Social Infrastructure and Services	Communications	Mineral Resources and Mining	Trade Policy and Regulations	Banking and Financial Services	Basic Health	Program Design and Learning	Administration and Oversight	Agriculture	Basic Education	Disaster Prevention and Preparedness						
2001	90.000,0	33.000,0	9.000,0	5.500,0	2.100,0	800,0	395,0	292,0	49,0	15,0																		
2002	12.000,0	0,0	1.600,0	3.000,0	5.500,0	0,0	23.000,0	0,0	0,0	3,5	15.000,0	725,0	6,5	2,5														
2003	5.200,0	9.900,0	0,0	3.800,0	0,0	66,0	27.000,0	0,0	0,0	24,0	21.000,0	6,0	0,0	0,0														
2004	21.000,0	8.500,0	0,0	5.500,0	3.300,0	0,0	20.000,0	0,0	433,0	14,0	11.000,0	0,0	746,0	0,0	265,0													
2005	14.000,0	0,0	0,0	5.800,0	3.900,0	50,0	18.000,0	0,0	0,0	49,0	9.000,0	16,0	0,0	0,0	1.000,0	2,8												
2006	16.000,0	0,0	0,0	5.400,0	3.700,0	70,0	17.000,0	0,0	0,0	86,0	9.300,0	221,0	0,0	0,0	0,0	450,0	200,0											
2007	14.000,0	0,0	0,0	5.200,0	2.300,0	0,0	10.000,0	2.800,0	0,0	0,0	6.900,0	0,0	123,0	0,0	389,0	310,0	0,0	2.300,0										
2008	9.700,0	0,0	0,0	7.500,0	1.800,0	0,0	14.000,0	3.200,0	0,0	30,0	411,0	0,0	642,0	0,0	0,0	0,0	0,0	659,0	1.100,0									
2009	8.900,0	0,0	0,0	4.100,0	1.700,0	623,0	26.000,0	0,0	0,0	0,0	5.200,0	0,0	164,0	0,0	1.400,0	0,0	0,0	0,0	1.400,0	2.100,00								
2010	9.300,0	0,0	991,0	4.900,0	0,0	0,0	21.000,0	2.100,0	0,0	0,0	4.600,0	0,0	0,0	0,0	623,0	1.400,0	0,0	0,0	2.000,0	3.400,00								
2011	9.200,0	0,0	673,0	3.700,0	0,0	0,0	23.000,0	3.800,0	0,0	0,0	4.600,0	223,0	0,0	0,0	2.400,0	0,0	0,0	0,0	2.200,0	4.500,00								
2012	8.800,0	0,0	424,0	3.200,0	0,0	167,0	28.000,0	0,0	0,0	0,0	3.700,0	300,0	0,0	0,0	900,0	0,0	0,0	0,0	1.700,0	1.200,00								
2013	8.900,0	0,0	325,0	5.100,0	0,0	345,0	21.000,0	0,0	0,0	0,0	8.600,0	328,0	0,0	0,0	881,0	0,0	0,0	0,0	1.900,0	2.700,00								
2014	11.000,0	0,0	3.200,0	5.900,0	188,0	0,0	27.000,0	0,0	0,0	0,0	10.000,0	0,0	0,0	0,0	1.700,0	0,0	0,0	324,0	2.600,0	0,00	1.000,00							
2015	8.400,0	0,0	93,0	6.200,0	0,0	0,0	17.000,0	0,0	0,0	745,0	8.800,0	298,0	0,0	0,0	2.700,0	0,0	0,0	0,0	2.000,0	0,00	1.300,00							
2016	12.000,0	0,0	0,0	5.600,0	254,0	0,0	11.000,0	0,0	0,0	92,0	1.900,0	25,0	0,0	0,0	2.200,0	0,0	0,0	0,0	1.700,0	0,00	1.300,00							
2017	14.000,0	0,0	0,0	6.200,0	4.100,0	1.500,0	16.000,0	0,0	0,0	0,0	7.100,0	300,0	0,0	0,0	2.100,0	0,0	0,0	143,0	1.700,0	0,00	0,00							
2018	19.000,0	0,0	0,0	9.000,0	9.000,0	1.100,0	19.000,0	0,0	0,0	0,0	6.000,0	500,0	0,0	0,0	4.200,0	0,0	0,0	99,0	0,0	0,00	300,00							
2019*	6.500,0	0,0	0,0	8.300,0	720,0	1.600,0	9.800,0	0,0	0,0	0,0	1.500,0	0,0	0,0	0,0	4.000,0	1.700,0	0,0	0,0	0,0	3.000,00	250,0							
UKUPNO	297.900,0	51.400,0	16.306,0	103.900,0	38.562,0	6.321,0	348.195,0	12.192,0	482,0	1.058,5	134.611,0	2.942,0	1.681,5	2,5	24.758,0	3.862,8	200,0	3.525,0	18.300,0	13.900,0	6.900,0	250,0						

¹⁵⁹ USAID. *U.S. Foreign Aid – Bosnia and Herzegovina*. USAID Foreign Aid Explorer. [datum pristupa: 11.04.2020.] <<https://explorer.usaid.gov/cd/BIH>> (Izvještaj za 2019. godinu nije u potpunosti kompletiran)

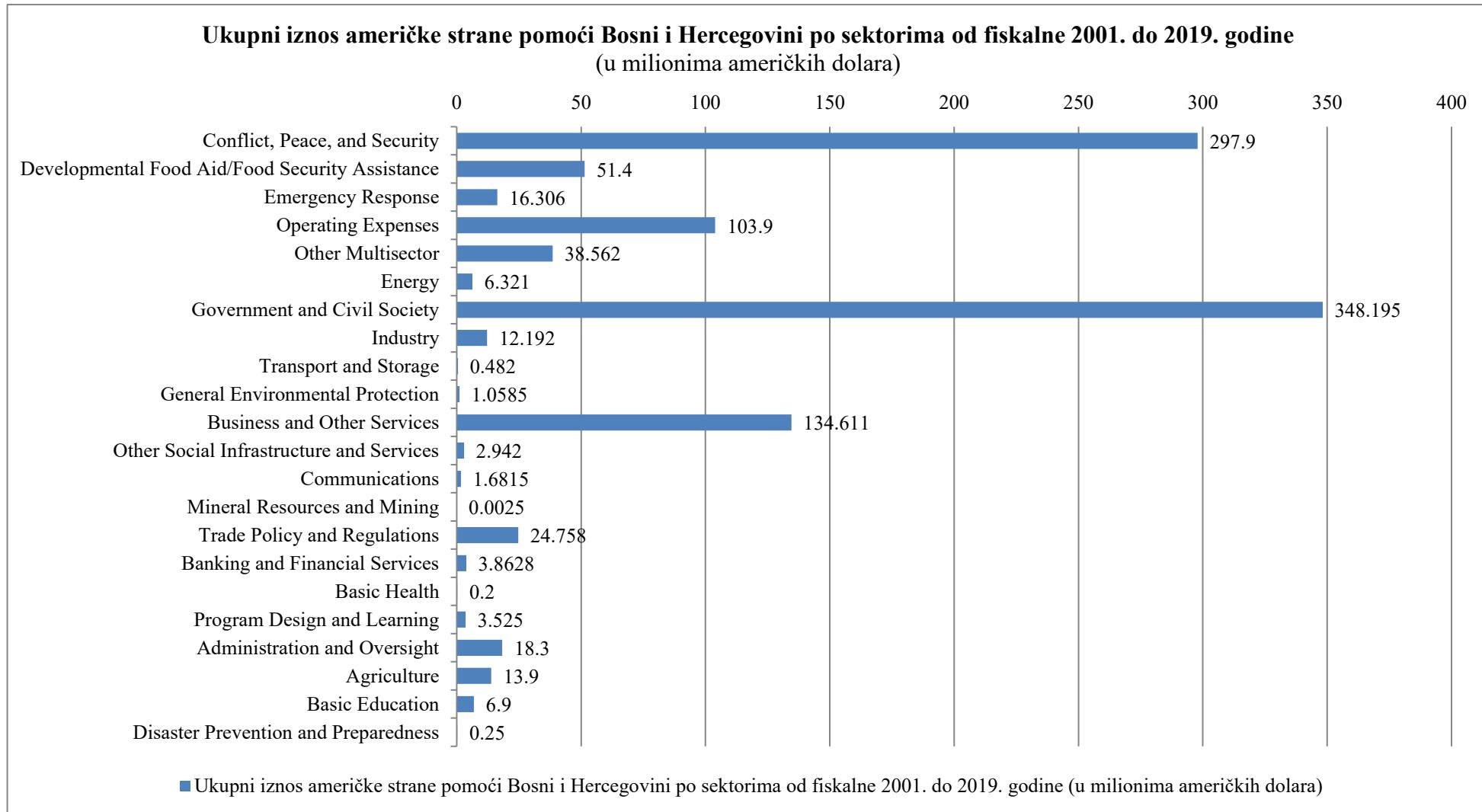
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Iznos američke strane pomoći Bosni i Hercegovini (po sektorima i godinama) od fiskalne 2001. do 2019. godine

Grafik 11. Iznos američke strane pomoći Bosni i Hercegovini (po sektorima i godinama) od fiskalne 2001. do 2019. godine¹⁶⁰

¹⁶⁰ Ibid.

Grafik 12. Ukupni iznos američke strane pomoći Bosni i Hercegovini, po sektorima, od fiskalne 2001. do 2019. godine (u milionima američkih dolara)¹⁶¹

¹⁶¹ Ibid.

TVRDNJA BR. 1.: Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi.

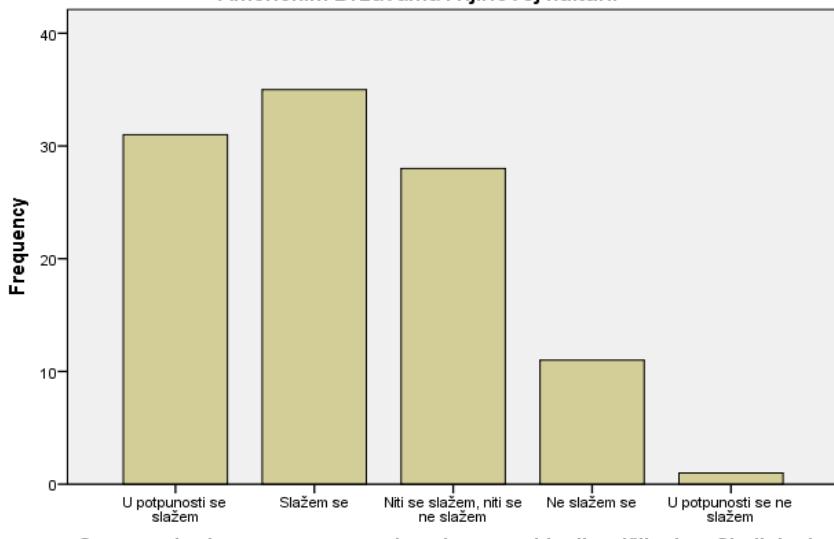
	Valid	106
N		
Missing		0
Mean		2.21
Std. Error of Mean		.098
Median		2.00
Mode		2
Std. Deviation		1.012
Variance		1.023
Skewness		.414
Std. Error of Skewness		.235
Kurtosis		-.666
Std. Error of Kurtosis		.465
Range		4
Minimum		1
Maximum		5
Sum		234

Tabela 15. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	U potpunosti se slažem	31	29.2	29.2	29.2
	Slažem se	35	33.0	33.0	62.3
Valid	Niti se slažem, niti se ne slažem	28	26.4	26.4	88.7
	Ne slažem se	11	10.4	10.4	99.1
	U potpunosti se ne slažem	1	.9	.9	100.0
	Total	106	100.0	100.0	

Tabela 16. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u (procentualno)

Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi.

Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi.

Histogram 1. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u

Interpretacija podataka:

Obradom podataka u SPSS-u dolazimo do prvih rezultata analize. To su u ovom slučaju tabela 15., tabela 16., i histogram 1., koji pokazuju mišljenje ispitanika koliko je program razmjene utjecao na njihovo mišljenje o Sjedinjenim Američkim državama.

Iz tabele 15. vidimo da imamo 106 ispitanika, te da je aritmetička sredina ili srednja vrijednost 2.21. Potom najčešće ponavljana vrijednost jeste 2, a dok je odstupanje od aritmetičke sredine u ovom slučaju 1.012. Iz tabele 15. možemo da vidimo i koliko iznose skjunis i kurtozis. Naime, skjunis koji pokazuje da li je empirijska raspodjela podataka pozitivno ili negativno asimetrična ili još jednostavnije kazano, da li distribucija podataka grafički predstavljeno skreće u lijevu ili u desnu stranu. Normalna ili Gausova kriva je simetrična i ima vrijednost za skewness nula (0.00). Svojom vrijednošću skjunis izražava veličinu asimetrije, dok svojim predznakom ukazuje na smjer asimetrije, tj. da li je pozitivno ili negativno. U ovom slučaju skjunis iznosi 0.414, što znači da je zakrivljenost u lijevu stranu, tj. lijevo od aritmetičke sredine. Nadalje, na osnovu raspodjele podataka i vrijednosti kurtozisa se utvrđuje da li postoji tendencija grupisanja podataka oko aritmetičke sredine ili se podaci raspršuju podjednako duž apscise. U našem slučaju vrijednost kurtozisa je -0.666 što znači da je distribucija leptokurtična, tj. izduženog oblika.

Iz tabele 16. je vidljivo da se više od 62% ispitanika slaže ili u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom, dok se 11,3% ne slaže ili u potpunosti ne slaže sa navedenim.

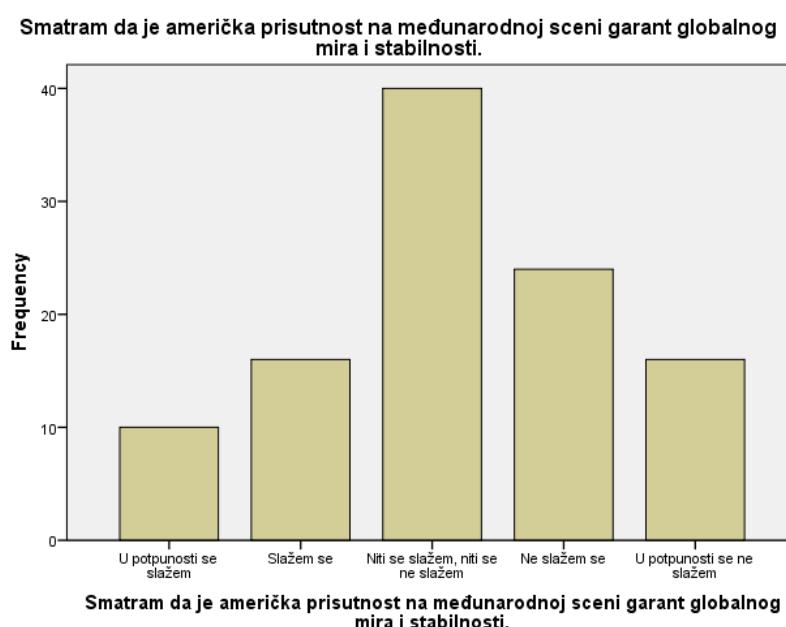
TVRDNJA BR. 2.: Smatram da je američka prisutnost na međunarodnoj sceni garant globalnog mira i stabilnosti.

	Valid	106
N		
Missing		0
Mean		3.19
Std. Error of Mean		.112
Median		3.00
Mode		3
Std. Deviation		1.156
Variance		1.335
Skewness		-.151
Std. Error of Skewness		.235
Kurtosis		-.577
Std. Error of Kurtosis		.465
Range		4
Minimum		1
Maximum		5
Sum		338

Tabela 17. Mišljenje ispitanika o američkoj prisutnosti na međunarodnoj sceni

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	U potpunosti se slažem	10	9.4	9.4	9.4
	Slažem se	16	15.1	15.1	24.5
Valid	Niti se slažem, niti se ne slažem	40	37.7	37.7	62.3
	Ne slažem se	24	22.6	22.6	84.9
	U potpunosti se ne slažem	16	15.1	15.1	100.0
	Total	106	100.0	100.0	

Tabela 18. Mišljenje ispitanika o američkoj prisutnosti na međunarodnoj sceni (procentualno)

Histogram 2. Mišljenje ispitanika o američkoj prisutnosti na međunarodnoj sceni

Interpretacija podataka:

Daljom analizom dolazimo do sljedećih podataka koji su predstavljeni u tabeli 17., tabeli 18., i histogramu 2. koji pokazuju mišljenje ispitanika na temu američke prisutnosti na međunarodnoj sceni, te da li je ista garant mira i stabilnosti.

Iz tabele 17. vidimo da imamo 106 ispitanika, te da je aritmetička sredina ili srednja vrijednost 3.19. Potom najčešće ponavljana vrijednost jeste 3, a dok je odstupanje od aritmetičke sredine u ovom slučaju 1.156. Iz tabele 17. možemo da vidimo i koliko iznose skjunis i kurtozis. U ovom slučaju skjunis iznosi -0.151, što znači da je zakrivljenost u desnu stranu, tj. desno od aritmetičke sredine, dok je vrijednost kurtozisa -0.577 što znači da je distribucija leptokurtična, tj. izduženog oblika.

Iz tabele 18. je vidljivo da se više od 24% ispitanika slaže ili u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom, dok se 37,7% ispitanika ne slaže ili u potpunosti ne slaže sa navedenim.

TVRDNJA BR. 3.: Sve vanjskopolitičke aktivnosti američke vlade smatram izrazito pozitivnim i konstruktivnim.

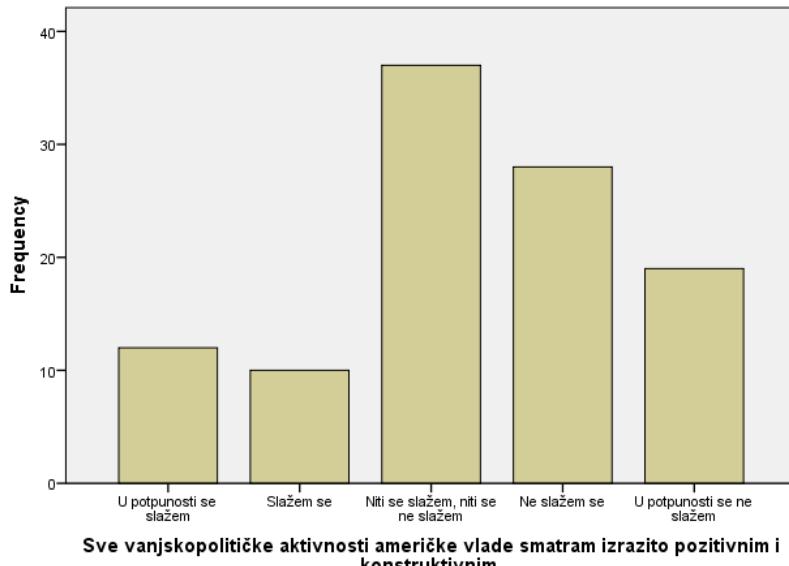
	Valid	106
N		
Missing		0
Mean		3.30
Std. Error of Mean		.117
Median		3.00
Mode		3
Std. Deviation		1.205
Variance		1.451
Skewness		-.372
Std. Error of Skewness		.235
Kurtosis		-.546
Std. Error of Kurtosis		.465
Range		4
Minimum		1
Maximum		5
Sum		350

Tabela 19. Mišljenje ispitanika o vanjskopolitičkim aktivnostima SAD-a

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	U potpunosti se slažem	12	11.3	11.3	11.3
	Slažem se	10	9.4	9.4	20.8
	Niti se slažem, niti se neslažem	37	34.9	34.9	55.7
	Ne slažem se	28	26.4	26.4	82.1
	U potpunosti se ne slažem	19	17.9	17.9	100.0
Total		106	100.0	100.0	

Tabela 20. Mišljenje ispitanika o vanjskopolitičkim aktivnostima SAD-a (procentualno)

Sve vanjskopolitičke aktivnosti američke vlade smatram izrazito pozitivnim i konstruktivnim.

Histogram 3. Mišljenje ispitanika o vanjskopolitičkim aktivnostima SAD-a

Interpretacija podataka:

Daljom analizom dolazimo do sljedećih podataka koji su predstavljeni u tabeli 19., tabeli 20., i histogramu 3. koji pokazuju mišljenje ispitanika o vanjskopolitičkim aktivnostima američke vlade, te da li su one izrazito pozitivne i konstruktivne.

Iz tabele 19. vidimo da imamo 106 ispitanika, te da je aritmetička sredina ili srednja vrijednost 3.30. Potom najčešće ponavljana vrijednost jeste 3, a dok je odstupanje od aritmetičke sredine u ovom slučaju 1.205. Iz tabele 19. možemo da vidimo i koliko iznose skjunis i kurtozis. U ovom slučaju skjunis iznosi -0.372, što znači da je zakrivljenost u desnu stranu, tj. desno od aritmetičke sredine, dok je vrijednost kurtozisa -0.546 što znači da je distribucija leptokurtična, tj. izduženog oblika.

Iz tabele 20., te također iz histograma 3. vidimo da je raspodjela u ovom slučaju veoma blizu onoj Normalnoj ili Gausovoj krivoj, uz mala odstupanja.

TVRDNJA BR. 4.: Američka vlada je ulagala i ulaže velike napore u procese pomirenja i stabilizacije u BiH.

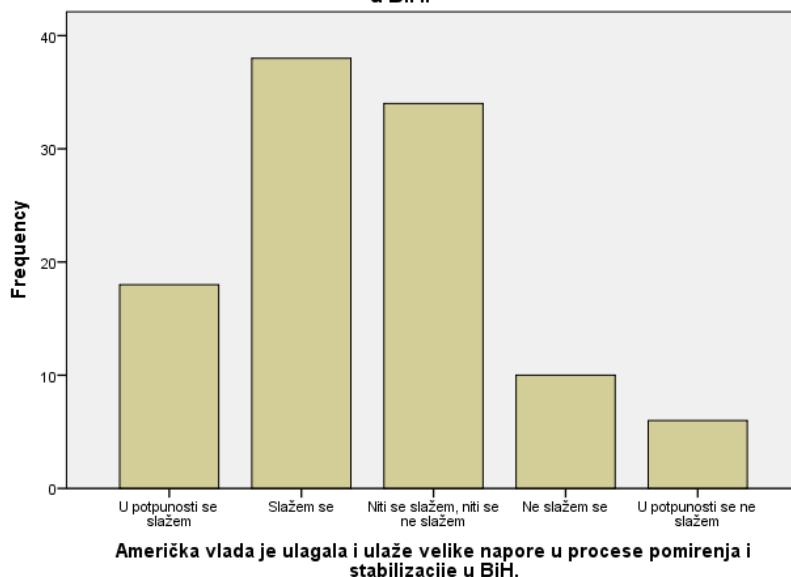
	Valid	106
N		
Missing		0
Mean		2.51
Std. Error of Mean		.103
Median		2.00
Mode		2
Std. Deviation		1.062
Variance		1.128
Skewness		.509
Std. Error of Skewness		.235
Kurtosis		-.093
Std. Error of Kurtosis		.465
Range		4
Minimum		1
Maximum		5
Sum		266

Tabela 21. Mišljenje ispitanika o djelovanju SAD-a u BiH

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	U potpunosti se slažem	18	17.0	17.0	17.0
	Slažem se	38	35.8	35.8	52.8
Valid	Niti se slažem, niti se ne slažem	34	32.1	32.1	84.9
	Ne slažem se	10	9.4	9.4	94.3
	U potpunosti se ne slažem	6	5.7	5.7	100.0
	Total	106	100.0	100.0	

Tabela 22. Mišljenje ispitanika o djelovanju SAD-a u BiH (procentualno)

Američka vlada je ulagala i ulaže velike napore u procese pomirenja i stabilizacije u BiH.

Histogram 4. Mišljenje ispitanika o djelovanju SAD-a u BiH

Interpretacija podataka:

Daljom analizom dolazimo do sljedećih podataka koji su predstavljeni u tabeli 21., tabeli 22., i histogramu 4. koji pokazuju mišljenje ispitanika o djelovanju američke vlade u BiH.

Iz tabele 21. vidimo da imamo 106 ispitanika, te da je aritmetička sredina ili srednja vrijednost 2.51. Potom najčešće ponavljana vrijednost jeste 2, a dok je odstupanje od aritmetičke sredine u ovom slučaju 1.062. Iz tabele 21. možemo da vidimo i koliko iznose skjunis i kurtozis. U ovom slučaju skjunis iznosi 0.509, što znači da je zakrivljenost u lijevu stranu, tj. lijevo od aritmetičke sredine, dok je vrijednost kurtozisa -0.093 što znači da je distribucija leptokurtična, tj. izduženog oblika.

Iz tabele 22. je vidljivo da se više od 52% ispitanika slaže ili u potpunosti slaže sa navedenom tvrdnjom, dok se 15,1% ispitanik ne slaže ili u potpunosti ne slaže sa navedenim.

PITANJE BR. 1.: Da li se promijenilo Vaše mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama nakon programa razmjene?

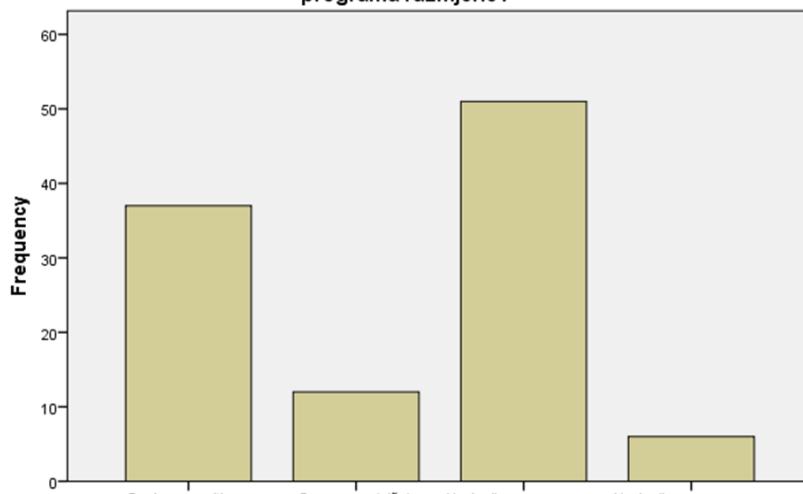
	Valid	106
N		
Missing		0
Mean		2.25
Std. Error of Mean		.097
Median		3.00
Mode		3
Std. Deviation		1.003
Variance		1.006
Skewness		-.166
Std. Error of Skewness		.235
Kurtosis		-1.469
Std. Error of Kurtosis		.465
Range		3
Minimum		1
Maximum		4
Sum		238

Tabela 23. Utjecaj programa razmjene na percepciju ispitanika o SAD-u

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Da, imam pozitivno mišljenje	37	34.9	34.9	34.9
	Da, nemam (više) pozitivno mišljenje	12	11.3	11.3	46.2
Valid	Ne, i prije programa sam imao/la pozitivno mišljenje	51	48.1	48.1	94.3
	Ne, i prije programa sam imao/la negativno mišljenje	6	5.7	5.7	100.0
	Total	106	100.0	100.0	

Tabela 24. Utjecaj programa razmjene na percepciju ispitanika o SAD-u (procentualno)

Da li se promijenilo Vaše mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama nakon programa razmjene?

Da li se promijenilo Vaše mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama nakon programa razmjene?

Histogram 5. Utjecaj programa razmjene na percepciju ispitanika o SAD-u

Interpretacija podataka:

Daljom analizom dolazimo do sljedećih podataka koji su predstavljeni u tabeli 23., tabeli 24., i histogramu 5. koji pokazuju mišljenje ispitanika o tome da li se njihova percepcija o SAD-u promjenila nakon programa razmjene.

Iz tabele 23. vidimo da imamo 106 ispitanika, te da je aritmetička sredina ili srednja vrijednost 2.25. Potom najčešće ponavljana vrijednost jeste 3, a dok je odstupanje od aritmetičke sredine u ovom slučaju 1.003. Iz tabele 23. još možemo da vidimo i koliko iznose skjunis i kurtozis. U ovom slučaju skjunis iznosi -0.166, što znači da je zakrivljenost u desnu stranu, tj. desno od aritmetičke sredine, dok je vrijednost kurtozisa -1.469 što znači da je distribucija leptokurtična, tj. izduženog oblika.

Iz tabele 24. je vidljivo da pozitivno mišljenje o SAD-u ima trenutno ili je i prije programa imalo ukupno 83% ispitanika, dok ukupno 17% ispitanika ima negativno mišljenje stečeno prije ili poslije programa razmjene.

PITANJE BR. 2.: Da li biste opet posjetili Sjedinjenje Američke Države u slučaju da Vam se pruži prilika?

Valid	106
N	
Missing	0
Mean	1.03
Std. Error of Mean	.016
Median	1.00
Mode	1
Std. Deviation	.167
Variance	.028
Skewness	5.771
Std. Error of Skewness	.235
Kurtosis	31.904
Std. Error of Kurtosis	.465
Range	1
Minimum	1
Maximum	2
Sum	109

Tabela 25. Želja za posjetom SAD-a

Histogram 6. Želja za posjetom SAD-a

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Da	103	97.2	97.2	97.2
	Ne	3	2.8	2.8	100.0
Total		106	100.0	100.0	

Tabela 26. Želja za posjetom SAD-a (procentualno)

Interpretacija podataka:

Daljom analizom dolazimo do sljedećih podataka koji su predstavljeni u tabeli 25., tabeli 26., i histogramu 6. koji pokazuju želju ispitanika da (ponovo) (ne)posjetete Sjedinjene Američke Države.

Iz tabele 25. vidimo da imamo 106 ispitanika, te da je aritmetička sredina ili srednja vrijednost 1.13. Potom najčešće ponavljana vrijednost jeste 1, a dok je odstupanje od aritmetičke sredine u ovom slučaju .167. Iz tabele 26. možemo da vidimo i koliko iznose skjunis i kurtozis. U ovom slučaju skjunis iznosi 5.771, što znači da je zakrivljenost u lijevu stranu, tj. lijevo od aritmetičke sredine, dok je vrijednost kurtozisa 31.904 što znači da je distribucija platikurtična, tj. spljoštenog oblika. Iz tabele 26. uočljivo je da je više od 97% ispitanika na ovo pitanje odgovorilo pozitivno, dok se 2,8% ispitanika ne slaže sa navedenim.

PITANJE BR. 3.: Da li biste voljeli živjeti u Sjedinjenim Američkim Državama?

Valid	106
N	
Missing	0
Mean	1.48
Std. Error of Mean	.049
Median	1.00
Mode	1
Std. Deviation	.502
Variance	.252
Skewness	.077
Std. Error of Skewness	.235
Kurtosis	-2.033
Std. Error of Kurtosis	.465
Range	1
Minimum	1
Maximum	2
Sum	157

Tabela 27. Preseljenje u SAD

Histogram 7. Preseljenje u SAD

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	Da	55	51.9	51.9	51.9
Valid	Ne	51	48.1	48.1	100.0
	Total	106	100.0	100.00	

Tabela 28. Preseljenje u SAD (procentualno)

Interpretacija podataka:

Daljom analizom dolazimo do sljedećih podataka koji su predstavljeni u tabeli 27., tabeli 28., i histogramu 7. koji pokazuju želju ispitanika da odu da žive u Sjedinjene Američke Države.

Iz tabele 27. vidimo da imamo 106 ispitanika, te da je aritmetička sredina ili srednja vrijednost 1.48. Potom najčešće ponavljana vrijednost jeste 1, a dok je odstupanje od aritmetičke sredine u ovom slučaju .502. U ovom slučaju skjunis iznosi .077, što znači da je zakriviljenost u lijevu stranu, tj. lijevo od aritmetičke sredine, dok je vrijednost kurtozisa -2.033 što znači da je distribucija pljosnatija od normalne (ima više slučajeva na repovima) i možemo konstatirati platikurtičnu distribuciju rezultata. Iz tabele 28. vidi se je više od 51% ispitanika na ovo pitanje odgovorilo pozitivno, dok se nešto više od 48% ispitanik ne slaže sa navedenim, tj. odgovorilo je negativno.

REGRESIJSKA ANALIZA

Variables Entered/Removed ^a			
Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Program razmjene na kojem ste bili? ^b	.	Enter

a. Dependent Variable: Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi.

b. All requested variables entered.

Tabela 29. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u (varijable)

Tabela 29. Variables Entered/Removed prikazuje u prvoj koloni nezavisnu varijablu, u drugoj da nema eliminisanih varijabli i u trećoj da je primjenjen model Enter.

Model Summary ^b					
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	
1	.516 ^a	.711	.002	1.011	

a. Predictors: (Constant), Program razmjene na kojem ste bili?

b. Dependent Variable: Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi.

Tabela 30. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u (R, R Square)

Model	Coefficients ^a					
	Unstandardized Coefficients			Standardized Coefficients		
	B	Std. Error	Beta	t	Sig.	
1	(Constant)	1.854	.340		5.459	.000
	Program razmjene na kojem ste bili?	.219	.202	.106	1.087	.000

a. Dependent Variable: Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi.

Tabela 31. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u (Beta koeficijent)

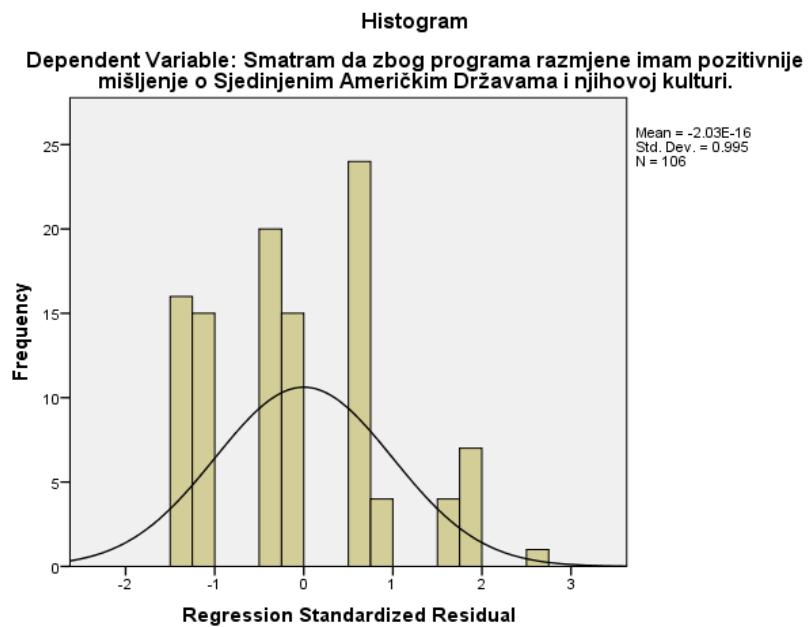
U tabeli 31. Coefficients data je varijabla Beta (Beta coefficient), koja svojom veličinom ukazuje na to kolika je prediktorska varijabla. Vrijednost Beta koeficijenta 0.106 i t vrijednost za ove koeficijente pokazuje statističku značajnost (na nivou p<0.001).

Residuals Statistics ^a					
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	2.07	2.29	2.21	.107	106
Residual	-1.292	2.708	.000	1.006	106
Std. Predicted Value	-1.253	.790	.000	1.000	106
Std. Residual	-1.279	2.679	.000	.995	106

a. Dependent Variable: Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi.

Tabela 32. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u (Mean, Std.Deviation, Min., Max)

U tabeli 32. data su preostali statistički parametri vezani za zavisnu varijablu, kao što su minimalni i maksimalni rezultat, aritmetička sredina, standardna devijacija.

Histogram 8. Promjena percepcije ispitanika o SAD-u (regresijska analiza)

POSEBNA-POJEDINAČNA HIPOTEZA BR. 1: *Programi razmjene “Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program” i „Youth Leadership Program“, koje implementira vlada SAD-a u BiH, utječu na oblikovanje životnih vrijednosti učesnika programa.*

Model	Variables Entered/Removed ^a		
	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Program razmjene na kojem ste bili? ^b	.	Enter

a. Dependent Variable: Smatram da sam u toku svog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama usvojio nove lične i društvene vrijednosti koje njegujem i promovišem danas.

b. All requested variables entered.

Tabela 33. Utjecaj programa razmjene na životne vrijednosti ispitanika (varijable)

Tabela 33. Variables Entered/Removed prikazuje u prvoj koloni nezavisnu varijablu, u drugoj da nema eliminisanih varijabli i u trećoj da je primjenjen model Enter.

Model Summary ^b					
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	
1	.612 ^a	.813	.003	.618	

a. Predictors: (Constant), Program razmjene na kojem ste bili?

b. Dependent Variable: Smatram da sam u toku svog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama usvojio nove lične i društvene vrijednosti koje njegujem i promovišem danas.

Tabela 34. Utjecaj programa razmjene na životne vrijednosti ispitanika (R, R Square)

ANOVA ^a						
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	
1	Regression	.506	1	.506	1.323	.000 ^b
	Residual	39.758	104	.382		
	Total	40.264	105			

a. Dependent Variable: Smatram da sam u toku svog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama usvojio nove lične i društvene vrijednosti koje njegujem i promovišem danas.

b. Predictors: (Constant), Program razmjene na kojem ste bili?

Tabela 35. Utjecaj programa razmjene na životne vrijednosti ispitanika (ANOVA)

U tabeli 35. analiza varijanse (ANOVA) prikazuje koliki je F koeficijent i njegova značajnost Sig. Njegova vrijednost je $F=1.323$, te statistički je značajna na nivou zaključivanja $p<0.01$, jer je njegova vrijednost $Sig.=0.000$.

Model	Coefficients ^a					
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		t	Sig.
	B	Std. Error	Beta			
1	(Constant)	1.224	.208		5.891	.000
	Program razmjene na kojem ste bili?	.142	.123	.112	1.150	.000

a. Dependent Variable: Smatram da sam u toku svog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama usvojio nove lične i društvene vrijednosti koje njegujem i promovišem danas.

Tabela 36. Utjecaj programa razmjene na životne vrijednosti ispitanika (Beta koeficijent)

U tabeli 36. Coefficients data je varijabla Beta (Beta coefficient), koja svojom veličinom ukazuje na to kolika je prediktorska varijabla. Vrijednost Beta koeficijenta 0.112 i t vrijednost za ove koeficijente pokazuje statističku značajnost (na nivou $p<0.001$).

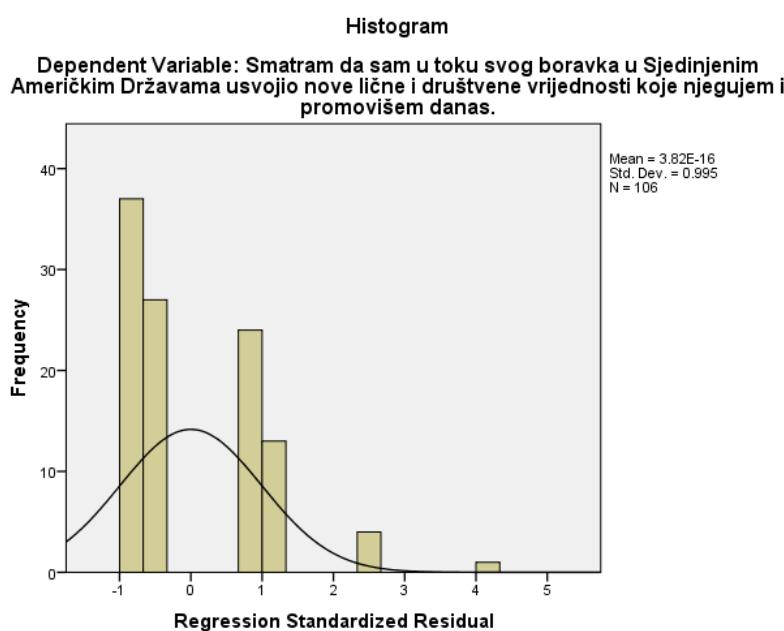
Residuals Statistics ^a					
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	1.37	1.51	1.45	.069	106
Residual	-.508	2.492	.000	.615	106
Std. Predicted Value	-1.253	.790	.000	1.000	106
Std. Residual	-.821	4.031	.000	.995	106

a. Dependent Variable: Smatram da sam u toku svog boravka u Sjedinjenim Američkim

Državama usvojio nove lične i društvene vrijednosti koje njegujem i promovišem danas.

Tabela 37. Utjecaj programa razmjene na životne vrijednosti ispitanika (Mean, Std. Deviation, Min., Max)

U tabeli 37. dati su preostali statistički parametri vezani za zavisnu varijablu, kao što su minimalni i maksimalni rezultat, aritmetička sredina, standardna devijacija.

Histogram 9. Utjecaj programa razmjene na životne vrijednosti ispitanika

POSEBNA-POJEDINAČNA HIPOTEZA BR. 2: *Programi razmjene "Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program" i „Youth Leadership Program“, koje implementira vlada SAD-a u BiH, omogućavaju učesnicima programa da steknu nova znanja i iskustva koja im koriste u njihovom profesionalnom usavršavanju i uspješnom zaposlenju.*

Variables Entered/Removed^a

Model	Variables		Method
	Entered	Removed	
1	Program razmjene na kojem ste bili? ^b	.	Enter

a. Dependent Variable: U toku svog boravka imao sam priliku da steknem nova znanja i iskustva koji su doprinjeli mom profesionalnom usavršavanju.

b. All requested variables entered.

Tabela 38. Profesionalno usavršavanje u toku/nakon programa (varijable)

Tabela 38. Variables Entered/Removed prikazuje u prvoj koloni nezavisnu varijablu, u drugoj da nema eliminisanih varijabli i u trećoj da je primjenjen model Enter.

Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R	Std. Error of the Estimate
			Square	
1	.721 ^a	.915	.005	.793

a. Predictors: (Constant), Program razmjene na kojem ste bili?

b. Dependent Variable: U toku svog boravka imao sam priliku da steknem nova znanja i iskustva koji su doprinjeli mom profesionalnom usavršavanju.

Tabela 39. Profesionalno usavršavanje u toku/nakon programa (R, R Square)

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	.976	1	.976	1.552	.000 ^b
	Residual	65.373	104	.629		
	Total	66.349	105			

a. Dependent Variable: U toku svog boravka imao sam priliku da steknem nova znanja i iskustva koji su doprinjeli mom profesionalnom usavršavanju.

b. Predictors: (Constant), Program razmjene na kojem ste bili?

Tabela 40. Profesionalno usavršavanje u toku/nakon programa (ANOVA)

U tabeli 40. analiza varijanse (ANOVA) prikazuje koliki je F koeficijent i njegova značajnost Sig. Njegova vrijednost je $F=1.552$, te statistički je značajna na nivou zaključivanja $p<0.01$, jer je njegova vrijednost $\text{Sig.}=0.000$.

Model	Coefficients ^a			t	Sig.
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients		
	B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	1.856	.266	6.964	.000
	Program razmjene na kojem ste bili?	-.197	.158		

a. Dependent Variable: U toku svog boravka imao sam priliku da steknem nova znanja i iskustva koji su doprinjeli mom profesionalnom usavršavanju.

Tabela 41. Profesionalno usavršavanje u toku/nakon programa (Beta koeficijent)

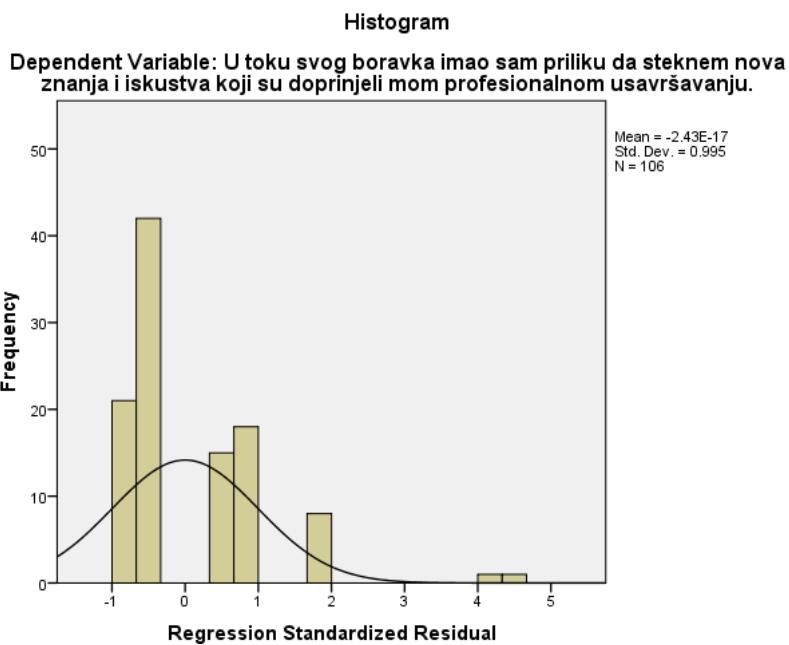
U tabeli 41. Coefficients data je varijabla Beta (Beta coefficient), koja svojom veličinom ukazuje na to kolika je prediktorska varijabla. Vrijednost Beta koeficijenta -0.121 i t vrijednost za ove koeficijente pokazuje statističku značajnost (na nivou $p<0.001$).

Residuals Statistics ^a					
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	1.46	1.66	1.54	.096	106
Residual	-.659	3.538	.000	.789	106
Std. Predicted Value	-.790	1.253	.000	1.000	106
Std. Residual	-.831	4.463	.000	.995	106

a. Dependent Variable: U toku svog boravka imao sam priliku da steknem nova znanja i iskustva koji su doprinjeli mom profesionalnom usavršavanju.

Tabela 42. Profesionalno usavršavanje u toku/nakon programa (Mean, Std. Deviation, Min., Max)

U tabeli 42. dati su preostali statistički parametri vezani za zavisnu varijablu, kao što su minimalni i maksimalni rezultat, aritmetička sredina, standardna devijacija.

Histogram 10. Profesionalno usavršavanje u toku/nakon programa

POSEBNA-POJEDINAČNA HIPOTEZA BR. 3: *Programi razmjene “Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program” i „Youth Leadership Program“, koje implementira vlada SAD-a u BiH, motivišu učesnike programa da (p)ostanu aktivni građani koji promovišu demokratske vrijednosti.*

Model	Variables Entered/Removed ^a		
	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Program razmjene na kojem ste bili? ^b	.	Enter

a. Dependent Variable: Smatram da sam nakon povratka u BiH postao aktivniji građanin u društву koji promoviše demokratske vrijednosti.

b. All requested variables entered.

Tabela 43. Utjecaj programa na dalji angažman ispitanika u zajednici

Tabela 43. Variables Entered/Removed prikazuje u prvoj koloni nezavisnu varijablu, u drugoj da nema eliminisanih varijabli i u trećoj da je primjenjen model Enter.

Model Summary ^b				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.420 ^a	.691	-.009	.927

a. Predictors: (Constant), Program razmjene na kojem ste bili?

b. Dependent Variable: Smatram da sam nakon povratka u BiH postao aktivniji građanin u društvu koji promoviše demokratske vrijednosti.

Tabela 44. Utjecaj programa na dalji angažman ispitanika u zajednici (R, R Square)

ANOVA ^a					
Model	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	.038	1	.038	.044
	Residual	89.368	104	.859	
	Total	89.406	105		

a. Dependent Variable: Smatram da sam nakon povratka u BiH postao aktivniji građanin u društvu koji promoviše demokratske vrijednosti.

b. Predictors: (Constant), Program razmjene na kojem ste bili?

Tabela 45. Utjecaj programa na dalji angažman ispitanika u zajednici (ANOVA)

U tabeli 45. analiza varijanse (ANOVA) prikazuje koliki je F koeficijent i njegova značajnost Sig. Njegova vrijednost je $F=0.044$, te statistički je značajna na nivou zaključivanja $p<0.01$, jer je njegova vrijednost $\text{Sig.}=0.000$.

Model	Coefficients ^a			t	Sig.
	B	Unstandardized Coefficients	Standardized Coefficients		
1	(Constant)	2.185	.312	7.014	.000
	Program razmjene na kojem ste bili?	-.039	.185	-.020	.209

a. Dependent Variable: Smatram da sam nakon povratka u BiH postao aktivniji građanin u društvu koji promoviše demokratske vrijednosti.

Tabela 46. Utjecaj programa na dalji angažman ispitanika u zajednici (Beta koeficijent)

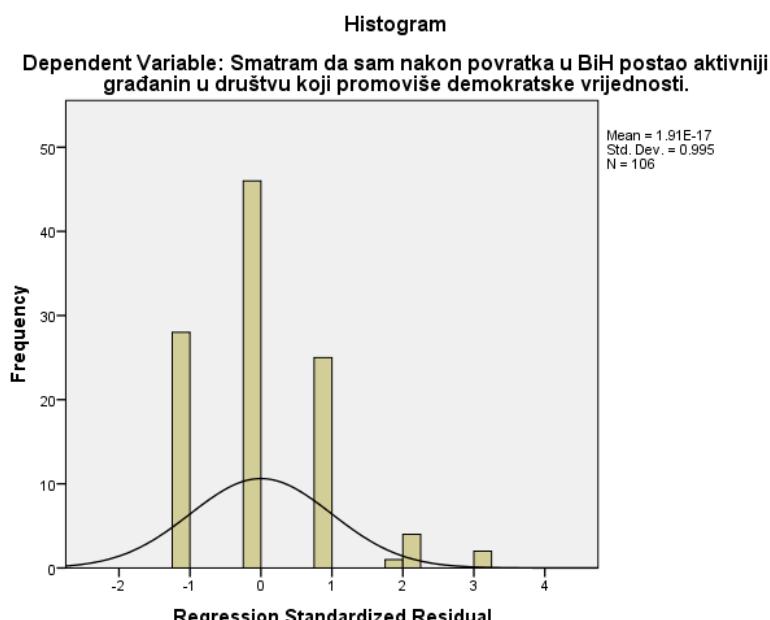
U tabeli 46. Coefficients data je varijabla Beta (Beta coefficient), koja svojom veličinom ukazuje na to kolika je prediktorska varijabla. Vrijednost Beta koeficijenta -0.020 i t vrijednost za ove koeficijente pokazuje statističku značajnost (na nivou $p<0.001$).

Residuals Statistics ^a					
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	2.11	2.15	2.12	.019	106
Residual	-1.146	2.892	.000	.923	106
Std. Predicted Value	-.790	1.253	.000	1.000	106
Std. Residual	-1.237	3.120	.000	.995	106

a. Dependent Variable: Smatram da sam nakon povratka u BiH postao aktivniji građanin u društvu koji promoviše demokratske vrijednosti.

Tabela 47. Utjecaj programa na dalji angažman ispitanika u zajednici (Mean, Std. Deviation, Min., Max)

U tabeli 47. dati su preostali statistički parametri vezani za zavisnu varijablu, kao što su minimalni i maksimalni rezultat, aritmetička sredina, standardna devijacija.

Histogram 11. Utjecaj programa na dalji angažman ispitanika u zajednici

POSEBNA-POJEDINAČNA HIPOTEZA BR. 4: *Dugoročni program razmjene (“Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program”) ima veći utjecaj na učesnike programa i njihovu percepciju o SAD-u, nego kratkoročni program razmjene („Youth Leadership Program“).*

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Program razmjene na kojem ste bili? * Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi.	106	100.0%	0	0.0%	106	100.0%

Tabela 48. Komparacija utjecaja programa razmjene (sažetak obrade slučaja)

Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o

Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi.

	U potpunosti se slažem	Slažem se	Niti se slažem, niti se ne slažem		Ne slažem se	U potpunosti se ne slažem	Total
Program razmjene – The Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study Program	15	15	4	7	0	41	
YLP Program – Youth Leadership Program	16	20	24	4	1	65	
Total	31	35	28	11	1	106	

Tabela 49. Komparacija utjecaja programa razmjene (promjena percepcije o SAD-u)

	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	12.033 ^a	4	.017
Likelihood Ratio	13.332	4	.010
Linear-by-Linear Association	1.180	1	.277
N of Valid Cases	106		

a. 3 cells (30.0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is .39.

Tabela 50. Komparacija utjecaja programa razmjene (Hi-kvadrat test)

Dobijeni hi-kvadrat test je $\chi^2 = 12.033$ i on je znatno veći od granične vrijednosti uz 4 stepen slobode i značajan je zbog vrijednosti $Sig. = 0.017$ koja je mnogo manja od granične vrijednosti (0.05). Ovaj rezultat govori da između dugoročnog programa razmjene (“Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program”) i kratkoročnog programa razmjene („Youth Leadership Program“) postoji statistički značajna razlika, u korist dugoročnog programa razmjene (“Kennedy - Lugar Youth Exchange & Study (YES) Program”).

SAŽETAK ODGOVORA PREMA NEZAVISnim VARIJABLAMA

TVRDNJA: *Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi.*

Koliko imate godina?	Mean	N	Std. Deviation
od 15 do 18 godina	1.93	14	.917
od 19 do 26 godina	2.29	77	1.011
od 27 do 33 godine	2.17	6	1.169
od 34 do 40 godina	2.29	7	1.113
preko 40 godina	1.00	2	.000
Total	2.21	106	1.012

Tabela 51. Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi. (prema starosti ispitanika)

Koje je mjesto Vašeg prebivališta?	Mean	N	Std. Deviation
Federacija BiH	2.15	62	1.038
Republika Srpska	2.22	18	1.003
Sjedinjene Američke Države	3.00	3	1.000
Ne živim više u BiH	2.26	23	.964
Total	2.21	106	1.012

Tabela 52. Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi. (prema prebivalištu ispitanika)

Koja je Vaša etnička pripadnost?	Mean	N	Std. Deviation
Bošnjak	2.03	37	.957
Hrvat	1.95	19	.911
Srbin	2.41	22	1.008
Ostalo	2.42	12	1.084
Ne želim odgovoriti	2.50	16	1.155
Total	2.21	106	1.012

Tabela 53. Smatram da zbog programa razmjene imam pozitivnije mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama i njihovoj kulturi. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

TVRDNJA: Smatram da sam u toku svog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama usvojio nove lične i društvene vrijednosti koje njegujem i promovišem danas.

Koliko imate godina?	Mean	N	Std. Deviation
od 15 do 18 godina	1.21	14	.426
od 19 do 26 godina	1.47	77	.640
od 27 do 33 godine	1.33	6	.516
od 34 do 40 godina	1.86	7	.690
preko 40 godina	1.50	2	.707
Total	1.45	106	.619

Tabela 54. Smatram da sam u toku svog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama usvojio nove lične i društvene vrijednosti koje njegujem i promovišem danas. (prema starosti ispitanika)

Koje je mjesto Vašeg prebivališta?	Mean	N	Std. Deviation
Federacija BiH	1.40	62	.613
Republika Srpska	1.56	18	.616
Sjedinjene Američke Države	2.33	3	.577
Ne živim više u BiH	1.39	23	.583
Total	1.45	106	.619

Tabela 55. Smatram da sam u toku svog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama usvojio nove lične i društvene vrijednosti koje njegujem i promovišem danas. (prema prebivalištu ispitanika)

Koja je Vaša etnička pripadnost?	Mean	N	Std. Deviation
Bošnjak	1.38	37	.545
Hrvat	1.47	19	.697
Srbin	1.59	22	.590
Ostalo	1.33	12	.492
Ne želim odgovoriti	1.50	16	.816
Total	1.45	106	.619

Tabela 56. Smatram da sam u toku svog boravka u Sjedinjenim Američkim Državama usvojio nove lične i društvene vrijednosti koje njegujem i promovišem danas. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

TVRDNJA: *U toku svog boravka imao sam priliku da steknem nova znanja i iskustva koji su doprinjeli mom profesionalnom usavršavanju.*

Koliko imate godina?	Mean	N	Std. Deviation
od 15 do 18 godina	1.64	14	1.082
od 19 do 26 godina	1.53	77	.788
od 27 do 33 godine	1.50	6	.548
od 34 do 40 godina	1.43	7	.535
preko 40 godina	1.50	2	.707
Total	1.54	106	.795

Tabela 57. U toku svog boravka imao sam priliku da steknem nova znanja i iskustva koji su doprinjeli mom profesionalnom usavršavanju. (prema starosti ispitanika)

Koje je mjesto Vašeg prebivališta?	Mean	N	Std. Deviation
Federacija BiH	1.35	62	.575
Republika Srpska	1.89	18	1.079
Sjedinjene Američke Države	1.33	3	.577
Ne živim više u BiH	1.78	23	.951
Total	1.54	106	.795

Tabela 58. U toku svog boravka imao sam priliku da steknem nova znanja i iskustva koji su doprinjeli mom profesionalnom usavršavanju. (prema prebivalištu ispitanika)

Koja je Vaša etnička pripadnost?	Mean	N	Std. Deviation
Bošnjak	1.35	37	.538
Hrvat	1.53	19	1.020
Srbin	1.91	22	1.019
Ostalo	1.33	12	.651
Ne želim odgovoriti	1.63	16	.619
Total	1.54	106	.795

Tabela 59. U toku svog boravka imao sam priliku da steknem nova znanja i iskustva koji su doprinjeli mom profesionalnom usavršavanju. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

TVRDNJA: Smatram da sam nakon povratka u BiH postao aktivniji građanin u društvu koji promoviše demokratske vrijednosti.

Koliko imate godina?	Mean	N	Std. Deviation
od 15 do 18 godina	2.14	14	.770
od 19 do 26 godina	2.08	77	.957
od 27 do 33 godine	2.50	6	1.225
od 34 do 40 godina	2.29	7	.756
preko 40 godina	2.00	2	.000
Total	2.12	106	.923

Tabela 60. Smatram da sam nakon povratka u BiH postao aktivniji građanin u društvu koji promoviše demokratske vrijednosti. (prema starosti ispitanika)

Koje je mjesto Vašeg prebivališta?	Mean	N	Std. Deviation
Federacija BiH	2.03	62	.849
Republika Srpska	2.22	18	.943
Sjedinjene Američke Države	2.00	3	1.000
Ne živim više u BiH	2.30	23	1.105
Total	2.12	106	.923

Tabela 61. Smatram da sam nakon povratka u BiH postao aktivniji građanin u društvu koji promoviše demokratske vrijednosti. (prema prebivalištu ispitanika)

Koja je Vaša etnička pripadnost?	Mean	N	Std. Deviation
Bošnjak	2.03	37	.799
Hrvat	2.21	19	1.182
Srbin	2.36	22	1.049
Ostalo	1.67	12	.778
Ne želim odgovoriti	2.25	16	.683
Total	2.12	106	.923

Tabela 62. Smatram da sam nakon povratka u BiH postao aktivniji građanin u društvu koji promoviše demokratske vrijednosti. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

TVRDNJA: *Smatram da je američka prisutnost na međunarodnoj sceni garant globalnog mira i stabilnosti.*

Koliko imate godina?	Mean	N	Std. Deviation
od 15 do 18 godina	3.07	14	1.207
od 19 do 26 godina	3.18	77	1.178
od 27 do 33 godine	3.83	6	.983
od 34 do 40 godina	3.29	7	.756
preko 40 godina	2.00	2	1.414
Total	3.19	106	1.156

Tabela 63. Smatram da je američka prisutnost na međunarodnoj sceni garant globalnog mira i stabilnosti. (prema starosti ispitanika)

Koje je mjesto Vašeg prebivališta?	Mean	N	Std. Deviation
Federacija BiH	3.10	62	1.127
Republika Srpska	3.56	18	.984
Sjedinjene Američke Države	4.00	3	1.000
Ne živim više u BiH	3.04	23	1.331
Total	3.19	106	1.156

Tabela 64. Smatram da je američka prisutnost na međunarodnoj sceni garant globalnog mira i stabilnosti. (prema prebivalištu ispitanika)

Koja je Vaša etnička pripadnost?	Mean	N	Std. Deviation
Bošnjak	3.00	37	1.179
Hrvat	2.58	19	1.170
Srbin	3.77	22	.973
Ostalo	3.08	12	.996
Ne želim odgovoriti	3.63	16	1.025
Total	3.19	106	1.156

Tabela 65. Smatram da je američka prisutnost na međunarodnoj sceni garant globalnog mira i stabilnosti. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

TVRDNJA: *Sve vanjskopolitičke aktivnosti američke vlade smatram izrazito pozitivnim i konstruktivnim.*

Koliko imate godina?	Mean	N	Std. Deviation
od 15 do 18 godina	3.14	14	1.099
od 19 do 26 godina	3.29	77	1.245
od 27 do 33 godine	4.17	6	.983
od 34 do 40 godina	3.43	7	.787
preko 40 godina	2.00	2	1.414
Total	3.30	106	1.205

Tabela 66. Sve vanjskopolitičke aktivnosti američke vlade smatram izrazito pozitivnim i konstruktivnim. (prema starosti ispitanika)

Koje je mjesto Vašeg prebivališta?	Mean	N	Std. Deviation
Federacija BiH	3.08	62	1.164
Republika Srpska	3.72	18	.895
Sjedinjene Američke Države	4.67	3	.577
Ne živim više u BiH	3.39	23	1.406
Total	3.30	106	1.205

Tabela 67. Sve vanjskopolitičke aktivnosti američke vlade smatram izrazito pozitivnim i konstruktivnim. (prema prebivalištu ispitanika)

Koja je Vaša etnička pripadnost?	Mean	N	Std. Deviation
Bošnjak	2.86	37	1.251
Hrvat	3.16	19	1.259
Srbin	3.82	22	.907
Ostalo	3.42	12	1.505
Ne želim odgovoriti	3.69	16	.793
Total	3.30	106	1.205

Tabela 68. Sve vanjskopolitičke aktivnosti američke vlade smatram izrazito pozitivnim i konstruktivnim. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

TVRDNJA: Američka vlada je ulagala i ulaže velike napore u procese pomirenja i stabilizacije u BiH.

Koliko imate godina?	Mean	N	Std. Deviation
od 15 do 18 godina	2.86	14	1.167
od 19 do 26 godina	2.40	77	1.029
od 27 do 33 godine	3.00	6	1.095
od 34 do 40 godina	2.86	7	1.069
preko 40 godina	1.50	2	.707
Total	2.51	106	1.062

Tabela 69. Američka vlada je ulagala i ulaže velike napore u procese pomirenja i stabilizacije u BiH. (prema starosti ispitanika)

Koje je mjesto Vašeg prebivališta?	Mean	N	Std. Deviation
Federacija BiH	2.32	62	.937
Republika Srpska	3.06	18	1.162
Sjedinjene Američke Države	3.00	3	1.000
Ne živim više u BiH	2.52	23	1.201
Total	2.51	106	1.062

Tabela 70. Američka vlada je ulagala i ulaže velike napore u procese pomirenja i stabilizacije u BiH. (prema prebivalištu ispitanika)

Koja je Vaša etnička pripadnost?	Mean	N	Std. Deviation
Bošnjak	2.27	37	.902
Hrvat	2.47	19	1.020
Srbin	3.18	22	1.259
Ostalo	2.00	12	.953
Ne želim odgovoriti	2.56	16	.892
Total	2.51	106	1.062

Tabela 71. Američka vlada je ulagala i ulaže velike napore u procese pomirenja i stabilizacije u BiH. (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

PITANJE: *Da li biste voljeli živjeti u Sjedinjenim Američkim Državama?*

Koliko imate godina?	Mean	N	Std. Deviation
od 15 do 18 godina	1.36	14	.497
od 19 do 26 godina	1.48	77	.503
od 27 do 33 godine	1.67	6	.516
od 34 do 40 godina	1.71	7	.488
preko 40 godina	1.00	2	.000
Total	1.48	106	.502

Tabela 72. Da li biste voljeli živjeti u Sjedinjenim Američkim Državama? (prema starosti ispitanika)

Koje je mjesto Vašeg prebivališta?	Mean	N	Std. Deviation
Federacija BiH	1.45	62	.502
Republika Srpska	1.56	18	.511
Sjedinjene Američke Države	1.33	3	.577
Ne živim više u BiH	1.52	23	.511
Total	1.48	106	.502

Tabela 73. Da li biste voljeli živjeti u Sjedinjenim Američkim Državama? (prema prebivalištu ispitanika)

Koja je Vaša etnička pripadnost?	Mean	N	Std. Deviation
Bošnjak	1.41	37	.498
Hrvat	1.47	19	.513
Srbin	1.64	22	.492
Ostalo	1.33	12	.492
Ne želim odgovoriti	1.56	16	.512
Total	1.48	106	.502

Tabela 74. Da li biste voljeli živjeti u Sjedinjenim Američkim Državama? (prema etničkoj pripadnosti ispitanika)

INTERVJU sa YES Alumni koordinatoricom, bivšom YES učesnicom, gospodom Merimom Muhić

Datum: 02.09.2019.

Gospođa Merima Muhić unazad godinu dana obnaša funkciju YES Alumni koordinatorice, te je u toku 2015/16 školske godine bila učesnica YES programa.

U uvodnom dijelu razgovora, podijelila je par informacija koje se tiču razloga pokretanja YES programa, te od kada je prisutan u Bosni i Hercegovini.

Ističe da svake godine, za razliku od ranije, broj učenika koji imaju mogućnost da učestvuju u YES programu raste (u početku je to bilo 12 učenika, a sada 19). Danas u BiH postoji 126 alumnista, dok je u svijetu taj broj mnogo veći i iznosi preko 12.000. Iako je program namijenjen za države sa većinskim muslimanskim stanovništvom, navodi da se iz BiH biraju učenici iz različitih gradova, bez obzira na vjersku opredjeljenost. Učenici, tokom testiranja koje podrazumijeva tri kruga, trebaju pokazati svoje znanje engleskog jezika, te spremnost da učestvuju u jednogodišnjem programu kako bi dobili stipendiju za YES program.

U toku razgovora navela je da se u preko 35 zajednica širom BiH održavaju info sesije (više puta i da su alumnisti aktivno uključeni u navedene aktivnosti zbog prenosa ličnih iskustava), te se koriste društvene mreže za informisanje šire javnosti o mogućem jednogodišnjem školovanju za srednjoškolce u SAD-u.

Testiranje se vrši u četiri grada (Sarajevo, Mostar, Banja Luka i Tuzla), gdje učenici u završnoj fazi imaju intervju sa osobljem American Councils-a Bosne i Hercegovine i American Councils for South East Europe. Bitna informacija koju je podijelila, a tiče se zainteresovanosti za program, jeste da samo od 3% do 4% učenika dobije stipendiju od ukupnog broja prijavljenih kandidata.

Nakon finalnog odabira, gospođa Merima ističe da učenici, mjesec dana prije odlaska u SAD, imaju tzv. „Pre-departure orientation“, te prva tri dana u SAD-u tzv. „DC Orientation“ orijentaciju gdje imaju priliku da nauče nešto više o američkoj kulturi, načinu života, raspodjeli budžeta, odnosima u svojim host porodicama i sl. kako bi se pripremili za što uspješniju prilagodbu u američkom društvu.

U toku boravka, učenici žive u host porodicama, idu u srednju školu (pretežno državnu), te aktivno održavaju kontakt sa host organizacijom i koordinatorom. Podstiču se na (van)nastavne aktivnosti, vjerujući da to smanjuje mogućnost učenika da slobodno vrijeme provode razmišljajući o povratku kući. Kao dodatnu motivaciju, gospođa Muhić ističe, imaju i posebnu nagradu od State Departmenta, za one koji sakupi 100 ili više sati volontirajući u svojoj američkoj/lokalnoj zajednici.

Za proaktivne učenike, također postoji mogućnost da jednu sedmicu pohađaju tzv. „Civic Education Workshop“ u glavnom gradu Sjedinjenih Američkih Država, te obiđu glavne znamenitosti Washington-a.

Razmjena kulturnih vrijednosti se, po gospođi Muhić, dešava svakodnevno u host porodici, školi i širem okruženju. Kao posebni zadatak učenici, u sklopu svog boravka u SAD-u, trebaju da predstave svoju državu u sklopu tzv. „International Educational“ sedmice svojim kolegama u školi ili susjedima u svom gradu (uz moguću pomoć host organizacije i koordinatora).

Nakon povratka u Bosnu i Hercegovinu, alumnisti nisu u obavezi da izvršavaju dodatne aktivnosti. Gospođa Muhić, kao YES Alumni koordinator, ističe da je svim bivšim učesnicima na raspolaganju posebni YES Alumni fond (u prosjeku do \$5.000) za društveno korisne projekte i predstojeće alumni aktivnosti.

Rado navodi da se komunikacija sa alumnistima nastoji održati putem različitih platformi (kao što su društvene mreže i sl.), te da, već sada ažurnu bazu, nastoje nadopuniti dodatnim informacijama sa ciljem boljeg umrežavanja postojećih i budućih alumnista.

Kao bivši učesnik YES programa, obrazlaže da je i prije programa imala veoma pozitivno mišljenje o Sjedinjenim Američkim Državama, te da se iz čiste želje da posjeti SAD i usavrši svoje postojeće znanje engleskog jezika prijavila na program. Prvi put nije uspjela da dobije stipendiju, međutim pored negodovanja sredine iz koje dolazi, prijavljuje se opet, te uspješno dobija stipendiju za 2015/16 školsku godinu.

Iz ove perspektive, to za nju predstavlja jedan „nerealni period“ sa određenom dozom straha od toga „šta je čeka“, te kako će se snaći u novom društvu, daleko od svoje porodice. Konstatuje da joj se dodatno promijenilo mišljenje o SAD-u (na pozitivno), te da sam cilj YES programa, po njoj, nije stvaranje idealne slike SAD-a, već da se nove stečene vještine iskoriste u vlastitoj državi.

Nakon programa razmjene priznaje da je imala želju da nastavi studije u SAD-u, ali je ubrzo odustala jer je shvatila da joj je mjesto u BiH (koju percipira kao „topliju zemlju“, gdje nije stranac, tj. gdje ona pripada). Također ističe da bi rado opet posjetila SAD (gdje je i tom prilikom navela da je dobila američku vizu kako bi posjetila svoju host mamu).

Dalje pojašnjava da je možda „progresivna za bh. društvo“, ali da se ipak ne može u potpunosti vidjeti u američkom društvu. Kao komparaciju, sa drugim alumnistima, navodi da postoji ipak par alumnista koji za stalno žive u SAD-u ili koji privremeno tamo studiraju.

Na pitanje šta je naučila/stekla/dobila u SAD-u, a ne bi mogla u BiH, navodi: „malo zdravije razmišljanje“, „da sagledam situaciju iz svih uglova“, „naučila sam dosta stvari o Bosni zbog

pripreme prezentacija“, „drugačiji pogled na svijet (ne nužno američki)“, te da se „osamostalila u potpunosti.“

Duboko vjeruje da je program utjecao na njeno daljnje profesionalno usavršavanje i drugačiji pristup radu generalno. Dodaje da su joj se odnosi unutar porodice promijenili na bolje također. Vremenom je počela osjećati potrebu da se, kroz svoj doprinos, oduži American Councils-u u Bosni i Hercegovini zbog uloženog truda i ulaganja u njen razvoj.

Bitno je za kraj naglasiti, da je gospođa Muhić, bila učenik srednje medicinske škole u BiH, te da se, nakon razmjene, odlučila za društvene nauke. Sada studira međunarodne odnose i diplomatiju na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, te ističe da bi rado, nakon isteka njenog mandata (u trajanju od dvije godine) kao YES Alumni koordinator, ostala raditi u American Councils-u u Bosni i Hercegovini.

INTERVJU sa atašeom za kulturu i obrazovanje iz ambasade Sjedinjenih Američkih Država u BiH, gospodom Holly Zardus

Datum: 10.09.2019.

Na samom početku razgovora, gospođa Holly je rado istakla da, po njenom mišljenju, meka moć ima veći i jači utjecaj nego tvrda moć, na koju ljudi prvo i pomisle kada se spomene riječ „moć“. Naglašava da ako je ona efektivna, misleći na meku moć, ima puno održivije i dugotrajnije rezultate u vidu jačanja bilateralnih veza i dalje saradnje.

Meku moć definiše kao sve što „dotiče srca i umove“ ljudi, te rezultira promjenom njihovog ponašanja. S obzirom da različiti akteri mogu koristiti meku moći (u pozitivne, ali i negativne svrhe) naglašava da vlada SAD-a ne kontroliše Hollywood niti bilo koje slične aktere. Svaka projekcija ove moći, po njoj nosi određenu poruku, gdje konstatira da poruku koju američka vlada želi prenijeti nema elemente propagande, već poruke međusobnog uvažavanja (pri spoznaji drugog i drugaćijeg).

Istiće da je nabolji način projekcije meke moći vlade SAD-a (koja ima dugogodišnje iskustvo u tome) upravo putem razmjena. Navodi da oni (misleći na osobe koje su uključenje u organizaciju programa) nisu direktno uključeni u sam proces razmjene pojedinca, već da su uključeni ljudi/učesnici razmjene koji komuniciraju i stvaraju određenu sinergiju koja može stvoriti nešto novo.

Osvrčući se na IVLP (International Visiting Leadership Program) koji se organizuje u BiH, te čiji su učesnici većinom osobe iz političkog života, gospođa Holly naglašava da su aktivnosti (tih istih političara nakon programa) pokazatelj da oni ne nastoje utjecati promijeniti nečije mišljenje, te da svaka osoba za sebe ima određeni ishod. Sve suprotno bi bilo propaganda, ona zaključuje.

Iako ne žele utjecati na ishode programa, mišljenje pojedinaca i komunikaciju među učesnicima, ističe da veoma pažljivo biraju učesnike programa. Oni koji posjeduju liderske osobine, promišljaju o svom okruženju i budućnosti, imaju određene inovativne ideje i sl., predstavljaju pogodne kandidate za razmjenu.

Na pitanje da li programi razmjene imaju efektivniji utjecaj na srednjoškolce ili na starije učesnike, gospođa Holly navodi ipak učenike srednjih škola. Dodaje da to predstavlja period kada moraju (misleći na srednjoškolce) donijeti određene važne odluke: čime će se baviti u životu, za koga će glasati itd. Za nju, iskustvo razmjene može učesnicima ipak dati drugačiju percepciju datih situacija zbog provedenog vremena izvan „zone komfora“ (misleći na Bosnu i Hercegovnu) i upoznavanja, ujedno i komparacije, druge kulure sa vlastitom.

Nakon izlaganja kratkog istraživanja o zastupljenosti programa razmjene za učenike srednjih škola u regionu (Tabela 4. Broj dostupnih programa razmjene namijenjenih učenicima srednjih škola u državama bivše Jugoslavije), na pitanje zašto postoji razlika između država, gospođa Holly odgovara da sve zavisi od količine novca koju US State Department odluči uložiti u programe razmjene. U slučaju Bosne i Hercegovine (koja ima najveći broj programa razmjene za učenike srednjih škola u regionu), ambasada SAD-a u BiH posjeduje posebni fond novca (tzv. „Assistance Funding“) zbog postojećih odnosa u državi (misleći na postojeće prepreke koje postoje u svim sferama društva), te se taj novac (između ostalog) odlučio uložiti u održavanje Youth Leadership Programa-a.

Istiće da programi razmjene mogu imati i veliki utjecaj, ne samo na bh. društvo, već i na američko društvo zbog povećanja nivoa razumijevanja koji se razvija u toku same razmjene. To minimizira stvaranje pogrešnih percepcija o drugom i drugačijem. Za kraj naglašava da je kranji cilj programa razmjene ustvari razvoj demokratskog društva, sa posebnim fokusom na različite slobode (slobodu mišljenja, govora, i druge).

BIBLIOGRAFIJA

Knjige:

1. Conn, Stetson, i Byron Fairchild. *The Framework of Hemisphere Defense* Washington:SAD, Office of the Chief of Military, History, Dept. of the Army, 1960.
2. Dodds, Klaus. *Geopolitika*. Sarajevo/Zagreb: Šahinpašić, 2009.
3. Nye, Joseph S. *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. New York: Basic Books, 2013.
4. Nye, Joseph S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2009.
5. Nye, Joseph. *Je li došao kraj američkom stoljeću?* Zagreb, Hrvatska: MATE d.o.o., 2015,
6. Nye, Joseph. *The Future of Power*. New York, SAD: Public Affairs, 2011.
7. Senkić, Matea. *Cultural Diplomacy from the Bottom-Up*. Zagreb, Hrvatska: Institut za razvoj i međunarodne odnose, 2017.
8. Šobe, Fransoa, and Loren Marten. *Međunarodni kulturni odnosi – Istorija i kontekst*. Beograd, Srbija: Clio, 2014.
9. Tomas, Dejvid K., and Ker Inkson. *Kulturna Inteligencija*. Beograd, Srbija: Clio, 2011.

Članci:

1. Akli, M. (2012) *The Role of Study-Abroad Students in Cultural Diplomacy: Toward an International Education as Soft Action*.
https://eric.ed.gov/?q=source%3a%22International+Research+and+Review%22&ff1=aut_Akli%2c+Madalina&id=EJ1150064
2. Amirbek, A. i Kanat Y. (2014) *Education and Soft Power: Analysis as an Instrument of Foreign Policy*.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814043560>
3. Bislev, A. (n.d.) *Student-to-Student Diplomacy: Chinese International Students as a Soft-Power Tool*.
<https://journals.sub.uni-hamburg.de/giga/jcca/article/view/1068>
4. Caws, A. (2016) *Post Program Involvement in Community Service and Volunteerism: An Examination of Youth Exchange and Study Program Alumni*.
<https://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://scholar.google.com/&httpsredir=1&article=3915&context=capstones>
5. Change, S. “Soft Power” u Andrew Cooper, Jorge Helne, and Ramesh Thakur. *The Oxford Handbook of Modern Diplomacy*, mart 2013, 419–29.

6. Dumbrell, John. (2002) *Was There a Clinton Doctrine? President Clinton's Foreign Policy Reconsidered.*
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=71fc69fb-e421-4921-ba83-d37b8c5fc4b4%40pdc-v-sessmgr04>
7. Hughes, Christopher R. (2014) *Confucius Institutes and the University: Distinguishing the Political Mission from the Cultural.*" <http://eprints.lse.ac.uk/60790/>
8. Konta, C. "Američka čitaonica u Zagrebu i kulturnalni Hladni rat u socijalističkoj Jugoslaviji: intervju s dugogodišnjom direktoricom Nadom Apsen" u Andrea Roknić Bežanić. *Časopis Za Povijest Zapadne Hrvatske*, decembar 2017, 89–111.
https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=321221
9. Lebovic, S. (2013) *From War Junk to Educational Exchange: The World War II Origins of the Fulbright Program and the Foundations of American Cultural Globalism, 1945–1950.* <http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=3&sid=c54600b3-96a5-4d04-80f5-f1f9f61e8ba6%40sessionmgr4007&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=86227024&db=aph>
10. Macekura, S. (2013) *The Point Four Program and U.S. International Development Policy.* <http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=2&sid=e18a165c-f7a8-4a42-8b97-24a429f7ae1c%40sdc-v-sessmgr03&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ%3d%3d#AN=87341626&db=aph>
11. Morinaka, Eliza M. (2019) *Books, Cultural Exchanges, and International Relations: Brazil and the United States in a Context of War (1941-1946)*
12. Ndikumana, L. (2015) *The Role of Foreign Aid in Post-Conflict Countries.*
13. Tadesse K. (2018) *The War Report 2018 - The Eritrea-Ethiopia armed conflict*
<https://www.geneva-academy.ch/joomlatools-files/docman-files/The%20Eritrea%E2%80%93Ethiopia%20Arm%20ed%20Conflict.pdf>
14. Trost, K. i Wallin M. (2013), *Academic Exchange: A Pillar of American Public Diplomacy*
<http://www.americansecurityproject.org/ASP%20Reports/Ref%200135%20-%20Academic%20Exchange%20-%20A%20Pillar%20of%20American%20Public%20Diplomacy.pdf>
15. Wojciuk, A., Michalek, M. i Stormowska, M. (2015). *Education as a source and tool of soft power in international relations.*
https://www.researchgate.net/publication/281511687_Education_as_a_source_and_tool_of_soft_power_in_international_relations

Izvještaji:

1. Inter Media. "Evaluation Of The Youth Exchange & Study Program." Report. U.S. Department of State Bureau of Educational and Cultural Affairs. August 2009.
<https://eca.state.gov/files/bureau/youth-exchange-and-study-yes-full-report-aug-2009.pdf>
2. ICF International. „Evaluation of the Fulbright Foreign Student Program: Impact on STEM Participants.“ Report. Evaluation Division Bureau of Educational and Cultural Affairs U.S. Department of State. Decembar 2017.
https://eca.state.gov/files/bureau/fulbright_foreign_student_program - stem_participants_final_dec_2017 - vol_i.pdf
3. The Fund for Peace. „Fragile States Index - Annual Report 2019“
<https://issuu.com/fundforpeace/docs/9511904-fragilestatesindex>
4. USC Center on Public Diplomacy / Portland. "Soft Power 30 - A Global Ranking of Soft Power 2018." Soft Power 30. Portland PR Limited, 2018. <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2018/07/The-Soft-Power-30-Report-2018.pdf>

Priručnici:

1. Foundation for International Understanding Through Students „Student Handbook - Youth Leadership Program with Bosnia and Herzegovina“ Seattle, SAD: FIUTS, 2012.

Online izvori:

- AMBASADA SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA U BOSNI I HERGOVINI
 - „Američki kutci“ <https://ba.usembassy.gov/bs/education-culture-bs/american-spaces-bs/>
 - „U.S. Exchange Programs“ <https://ba.usembassy.gov/education-culture/educational-exchanges/>
- AMBASADA SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA U CRNOJ GORI – „Programi obrazovne razmjene“ <https://me.usembassy.gov/me/education-culture-me/education-exchange-me/>
- AMBASADA SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA U HRVATSKOJ – „U.S. Government Scholarships“ <https://hr.usembassy.gov/education-culture/u-s-government-scholarships/>
- AMBASADA SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA U SJEVERNOJ MAKEDONIJI – „Educational Exchange Programs“ <https://mk.usembassy.gov/education-culture/educational-exchange-programs/>

- AMBASADA SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA U SLOVENIJI – „Education & Culture“ <https://si.usembassy.gov/education-culture/>
- AMBASADA SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA U SRBIJI – „Exchange Programs“ <https://rs.usembassy.gov/education-culture/exchange-programs/>
- AMERICAN COUNCILS FOR INTERNATIONAL EDUCATION (South East Europe) – „Brošura za Kennedy-Lugar Youth Exchange and Study (YES) Program“ http://acsee.org/new/wp-content/uploads/2016/09/2020-21-YES-Recruitment-Brochure_Bosnian_FINAL_online.pdf
- BE IN KOSOVO.COM – „Countries That Have Recognized Kosovo As An Independent State“ <http://www.beinkosovo.com/countries-that-have-recognized-kosovo-as-an-independent-state/>
- CAIXIN GLOBAL – Qinjin, Peng, i Denise Jia. „China State Banks Provide Over \$400 Bln of Credits to Belt and Road Projects.“ <https://www.caixinglobal.com/2017-05-12/china-state-banks-provide-over-400-bln-of-credits-to-belt-and-road-projects-101089361.html>
- CBS NEWS – Leung, Rebecca. „Abuse Of Iraqi POWs By GIs Probed.“ 27.04.2004. <https://www.cbsnews.com/news/abuse-of-iraqi-pows-by-gis-probed/>
- CNN.COM – „Ruling: Eritrea Broke International Law in Ethiopia Attack“ <https://web.archive.org/web/20060102050848/http://www.cnn.com/2005/WORLD/africa/12/21/eritrea.ethiopia.reut/index.html>
- CONFUCIUS INSTITUTE – „About Confucius Institute/Classroom.“ <http://english.hanban.org/node/10971.html>
- CONGRESS-BUNDESTAG YOUTH EXCHANGE – „About the Program - What Is the History of the CBYX Program?“ <https://www.usagermannyscholarship.org/about>
- CULTURAT VISTAS – „Program Information - Edmund S. Muskie Internship Program“ <https://culturalvistas.org/muskie/#apply>
- ENCYCLOPAEDIA BRITANNICA
 - „History of Rwanda“ <https://www.britannica.com/topic/history-of-Rwanda>
 - „Marshall Plan“ <https://www.britannica.com/event/Marshall-Plan>
 - Young, Antonia, i John B. Allcock. „History - Kosovo in Yugoslavia“ <https://www.britannica.com/place/Kosovo/History#ref283792>

- FEDERAL REGISTER (The Daily Journal of the United States Government)
 - „Bureau of Educational and Cultural Affairs (ECA) Request for Grant Proposals: Kennedy-Lugar Youth Exchange and Study (YES) Program: “Overseas YES Inbound Recruitment, YES Abroad Placement, and Alumni Components” for the 2011-12 Academic Year“ <https://www.federalregister.gov/documents/2010/04/22/2010-9334/bureau-of-educational-and-cultural-affairs-eca-request-for-grant-proposals-kennedy-lugar-youth#p-27>
 - „Bureau of Educational and Cultural Affairs Southeast Europe Youth Leadership Program; Notice: Request for Proposals“ <https://www.federalregister.gov/documents/2000/05/04/00-11024/bureau-of-educational-and-cultural-affairs-southeast-europe-youth-leadership-program-notice-request#p-19>
- FRAGILE STATE INDEX
 - „Comparative Analysis (Eritrea and Rwanda)“ <https://fragilestatesindex.org/comparative-analysis/>
 - „Indicators“ <https://fragilestatesindex.org/indicators/>
- FULBRIGHT – „History“ <https://us.fulbrightonline.org/about/history>
- FULBRIGHT ASSOCIATION – „The Fulbright Program Worldwide“ <https://web.archive.org/web/20060620103923/http://www.fulbright.org.cy/fulworld.htm>
- FULBRIGHT AUSTRIA – Johnson, Lonnie R. „The Five Things the Fulbright Act Did 70 Years Ago on August 1.“ https://www.fulbright.at/fileadmin/fulbright/History/Fulbright_Act_1946_5_things_it_did.pdf
- FUTURE LEADERS EXCHANGE PROGRAM (FLEX) – „About the Program“ <http://discoverflex.org/about-program/>
- GEORGE BUSH PRESIDENTIAL LIBRARY AND MUSEUM
 - “Statement on United States Recognition of the Former Yugoslav Republics” <https://bush41library.tamu.edu/archives/public-papers/4152>.
 - “Remarks on the Situation in Bosnia and an Exchange With Reporters in Colorado Springs.“ <https://bush41library.tamu.edu/archives/public-papers/4645>
- GLOBAL SECURITY.ORG – Pike, John. „Eritrea - US Relations“ <https://www.globalsecurity.org/military/world/eritrea/forrel-us.htm>
- GOVINFO (US Government Publishing Office)

- „Mutual Educational and Cultural Exchange Act of 1961“
<https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-75/pdf/STATUTE-75-Pg527.pdf>
 - „Foreign Assistance Act of 1961“ <https://www.govinfo.gov/content/pkg/STATUTE-75/pdf/STATUTE-75-Pg424-2.pdf>
- GOVTRACK.US – US Congress. „H.R. 1415 (102nd): Foreign Relations Authorization Act, Fiscal Years 1992 and 1993“
<https://www.govtrack.us/congress/bills/102/hr1415/text>
- HISTORY.COM
 - „Kennedy proposes Alliance for Progress“ <https://www.history.com>this-day-in-history/kennedy-proposes-alliance-for-progress>
 - „The 'Reagan Doctrine' is announced“ <https://www.history.com>this-day-in-history/the-reagan-doctrine-is-announced>
- HIV.GOV – „PEPFAR“ <https://www.hiv.gov/federal-response/pepfar-global-aids/pepfar>
- HUMPHREY FELLOWSHIP PROGRAM – „About the Program“
<https://www.humphreyfellowship.org>
- IMMIGRATION HISTORY (University of Texas at Austin) – „Fulbright-Hays Act of 1946“ <https://immigrationhistory.org/itemsmith-mundt-act/>
- INTERNATIONAL BUSINESS PUBLICATIONS – „US Presidential Doctrines Handbook - Volume 1 President Barack Obama Doctrine - Strategic Information and Materials“ <https://books.google.ba/books?id=CaatDwAAQBAJ&pg=PA11&lpg=PA11&dq=johnsondoctrine&source=bl&ots=QUzyPJ2v5P&sig=ACfU3U1Jg4XA8vEI0Sb0NROi64pxb8rgw&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwitvpuu4aToAhUsi8MKHYBuDvo4ChDoATAJegQICRAB#v=onepage&q=johnson doctrine&f=false>
- KENNEDY-LUGAR YOUTH EXCHANGE AND STUDY PROGRAM – „About us“
<https://www.yesprograms.org/about/about-us>
- LIBRARY OF THE UNITED STATES CONGRESS – „An Act to amend the Surplus Property Act of 1944 to designate the Department of State as the disposal agency for surplus property outside the continental United States, its Territories and possessions, and for other purposes“ <https://www.loc.gov/law/help/statutes-at-large/79th-congress/session-2/c79s2ch723.pdf>
- NATIONAL ARCHIVES (U.S. National Archives and Records Administration)
 - Anthony, Edwin D. „Records of the Office of Inter-American Affairs“
<https://www.archives.gov/files/research/foreign-policy/related-records/rg-229-inter-american-affairs.pdf>

- Cantril, Hadley, ed. „Public Opinion 1935-1946“
https://archive.org/stream/publicopinion19300unse/publicopinion19300unse_djvu.txt
 - „Document for September 22nd: Executive Order 10924: Establishment of the Peace Corps“ <https://www.archives.gov/historical-docs/todays-doc/?dod-date=922>
- OFFICE OF IMMIGRATION STATISTICS – „Yearbook of Immigration Statistics“
<https://www.dhs.gov/immigration-statistics/yearbook>
- OFFICE OF THE HISTORIAN (United States Department of State)
 - “A Guide to the United States’ History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: Bosnia and Herzegovina.”
<https://history.state.gov/countries/bosnia-herzegovina>
 - „Chiefs of Mission for Bosnia and Herzegovina“
<https://history.state.gov/departmenthistory/people/chiefsofmission/bosnia-herzegovina>
 - „The Truman Doctrine, 1947“ <https://history.state.gov/milestones/1945-1952/truman-doctrine>
- PEW RESEARCH CENTRE – „Global Attitudes & Trends - Opinion of the United States“ <https://www.pewresearch.org/global/database/indicator/1>
- TALAS.RS - Popović, Miloš. “Konfučijevi Instituti - Kako Kina širi kulturni uticaj u svetu.” <https://talas.rs/2019/04/17/konfucijevi-instituti/>
- THE ATLANTIC – Goldberg, Jeffrey “ The Obama Doctrine“
<https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>
- THE BUREAU OF CONSULAR AFFAIRS
 - „Directory of Visa Categories“ <https://travel.state.gov/content/travel/en/us-visas/visa-information-resources/all-visa-categories.html>
 - „Nonimmigrant Visa Statistics (1997-2019)“
<https://travel.state.gov/content/travel/en/legal/visa-law0/visa-statistics/nonimmigrant-visa-statistics.html>
- THE BUREAU OF EDUCATIONAL AND CULTURAL AFFAIRS
 - „Congress-Bundestag Youth Exchange“
<https://exchanges.state.gov/us/program/congress-bundestag-youth-exchange>
 - „Facts and Figures | Bureau of Educational and Cultural Affairs“
<https://eca.state.gov/impact/facts-and-figures>
 - „History & Mission of ECA“ <https://eca.state.gov/files/bureau/eca-history/index.html#Timeline>
 - „IVLP – Program history“ <https://eca.state.gov/ivlp/about-ivlp/program-history>

- „The Early Years | An Informal History of the Fulbright Program“
<https://eca.state.gov/fulbright/about-fulbright/history/early-years>
- THE GUARDIAN – Kuo, Lily, i Niko Kommenda. “What Is China's Belt and Road Initiative?” <https://www.theguardian.com/cities/ng-interactive/2018/jul/30/what-china-belt-road-initiative-silk-road-explainer>
- THE NATION – Sahlins, Marshall. “China U.”
<https://www.thenation.com/article/archive/china-u/>
- THE NEW YORK TIMES – Lacey, Marc. „Eritrea Orders Westerners in UN Mission out in 10 Days“ <https://www.nytimes.com/2005/12/07/world/africa/eritrea-orders-westerners-in-un-mission-out-in-10-days.html>
- THE WALL STREET JOURNAL – Podhoretz, Norman „Enter the Bush Doctrine“
<https://www.wsj.com/articles/SB122703334532938091>
- THOUGHT.CO
 - Jones, Steve „Understanding the Bush Doctrine“ <https://www.thoughtco.com/the-bush-doctrine-3310291>
 - Kelly, Martin „Top 6 Key U.S. Presidential Foreign Policy Doctrines“
<https://www.thoughtco.com/top-six-foreign-policy-doctrines-105473>
- UNITED STATES AGENCY FOR INTERNATIONAL DEVELOPMENT (USAID)
 - „U.S. Foreign Aid - Bosnia and Herzegovina“ <https://explorer.usaid.gov/cd/BIH>
 - „U.S. Foreign Aid - Eritrea“ <https://explorer.usaid.gov/cd/ERI>
 - „U.S. Foreign Aid - Kosovo“ <https://explorer.usaid.gov/cd/CS-KM>
 - „U.S. Foreign Aid - Rwanda“ <https://explorer.usaid.gov/cd/RWA>
- UNITED STATES DEPARTMENT OF STATE
 - Bazala, Razyipor. „USIS - Bosnia and Herzegovina“ (State Magazine - 'Sarajevo - Rising from the Rubble) https://books.google.ba/books?id=d-cPnhqHoGMC&dq=usis_sarajevo&pg=RA2-PA13#v=onepage&q=usis_sarajevo&f=false
 - „Eritrea: USAID Offices“
<https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2006/75604.htm>
 - „The Eisenhower Doctrine, 1957“
<https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/lw/82548.htm>
 - „U.S. Relations With Bosnia and Herzegovina“ <https://www.state.gov/u-s-relations-with-bosnia-and-herzegovina/>
 - „U.S. Relations With Rwanda“ <https://www.state.gov/u-s-relations-with-rwanda/>

- „Yugoslavia - Post Report - February 1986“
[https://books.google.ba/books?id=YWw0AQAAQAAJ&lpg=RA34-PA9&dq=usis
sarajevo belgrade&pg=RA34-PA9#v=onepage&q&f=false](https://books.google.ba/books?id=YWw0AQAAQAAJ&lpg=RA34-PA9&dq=usis%20sarajevo%20belgrade&pg=RA34-PA9#v=onepage&q&f=false)
- UNIVERSITY OF BRADFORD – UN & Conflict Monitor „Ethiopia and Eritrea - Brief History of the Conflict“
https://www.brad.ac.uk/acad/confres/monitor/mntr4_africa2.html
- U.S. CITIZENSHIP AND IMMIGRATION SERVICES – „Q Cultural Exchange“
<https://www.uscis.gov/working-united-states/temporary-workers/q-cultural-exchange>
- U.S. EMBASSY IN ERITREA
 - „Education and Culture - Young African Leaders Initiative“
<https://er.usembassy.gov/education-culture/young-african-leaders-initiative/>
 - „History of the U.S. and Eritrea“ <https://er.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/io/>
- U.S. EMBASSY IN KOSOVO
 - „Education Exchange Programs“ <https://xk.usembassy.gov/education-culture/exchange-programs/>
 - „History of the U.S. and Kosovo“ <https://xk.usembassy.gov/our-relationship/policy-history/history/>
- U.S. EMBASSY IN RWANDA – „Academic and Professional Exchanges“
<https://rw.usembassy.gov/education-culture/professional-exchanges/>
- VOICE OF AMERICA (VOA -Voice of America English News.) – „VOA Through the Years.“ <https://www.insidevoa.com/a/3794247.html>
- WORLD HEALTH ORGANIZATION – „Adolescent Development“
https://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/development/en/

FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA

Obrazac AR

UNIVERZITET U SARAJEVU – FAKULTET POLITIČKIH NAUKA
IZJAVA o autentičnosti radova

Stranica 1 od 1

Naziv odsjeka i/ili katedre: POLITOLOGIJA – Međunarodni odnosi i diplomatija

Predmet: Izjava o autentičnosti rada

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADOVA

Ime i prezime: Alem Hamzić

Naslov rada: Programi razmjene kao instrument meke moći Sjedinjenih Američkih Država – primjer Bosne i Hercegovine

Vrsta rada: Završni magistarski rad

Broj stranica: Ukupno 117. stranica (uključujući priloge i bibliografiju rada)

Potvrđujem:

- da sam pročitao/la dokumente koji se odnose na plagijarizam, kako je to definirano Statutom Univerziteta u Sarajevu, Etičkim kodeksom Univerziteta u Sarajevu i pravilima studiranja koja se odnose na I i II ciklus studija, integrirani studijski program I i II ciklusa i III ciklus studija na Univerzitetu u Sarajevu, kao i uputama o plagijarizmu navedenim na web stranici Univerziteta u Sarajevu;
- da sam svjestan/na univerzitetских disciplinskiх правила која се тичу plagijarизма;
- da je rad koji predajem potpuno мој, самостални рад, осим у дјеловима где је то назнаћено;
- da rad nije predat, у целини или дјелимично, за стjecanje званја на Универзитету у Сарајеву или некој другој високошколској установи;
- da sam jasno naznačio/la prisustvo citiranog ili parafraziranog materijala i da sam se referirao/la na sve izvore;
- da sam dosljedno naveo/la korištene i citirane izvore ili bibliografiju po nekom od препоручених stilova citiranja, sa navođenjem потпуне reference која обухвата потпуни bibliografski opis korištenog i citiranog izvora;
- da sam odgovarajuće naznačio/la svaku pomoć koju sam dobio/la pored pomoći mentora/ice i akademskih tutora/ica.

Mjesto, datum

Potpis
